

การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓
โรงเรียนมัธยมสันมาหิ่วศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

อุมรินทร์ ประชุมชน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาชั้นมัธยมศึกษา
สาขาวิชาพุทธศาสนาที่ศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

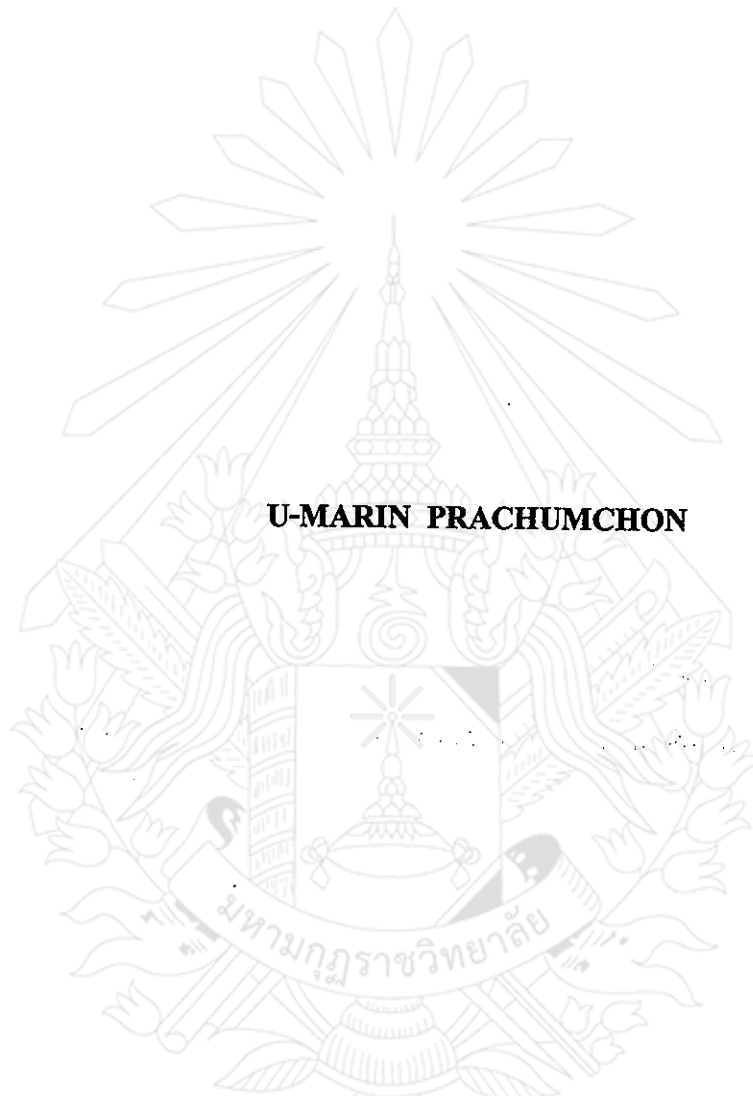
การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓
โรงเรียนมัธยมสามมาชีวิติป บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

B20270

**MATTHAYOM 1-3 STUDENTS' THE PRACTICE ACCORDING TO
IDDHIPADA 4, MATTHAYOMSAMMAJIVASIL BANGPRA
SCHOOL, SI RACHA DISTRICT, CHON BURI PROVINCE**

U-MARIN PRACHUMCHON

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS

DEPARTMENT OF BUDDHIST STUDIES

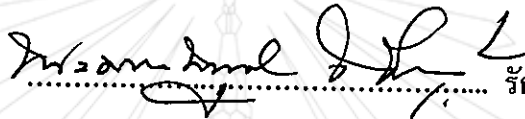
GRADUATE SCHOOL

MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

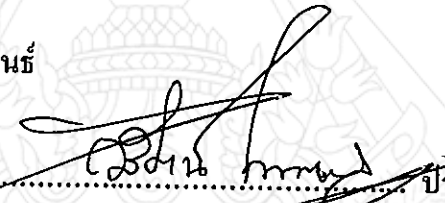
B.E. 2556 (2013)

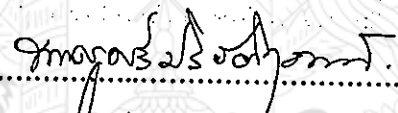
หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓
โรงเรียนมัธยมลัษมาชีวิตศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี
ชื่อนักศึกษา : อุมารินทร์ ประทุมชน
สาขาวิชา : พุทธศาสนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา : พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์ (ดร.)
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : พระมหาธีรชัย ปุณฺณชชีโว (ดร.)

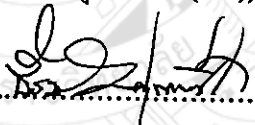
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

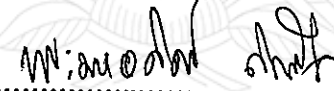

..... รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโต (ผศ. ดร.))

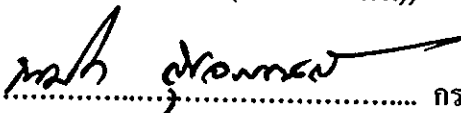
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์วิรัตน์ กางทอง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์ (ดร.))

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(พระมหาธีรชัย ปุณฺณชชีโว (ดร.))

..... กรรมการ
(พระมหาอดิศร ธีรสีโต (ผศ. พิเศษ ดร.))

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาษิต สุขวรรณดี)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Title : Matthayom 1-3 Students' the Practice According to Iddhipada 4,
Matthayomsammajivasil Bangpra School, Si Racha District, Chon
Buri Province

Student's Name : U-marin Prachumchon

Department : Buddhist Studies

Advisor : Phrakhrusripariyattikunaphorn (Dr.)

Co-Advisor : Phramaha Theerachai Punnajivo (Dr.)

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial
Fulfillment of the Requirements for the Master's Degree.

P.S. Nānavuddho
..... Acting Dean of Graduate School
(Phramaha Boonsri Nānavuddho (Asst. Prof. Dr.))

Thesis Committee

V. Kangthong
..... Chairman
(Assoc. Prof. Viratana Kangthong)

P. Kunphorn
..... Advisor
(Phrakhrusripariyattikunaphorn (Dr.))

P. Theerachai Punnajivo
..... Co-Advisor
(Phramaha Theerachai Punnajivo (Dr.))

P. A. Malithong
..... Member
(Phramaha Adisorn Thirasilo (Asst. Emeritus Prof. Dr.))

Bhasit Sukhawandee
..... Member
(Asst. Prof. Dr. Bhasit Sukhawandee)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓
โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี
ชื่อนักศึกษา : อุมารินทร์ ประทุมชน
สาขาวิชา : พุทธศาสนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา : พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์ (ดร.)
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : พระมหาธีรชัย ปุณฺณชีโว (ดร.)
ปีการศึกษา : ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี และ ๒) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ประชากร คือ นักเรียนโรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี มัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ จำนวน ๕๒ คน สถิติที่ใช้ คือ สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์

ผลการวิจัยพบว่า

๑. นักเรียน โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ เมื่อจำแนกในแต่ละด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงที่สุดไปหาค่าที่ต่ำที่สุด คือ ๑) ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๐, ๒) ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๑๑, ๓) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๐ และ ๔) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๗

๒. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ดังนี้ ๑) ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ นักเรียนทำความเข้าใจในงานที่ได้รับมอบหมาย ศึกษาค้นคว้าเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ มาใช้กับงานที่ได้รับมอบหมาย มองงานที่ได้รับ

มอบหมายเป็นสิ่งที่ท้าทาย น่าสนใจ จึงมีความกระตือรือร้นที่จะทำงานนั้น ๆ จึงควรรหาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับงานที่ได้รับมอบหมายมาใช้เพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น หาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ และอินเทอร์เน็ต ๒) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ นักเรียนสนุกกับการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ไม่รู้สึกว่าคุณบังคับให้ต้องทำงาน จึงมีความพยายามที่จะทำงานให้สำเร็จ พยายามทบทวนบทเรียนทุกครั้งที่ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จึงควรรหาข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนที่อยู่ในรูปแบบของการ์ตูน สารคดี จะได้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย สนุกกับงานที่ได้รับมอบหมาย มีหนังสือที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ๓) ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ นักเรียนควรตั้งใจและเอาใจใส่ในงานที่ได้รับมอบหมายและมีสมาธิในงานที่ทำมากขึ้น ตั้งใจทำงานให้เสร็จที่ละชิ้นงาน ไม่ทำที่เดียวหลาย ๆ ชิ้นงาน จึงควรรนั่งสมาธิก่อนเริ่มการเรียน เพื่อให้จิตใจของนักเรียนมีสมาธิพร้อมต่อการเรียน ใส่ใจต่องานที่ทำและมีใจจดจ่ออยู่กับงานที่ทำเสมอจึงจะลดปัญหางานที่เกิดขึ้นและเป็นการเพิ่มคุณภาพให้เกิดขึ้นกับงานของตนเอง และ ๔) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา นักเรียนนำผลงานที่ทำเสร็จเรียบร้อยแล้วมาตรวจเพื่อหาข้อผิดพลาด แล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง วางแผนการเรียนและการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบรู้ว่าอะไรควรทำก่อน หลัง จึงควรสอบถามข้อสงสัยจากผู้รู้ คุณครู หรือหาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนมาใช้ในการตรวจสอบเพิ่มเติม และใช้สมุดบันทึกในการจดบันทึกสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อสงสัยในการเรียน สิ่งที่ต้องทำในแต่ละวัน ขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ เพื่อสามารถนำมาทบทวนและกระทำตามขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง

Thesis Title : **Matthayom 1-3 Students' the Practice according to Iddhipada 4, Matthayomsammajivasil Bangpra School, Si racha District, Chon buri Province**

Student's Name : **U-marin Prachumchon**

Department : **Buddhist Studies**

Advisor : **Phrakhrusripariyattikunaphorn (Dr.)**

Co-Advisor : **Phramaha Theerachai Punnajivo (Dr.)**

Academic Year : **B.E. 2556 (2013)**

ABSTRACT

The objectives of this thesis were as follows: 1) to study Matthayom 1-3 students' the practice according to Iddhipada 4, Matthayomsammajivasil Bangpra School, Si Racha District, Chon Buri Province, and 2) to study suggestions and solutions concerning Matthayom 1-3 students' the practice according to Iddhipada 4, Matthayomsammajivasil Bangpra School, Si Racha District, Chon Buri Province. Research instruments were questionnaires. Populations were fifty-two of the students, Matthayom Sammajivasil Bangpra School, Si Racha district, Chon Buri province. The used statistic was descriptive; frequency percentage, means, standard deviation and then analyzed by computing.

The results of research were found as follows:

1. The students of Matthayomsammajivasil Bangpra School, Si Racha district, Chon Buri province, practiced according to Iddipada 4 by concluding four aspects with a high level of 4.07. Having been considered in each aspect arranged from the highest to the lowest average, it was found that; the students of Matthayomsammajivasil Bangpra School, practiced according to Iddipada 4: Chanda, it was at a high level with an average of 4.20. It was followed by Chitta, it was at a high level with an average of 4.11. Vimangsa; it was at a high level with an average of 4.00, and the lowest aspect was Viriya; it was at a high level with an average of 3.97.

2. Matthayom 1-3 students of Matthayomsammajivasil Bangpra School, Si Racha district, Chon Buri province, had suggestions and solutions concerning practicing according to Iddipada 4:

1) Chanda; the students understood the work assigned , studied new knowledge for assigned

work. They thought assigned work was a challenge and interesting, they were active to do that work. Therefore, the students should find out books related assignment to improve it and find out information from outside and internet 2) Viriya; the students enjoyed with assignment, they did not feel that they were forced to do; they always tried to finish and reviewed the lessons when they studied new things. Therefore the students should find out information related the lessons like cartoon and documentary so that they will not be weary of and enjoy with assignment, have different kind of books so that they will study more 3) Chitta; the students had to pay attention to the assignment and concentrated on their work, they had to intent to finish each work. So the students should do meditation before study so that they will concentrate on study, pay attention to the work and focus on it always. That can reduce problems and increase quality of work and 4) Vimangsa; the students checked their work to correct, plan to study and work step by step, and know what to do first or later. So the students should ask well-informed person, teachers or books related the lessons to correct and write down everything like some questions, daily plan, and step of work on their note-books so that they can review and follow in correctly way.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีก็เพราะได้รับความช่วยเหลือ แนะนำ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขเป็นอย่างดียิ่งจากหลาย ๆ ท่าน ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณดังต่อไปนี้

กราบขอบพระคุณคณะกรรมการบริหาร พระครูสุนทรธรรมโสภณ (รศ.) รองอธิการบดี ที่เมตตา คอยให้กำลังใจ

กราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุก ๆ ท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ โดยเฉพาะ พระครูศรีปริยัติคุณากรณ์ (ดร.) อาจารย์ที่ปรึกษา พระมหาธีรชัย ปุณณชิโว (ดร.) อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้สละเวลาในการให้คำชี้แนะตรวจสอบ แก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์จนสำเร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์วิรัตน์ กางทอง ประธานกรรมการ พระมหาอดิสร ธิรสีโต (ผศ. (พิเศษ) ดร.) และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาษิต สุขวรรณดี กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยแนะนำสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างดี

กราบขอบคุณ ดร.วิญญู กิณะเสน ดร. กิตติมา วณิชรณันท์ อาจารย์ภรณ์ศิริ ศศิศาสตร์ ที่ได้อนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย และช่วยดูแลงานวิจัย

กราบขอบคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประจำมหาวิทยาลัย และเพื่อนนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัยวิชาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย รุ่นที่ ๗ ที่ให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการเรียนและการค้นคว้าข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วง

กราบขอบคุณ ผู้อำนวยการ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ที่อนุญาตให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ ตอบแบบสอบถาม รวมถึงขอบใจนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ ที่ตอบแบบสอบถาม ซึ่งให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

กราบขอบพระคุณครอบครัวของข้าพเจ้าที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือตลอดมา ให้การสนับสนุนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คุณความดีและประโยชน์ที่ได้รับจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศให้กับท่านผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน

คุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลผู้ที่สนใจ เพื่อให้เกิดองค์รวมแก่การเรียนรู้ร่วมกันในการสร้างสรรค์ และพัฒนาการศึกษาของคนไทยให้เป็นรากฐานแห่งความเจริญ และหากความผิดพลาด บกพร่องถ้าจะมี ผู้วิจัยขออ้อมรับเพื่อแก้ไขต่อไป

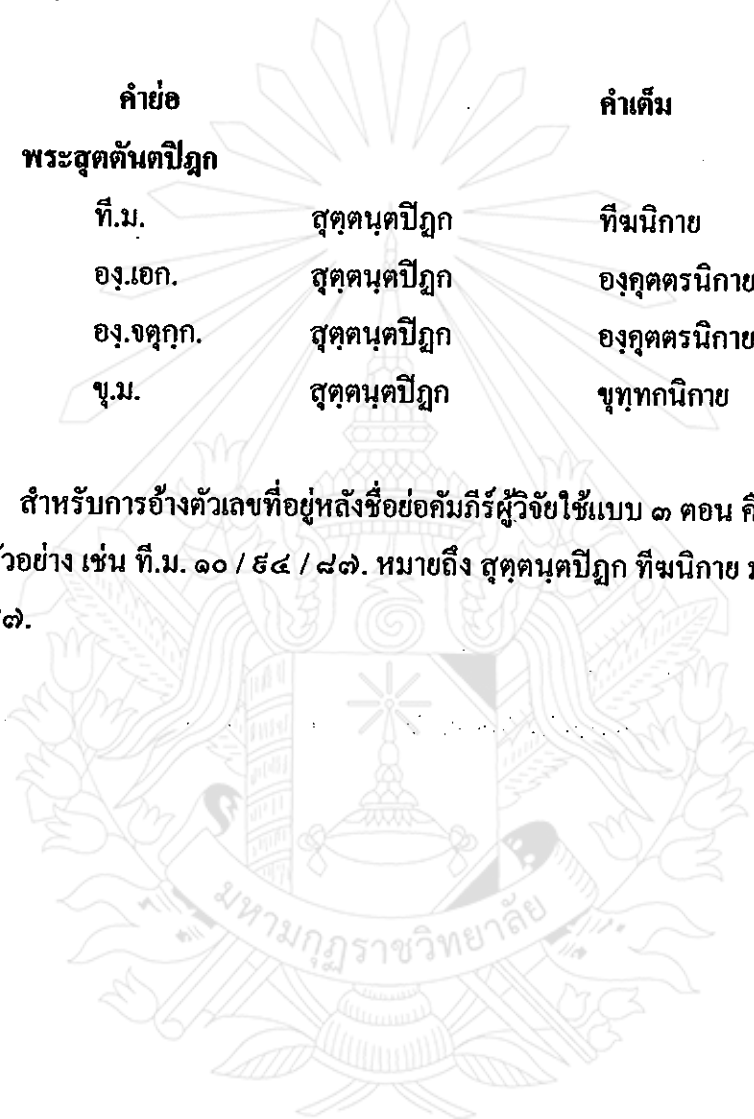
อุมารินทร์ ประชุมชน

สารบัญคำย่อ

ตารางค้นคว้าหลักธรรมในพระพุทธศาสนา สำหรับการเขียนวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ ในการอ้างอิง ได้ใช้ชื่อย่อของคัมภีร์ พระไตรปิฎกไว้ในเชิงอรรถของวิทยานิพนธ์ ชื่อย่อนี้มีคำเต็ม ดังนี้

คำย่อ	คำเต็ม
พระสุตตันตปิฎก	
ที.ม.	สุตตนตปิฎก
อง.เอก.	สุตตนตปิฎก
อง.จตุกก.	สุตตนตปิฎก
ขุ.ม.	สุตตนตปิฎก
	ทีฆนิกาย
	องฤคครนิกาย
	องฤคครนิกาย
	ขุททกนิกาย
	มหาวคค
	เอกนิปาต
	จตุกกนิปาต
	มหานิทฺเทส

สำหรับการอ้างตัวเลขที่อยู่หลังชื่อย่อคัมภีร์ผู้วิจัยใช้แบบ ๓ ตอน คือ เลขเล่ม / เลขข้อ / เลขหน้า ตัวอย่าง เช่น ที.ม. ๑๐ / ๕๔ / ๘๗. หมายถึง สุตตนตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคค เล่ม ๑๐ ข้อ ๕๔ หน้า ๘๗.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญคำย่อ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญแผนภูมิ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
๑.๕ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติ	๖
๒.๒ หลักอิทธิบาท ๔	๑๐
๒.๓ หลักของฉันทะ	๒๑
๒.๔ หลักของวิริยะ	๒๗
๒.๕ หลักของจิตตะ	๓๔
๒.๖ หลักของวิมังสา	๓๗
๒.๗ สภาพพื้นที่ทำวิจัย	๔๒
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๗
๒.๙ สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	๕๕

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๖
๓.๑ ประชากร	๕๖
๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๗
๓.๓ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๕๗
๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๘
๓.๕ การวัดค่าตัวแปร	๖๐
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๐
๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย	๖๑

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๓
๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๓
๔.๒ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๔
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๔
ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๔
ตอนที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี	๖๗
ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี	๗๒

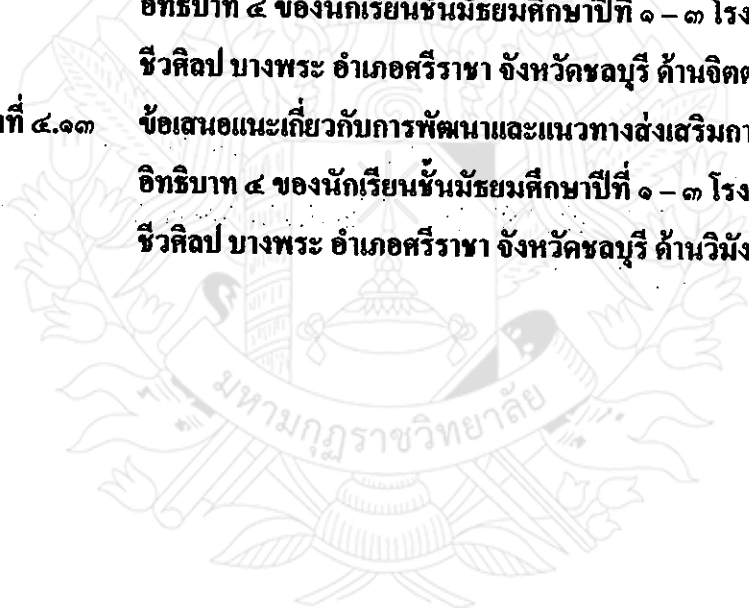
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๗๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๗
๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๗
๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี	๗๗

<p>๕.๑.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทาง ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัปปมาชีพิตลป บางพระ อำเภอ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี</p>	<p>๓๖๕</p>
<p>๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย</p>	<p>๓๗๐</p>
<p>๕.๒.๑ การวิเคราะห์การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัปปมาชีพิตลป บางพระ อำเภอ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน</p>	<p>๓๗๐</p>
<p>๕.๒.๒ การวิเคราะห์การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัปปมาชีพิตลป บางพระ อำเภอ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามรายด้าน</p>	<p>๓๗๒</p>
<p>๕.๓ ข้อเสนอแนะ</p>	<p>๓๗๕</p>
<p>๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย</p>	<p>๓๗๕</p>
<p>๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย</p>	<p>๓๗๖</p>
<p>บรรณานุกรม</p>	<p>๓๘๓</p>
<p>ภาคผนวก</p>	<p>๓๘๕</p>
<p>ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย</p>	<p>๓๙๐</p>
<p>ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์</p>	<p>๓๙๒</p>
<p>ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อการวิจัย</p>	<p>๓๙๗</p>
<p>ภาคผนวก ง แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม</p>	<p>๓๙๙</p>
<p>ภาคผนวก จ ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ อัลฟา ของครอนบาค</p>	<p>๔๐๕</p>
<p>ประวัติผู้วิจัย</p>	<p>๔๐๗</p>

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ ๒.๑	แสดงแผนพัฒนาคุณภาพปี ๒๕๕๖	๔๕
ตารางที่ ๓.๑	แสดงจำนวนประชากรตามระดับชั้นปีการศึกษา	๕๖
ตารางที่ ๔.๑	แสดงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสังฆมาชีวลีปบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศ	๖๔
ตารางที่ ๔.๒	แสดงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสังฆมาชีวลีปบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามอายุ	๖๕
ตารางที่ ๔.๓	แสดงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสังฆมาชีวลีปบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามระดับชั้นปีการศึกษา	๖๕
ตารางที่ ๔.๔	แสดงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสังฆมาชีวลีปบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามสถานภาพทางครอบครัว	๖๖
ตารางที่ ๔.๕	แสดงการสรุปค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการแปรผลการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสังฆมาชีวลีปบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน	๖๗
ตารางที่ ๔.๖	แสดงค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการแปรผลการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสังฆมาชีวลีปบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านฉันทะ	๖๘
ตารางที่ ๔.๗	แสดงค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการแปรผลการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสังฆมาชีวลีปบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านวิริยะ	๖๘

- ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการแปรผลการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัทมาชีวิตลพ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านจิตตะ ๗๐
- ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการแปรผลการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัทมาชีวิตลพ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านวินังสา ๗๑
- ตารางที่ ๔.๑๐ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑- ๓ โรงเรียนมัธยมสัทมาชีวิตลพ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านฉันทะ ๗๒
- ตารางที่ ๔.๑๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑- ๓ โรงเรียนมัธยมสัทมาชีวิตลพ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านวิริยะ ๗๓
- ตารางที่ ๔.๑๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑- ๓ โรงเรียนมัธยมสัทมาชีวิตลพ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านจิตตะ ๗๔
- ตารางที่ ๔.๑๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑- ๓ โรงเรียนมัธยมสัทมาชีวิตลพ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านวินังสา ๗๕

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า	
แผนภูมิที่ ๒.๑	ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคล	๖
แผนภูมิที่ ๒.๒	รูปแบบตัวกำหนดพฤติกรรมและผลการปฏิบัติหน้าที่	๘
แผนภูมิที่ ๒.๓	แสดงสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	๕๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ประเทศไทยเริ่มมีระบบโรงเรียน โดยทรงจัดตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เพื่อเตรียมคนเป็นข้าราชการ ชาวไทยมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาพยายามส่งลูก ๆ เข้าในระบบโรงเรียน นักการศึกษาปรับแนวคิดการจัดหลักสูตรตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อการศึกษา การสอนแบบเดิมที่มุ่งสอนให้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เปลี่ยนมาเป็นการสอนที่มีครูยืนอยู่หน้าชั้นเรียน การเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ส่งผลให้เกิดปัญหาทางการเรียนการสอนขึ้น กล่าวคือ ผลผลิตทางการศึกษาของเราขาดคุณลักษณะที่สำคัญ ๖ ประการ คือ ๑) กล้าและรู้จักแสดงความคิดเห็นต่อชุมชน ๒) สามารถตัดสินใจด้วยตนเอง ๓) รู้จักทำงานร่วมกันเป็นหมู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๔) รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ๕) มีความคิดในการพัฒนาและความคิดสร้างสรรค์ และ ๖) มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ทำให้เด็กหลุดออกนอกระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่เป็นเพราะปัญหาความยากจนหรือจากปัญหาพฤติกรรมของเด็กเองที่ติดยา ดื่มเกม หรือท้องในวัยเรียน และผลการสอบประเมินผลนักเรียนนานาชาติอยู่ในอันดับรั้งท้าย เพราะกระบวนการเรียนการสอนในห้องเรียนของไทยยังล้าหลัง ไม่เน้นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ให้เด็กเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา จนทำให้เด็กไทยอ่อนด้อยในเรื่องการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะร่วมกันหาวิธีดึงเด็กเข้ามาอยู่ในระบบดั้งเดิม ไม่ควรปล่อยให้เด็กเหล่านั้นแว้งกว้าง ไร้อนาคต จนกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม พัฒนาการสอนของครูให้ทันสมัยหรือเพิ่มกระบวนการการเรียนรู้นอกห้องเรียนมากขึ้น*

โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระเป็นของสัมมาชีวศิลปมูลนิธิ ซึ่งเป็นองค์การกุศล ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระสังฆราช โดยจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่หมู่ ๑ ตำบลสุรศักดิ์ ถนนเลียบอ่างเก็บน้ำบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เปิดให้มีการศึกษาอบรมวิชาชีพแก่ลูกหลานชาวไร่ในพื้นที่ใกล้เคียง ตามหลักสูตรกรมอาชีวศึกษา และมุ่งเน้นเยาวชนให้ศึกษาศีลธรรมของพระพุทธศาสนา จากภารกิจหลัก และวิสัยทัศน์ของโรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์

*บทบรรณาธิการ, “ไทยกับระบบการศึกษาที่ไร้อนาคต”, คมชัดลึก, (๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๕) :

บางพระที่ระบุนไว้ในแผนปฏิบัติการ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖ ว่าเป็นโรงเรียนที่ใช้คุณธรรมพัฒนาความรู้ ความคิด มุ่งพัฒนาครู นักเรียนให้มีคุณธรรมและคุณภาพอย่างทั่วถึง นักเรียนจะต้องมุ่งมั่นตั้งใจจริง^๒ เอาใจใส่ในการเรียนและการปฏิบัติตามแนวทางแห่งความสำเร็จ การจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนเกิดการพัฒนาและบรรลุวัตถุประสงค์ของภารกิจหลัก และวิสัยทัศน์ของโรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน หรือปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบนักเรียนให้ประสบผลสำเร็จสูงสุด แต่เนื่องจากนักเรียนของ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ ส่วนใหญ่มีปัญหาทางครอบครัว คือ พ่อแม่หย่าร้างแยกทางกัน ต้องอาศัยอยู่กับญาติหรือปู่ย่าตายาย นักเรียนขาดความอบอุ่นและการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่ จึงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียน เรื่องขาดความกระตือรือร้นและไม่สนใจต่อการเรียน ความสนใจในเรื่องการเรียนของตนเองมีน้อย บางครั้งขาดเรียน มาโรงเรียนสาย ไม่สนใจที่จะปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองให้ประสบผลสำเร็จสูงสุด

จากการปฏิบัติตามแนวทางแห่งความสำเร็จหรือหลักแห่งความสำเร็จที่เรียกว่า อิทธิบาท ๔ อันหมายถึงหลักธรรมคำสอนที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ หรือคุณธรรมที่นำบุคคลที่ประพฤติไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย หรือทางแห่งความสำเร็จ ซึ่งก็คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา^๓ ฉันทะ หมายถึง เต็มใจทำ ได้แก่ มีความต้องการที่จะทำ มีใจรักที่จะทำ มีใจใฝ่รักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น วิริยะ หมายถึง แข็งใจทำ ขยันทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามอดทนไม่ท้อถอย อะไรจะเกิดก็แข็งใจทำ จิตตะ หมายถึง ตั้งใจทำ มีใจจดจ่อ ทำสิ่งนั้นด้วยความฝักใฝ่ เอาใจใส่เสมอ มีใจจดจ่อเป็นสมาธิ มุ่งมั่นตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำด้วยความคิด วิมังสา หมายถึง เข้าใจทำ มีความรู้ความสามารถในสิ่งที่ทำ ทำด้วยความพิจารณา หมั่นตรวจสอบ มีการวางแผน วัตถุประสงค์ ทลอดจนหาวิธีแก้ไขปรับปรุง กล่าวคือ นักเรียนจะต้องมีใจรัก พอใจที่จะเรียน ตั้งใจ เอาใจใส่ ขยันค้นคว้าหาความรู้ หมั่นตรวจสอบ แก้ไขปรับปรุง และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

^๒โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ, “แผนปฏิบัติการ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖”, ชลบุรี : โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ, ๒๕๕๖, (ยึดสำเนา).

^๓วสิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เม็คทราฟ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔.

ดังนั้นจากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี เพื่อนำเสนอแนวทางส่งเสริม และจะเป็นฐานข้อมูลในการจัดทำโครงการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมให้แก่ นักเรียน ตามที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการของ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านประชากร

ได้แก่ นักเรียน โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ จำนวน ๕๒ คน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ได้แก่ การศึกษาเรื่องการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จำนวน ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ ๒) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ ๓) ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ และ ๔) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ได้แก่ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๕.๑ ทำให้ทราบการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

๑.๕.๒ ทำให้ทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวิตศิลป บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

๑.๕.๓ ทำให้สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพต่อการเรียนและการดำเนินชีวิตของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

๑.๕ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การปฏิบัติตาม หมายถึง การปฏิบัติหรือการดำเนินตามหลักอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท หมายถึง ทางแห่งความสำเร็จ หรือ เครื่องให้บรรลุถึงความสำเร็จตามที่คนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำคนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

การปฏิบัติตามหลักฉันทะ หมายถึง นักเรียนมีความเต็มใจทำ ได้แก่ มีความพอใจ ชอบใจ กล่าวคือมีความต้องการที่จะทำ มีใจรักที่จะทำ มีใจใฝ่รักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ มีความกระตือรือร้นที่จะทำงาน เตรียมความพร้อมล่วงหน้า มีความสุขเมื่อทำงาน เข้าเรียนตรงตามเวลา และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

การปฏิบัติตามหลักวิริยะ หมายถึง นักเรียนมีความตั้งใจทำ ขยันทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม อุตุนไม่ทอดทิ้ง มีความมานะพยายามมุ่งมั่น อะไรจะเกิดก็ตั้งใจทำเพื่อให้เสร็จทันเวลา

การปฏิบัติตามหลักจิตตะ หมายถึง นักเรียนมีความตั้งใจทำ มีใจจดจ่อ ทำสิ่งนั้นด้วยความฝักใฝ่ เรียนรู้สิ่งนั้นอย่างตั้งใจ เอาใจใส่เสมอ มีใจจดจ่อเป็นสมาธิ มุ่งมั่นตั้งใจรับรู้ในสิ่งที่ทำด้วยความคืดอย่างถูกต้องเรียบร้อย

การปฏิบัติตามหลักวิมังสา หมายถึง นักเรียนมีความเข้าใจทำ มีความรู้ความสามารถในสิ่งที่ทำ ทำด้วยความพิจารณา หมั่นตรวจสอบ มองปัญหาอย่างใช้เหตุผลและเป็นสิ่งท้าทาย มีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน วัตถุประสงค์ พยายามค้นหาคำตอบ ตลอดจนหาวิธีแก้ไขปรับปรุง

การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง การปฏิบัติตามหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สิ่งซึ่งมีคุณธรรมที่จะทำให้อุ้มนำไปประพฤติปฏิบัติประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายในสิ่งที่ทำ เป็นเครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่คนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำคนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น และ ๔) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

โรงเรียนมัธยมธัมมาชีวศิลป์ บางพระ หมายถึง โรงเรียนเอกชนในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๓ ซึ่งทำการเปิดสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งอยู่เลขที่ ๑ ถนนเลียบบ้างเก็บน้ำบางพระ ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอสัตร์ราชา จังหวัดชลบุรี

ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระสังฆราช หมายถึง การได้รับการอุปถัมภ์จากสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งเริ่มจากสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์มูลนิธิเป็นพระองค์แรก ในวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ จนกระทั่งใน วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๒ สมเด็จพระสังฆราชที่ดำรงตำแหน่งในเวลานั้น คือ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) มีพระนามเดิมว่า เจริญ กชวัตร ประสูติเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงรับธัมมาชีวศิลป์มูลนิธิไว้ในพระสังฆราชอุปถัมภ์ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งคณะกรรมการอำนวยการต้องทูลอาราธนาสมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบัน และทุก ๆ พระองค์ในอนาคตเป็นผู้อุปถัมภ์ธัมมาชีวศิลป์มูลนิธิต่อไป

นักเรียน หมายถึง บุคคลที่มีสถานภาพเป็นนักเรียน โรงเรียนมัธยมธัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสัตร์ราชา จังหวัดชลบุรี ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓

เพศ หมายถึง เพศ ของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๒ เพศ คือ ๑) เพศชาย และ ๒) เพศหญิง

อายุ หมายถึง อายุของผู้ตอบแบบสอบถามนับอายุเต็มตามปี หลังปีเกิดจนถึงปัจจุบัน สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง คือ ๑) ๑๒ ปี, ๒) ๑๓ ปี และ ๓) ๑๔ ปีขึ้นไป

ชั้นปีการศึกษา หมายถึง ระดับชั้นปีที่ผู้ตอบแบบสอบถามกำลังเรียนอยู่สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ช่วง คือ ๑) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, ๒) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ และ ๓) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สถานภาพทางครอบครัว หมายถึง สถานภาพทางครอบครัวของผู้ตอบแบบสอบถาม สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑) อยู่กับพ่อแม่, ๒) อยู่กับญาติ และ ๓) อยู่กับบุคคลอื่น

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสามมาชีวิตศิลป บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติ
- ๒.๒ หลักอิทธิบาท ๔
- ๒.๓ หลักของฉันทะ
- ๒.๔ หลักของวิริยะ
- ๒.๕ หลักของจิตตะ
- ๒.๖ หลักของวิมังสา
- ๒.๗ สภาพพื้นที่ทำวิจัย
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๙ สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติ

๒.๑.๑ ความหมายของการปฏิบัติ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายคำว่า “ปฏิบัติ” หมายถึง ก. ดำเนินการไปตามระเบียบแบบแผน เช่น ปฏิบัติราชการ, กระทำเพื่อให้เกิดความชำนาญ เช่น ฝึกปฏิบัติ; กระทำตาม เช่น ปฏิบัติตามสัญญา; ประพฤติ เช่น ปฏิบัติสมณธรรม ปฏิบัติต่อกัน; ประนินิบัตริรับใช้ เช่น ปฏิบัติบิดามารดา ปฏิบัติครูอาจารย์

*ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๔๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือ ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง คำว่า ปฏิบัติ เดิม นั้นแปลว่า “เดินทาง” มาจากภาษาบาลี ของเดิมนี่ มีคำคล้าย ๆ กันอีกคำหนึ่งคือ “ปฏิบัติ” แปลว่า ทาง ทางคืออะไร ทางนั้น คือที่ ที่จะเดิน คำว่าปฏิบัติ ก็คือที่ที่จะเดิน”

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ว่า ปฏิบัติ ประพศติ, กระทำ, บำรุง เลี้ยงดู”

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ใน พจนานุกรมธรรม ว่า ปฏิบัติ ก็คือ การปฏิบัติหรือว่าการเดินทางนั่นเอง เดินไปตามมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็จะเป็นเหตุให้เราพ้นทุกข์ ความเดือดร้อนในชีวิตประจำวัน”

ชัยวัฒน์ สีแก้ว ได้ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมไทย ฉบับนักเรียน นักศึกษา ว่า ปฏิบัติ หมายถึง กระทำตาม ประณิบัติ รับใช้”

จันทกาญจน์ นกแก้ว ได้กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติ หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติที่ แสดงออกทางร่างกาย กล้ามเนื้อ สมอ อารมณ์ ความคิดความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม เจตคติ บุคลิกภาพหรือสิ่งอื่นๆ โดยมีการกระตุ้นจากสถานการณ์ ผลจึงแสดงออกเป็นพฤติกรรม ซึ่ง สามารถมองเห็นได้หรือเป็นพฤติกรรมที่ปกปิด ไม่สามารถสังเกตเห็นได้”

วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ กล่าวว่า การปฏิบัติหน้าที่ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมที่มนุษย์ กระทำไม่ว่าสิ่งนั้นจะสังเกตได้หรือไม่ก็ตาม โดยพื้นฐานทางจิตวิทยาเชื่อว่าพฤติกรรมที่มนุษย์ ปฏิบัติย่อมมีเหตุผลและจุดมุ่งหมาย โดยขณะเดียวกันมีแรงจูงใจหรือสิ่งกระตุ้นให้กระทำ เพื่อเป็น

“พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง, พิมพ์ครั้งที่ ๖๐, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๔), หน้า ๓๔.

“พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ชุด), (กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๕.

“พระธรรม โกศาจารย์ (ปัญญานันทะ), พจนานุกรมธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๖๑.

“ชัยวัฒน์ สีแก้ว, พจนานุกรมไทย ฉบับนักเรียน นักศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕๑.

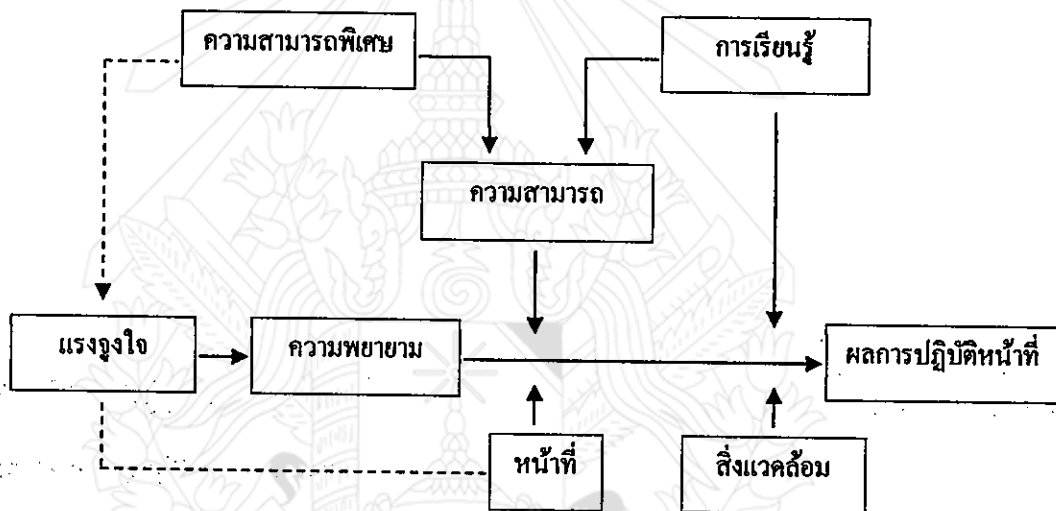
“จันทกาญจน์ นกแก้ว, “การปฏิบัติงานตามบทบาทของเจ้าพนักงานท้องถิ่นในจังหวัด นครปฐม”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๕๐, หน้า ๘.

การตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ และทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่คอยควบคุมให้ส่วนอื่น ๆ ดำเนินต่อไปได้จนบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้^๖

สรุปได้ว่า การปฏิบัติคนเป็นการดำเนินการไปตามระเบียบแบบแผน เพื่อให้เกิดความชำนาญ รวมถึงการประพุดติปฏิบัติต่อกัน ประนินิบัติรับใช้ บำรุง เลี้ยงดู ให้บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดยการปฏิบัติคนตามหลักแห่ง มรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็จะเป็นเหตุให้เราพ้นทุกข์ และความเคียดแค้นในชีวิตประจำวัน

๒.๑.๒ ลักษณะของการปฏิบัติหน้าที่

เดนิส ดับเบิลยู. ออร์แกน และโทมัส เบทท์แมน (Denis W. Organ and Thomas Bateman) กล่าวว่า ผลการปฏิบัติหน้าที่ขึ้นกับปัจจัยหลายอย่าง เช่น แรงจูงใจ ความพยายาม การเรียนรู้ การรับรู้บทบาท สิ่งแวดล้อม ความสามารถพิเศษ และความสามารถ ดังแผนภูมิที่ ๒.๑

แผนภูมิที่ ๒.๑ ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคล

ฮาวาร์ด เอส. โรว์แลนด์ และบิทริซ แอล. โรว์แลนด์ (Howard S. Rowland and Beatrice L. Rowland) กล่าวไว้ว่า ผลของการปฏิบัติงานของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยใหญ่ ๒ ปัจจัย ได้แก่ ๑) ความสามารถของบุคคลในการปฏิบัติงาน และ ๒) แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ความต้องการคุณภาพการปฏิบัติงานบุคคลในระดับสูงขึ้น ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานประกอบ

^๖วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, นิติเวชศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐), หน้า ๑-๕.

๒.๒ หลักอิทธิบาท ๔

๒.๒.๑ ที่มาของอิทธิบาท ๔

คั้งนี้
ในมหาปริณิพานสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔

เช้าวันหนึ่ง พระพุทธองค์ ทรงมุ่งสงบ ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จดำเนินเข้าสู่
กรุงเวสาลีเพื่อบิณฑบาต กลับจากบิณฑบาตเสวยพระกระยาหารแล้ว รับสั่งให้อานนท์
ถือนิสีทนะ (ผ้าปูนั่ง) ตามพระองค์ไปที่ป่าवालเจดีย์เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำ
ท้องถิ่น ประเวศย์ของเจดีย์ทั้ง ๖ มีกล่าวไว้ในปรมัตถทีปนี อุทานวิมฉนา อรรถกถา
กล่าวถึงการเสด็จคราวนี้ว่ามีขึ้นเมื่อออกพรรษาที่เวฬุคามแล้ว กล่าวคือเมื่อออกพรรษา
ก็เสด็จจากเวฬุคาม ย้อนทางเดิมเพื่อเสด็จสู่กรุงสาวัตถีอีกครั้งหนึ่งก่อนจะเสด็จเข้าไป
บิณฑบาตในกรุงเวสาลีเช้าวันนั้น ได้เสด็จแวะประทับที่อุกกเวลคามก่อน เมื่อพระ
อานนท์ปูลิสีทนะถวายให้ประทับนั่งแล้ว ตนเองก็ไปนั่งอยู่ห่าง ๆ พระพุทธองค์ตรัส
ขึ้นว่านครเวสาลี อุเทนเจดีย์ สัตถัมพเจดีย์ พหูปัตตเจดีย์ สารันททเจดีย์ และป่าवाल
เจดีย์ ล้วนแต่เป็นสถานอันรื่นรมย์

อานนท์ ใครก็ตามเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ ทำให้มากทำให้เป็นประหนึ่งยาน ทำให้
เป็นประหนึ่งที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่อง ๆ บ่มไว้ ระดมไว้ให้ดีให้ถูกต้องแล้ว (ภาวิตา พหุลีกดา
ขานีกดา วตถุกดา อนุฏฐิตา ปริจิตา สุตมารทฐา) เมื่อผู้นั้นตั้งจิตปรารถนาก็สามารถมี
ชีวิตอยู่ได้ตลอดกับหรือเลิกกับไปได้ (กบปิ วา คิฏฐะยุช กบปิ วา เสสสิ วา)...

ครัสต่อไปอีกว่า พระองค์ได้เจริญอิทธิบาท ๔ ดังกล่าวแล้วถ้าจะทรงตั้งพระทัย
ปรารถนา ก็จะทรงดำรงพระชนชีพได้ ถึงกับหรือมากกว่านั้น (กบปิหนึ่งคืออายุขัยของ
คนสมัยพุทธกาลประมาณ ๑๐๐ ปี) นั่นเป็นการบอกให้รู้เป็นนัย ๆ อย่างหยาบ ๆ
(เรียกว่าทำนิมิตทำโอภาส) ซึ่งพระอานนท์ก็ไม่ได้ถูกคิดอะไร จึงมิได้กราบทูล
อาราธนาให้ทรงดำรงพระชนชีพยืนยาวออกไปอีกเพื่อประโยชน์สุขแก่เทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย พระพุทธองค์รับสั่งอย่างนั้นอีกเป็นครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ พระอานนท์ก็
ไม่ได้ถูกคิดอะไรขึ้นมาได้คล้ายกับถูกมารสิง (ยถา คัม มาเรณ ปริยฎฐจิตุ โค) จนกระทั่ง
พระพุทธองค์รับสั่งให้ออกไปจากที่นั่น ซึ่งท่านก็ลุกขึ้นถวายบังคมกระทำประทักษิณ
แล้ว ไปนั่งอยู่ที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่งไม่ไกลจากที่ประทับ

^๕ที่.ม. ๑๐/๕๔/๘๗.

๒.๒.๒ ความหมายของหลักอิทธิบาท ๔

จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในอังกุตตรนิกาย ทุกนิบาต ได้กล่าวถึง อิทธิบาท ในอิทธิบาทสูตร ดังนี้

อิทธิบาท (คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ) ๔ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์)

๒) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยะสมาธิประธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์)

๓) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์)

๔) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์)

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการเพื่อรู้ยิ่งราคะ**

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ อิทธิบาท ไว้ดังนี้

กถิน อัครโยธิน ได้กล่าวว่า อิทธิบาท ๔ เป็นคุณ ๔ อย่าง ถ้ามีบริบูรณ์แล้วจะชักนำให้บุคคลถึงสิ่งที่ต้องการซึ่งไม่เหลือวิสัยจนกล่าวได้ว่าอิทธิบาท ๔ เป็นธรรมะที่เป็นธรรมที่มีอุปการะแก่งานทุกชนิด ตั้งแต่งานผู้ครองเรือนจนถึงงานของผู้บำเพ็ญสมณวิปัสสนา**

บุญมี แทนแก้ว และคณะ ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง ธรรมอันเป็นทางแห่งความสำเร็จปฏิบัติงาน ได้ผลสำเร็จตามความประสงค์เรียกว่า “อิทธิบาท” มี ๔ อย่าง คือ ๑. ฉันทะ พอใจในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ เพียรประกอบในสิ่งนั้น ๓. จิตตะ เอาใจใส่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ และ ๔. วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น**

ปัญญา ใบบางยาง ได้กล่าวถึง อิทธิบาท ๔ ไว้เป็น ๒ นัย คือ นัยแห่งพระสูตรและนัยแห่งพระอภิธรรมจะแสดงหนักไปทางโลกุตตระ ในที่นี้เป็นการแสดงคานนัยแห่งพระสูตร

**อง.จตุกก. ๒๑/๒๗๖/๓๕๑.

**กถิน อัครโยธิน, “การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๔๕, หน้า ๔๘.

**บุญมี แทนแก้ว และคณะ, พุทธศาสตร์ - ปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๔.

ความหมายของอิทธิบาท มีดังนี้ ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ ความปรารถนาความเพียรทางใจ ความขมก้เขม้น ความบาก บั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุสาหะ ความอดทน ความเข้มแข็ง ความหมั่นความก้าวไป อย่างไม่ทอดอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริ ยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะ จิต มโน มานัส มโน วิญญานธาตุ นี้เรียกว่า จิตตะ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิชัยธรรม สัมมาทิฏฐิ นี้เรียกว่า วิมังสา^๑

ปิ่น มุกข์กันต์ ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท มาจากคำว่า อิทธิ = บังเกิดฤทธิ์ บาท = ทาง ปฏิบัติ รวมกันเข้าเป็นศัพท์เดียว อิทธิบาท แปลว่า ทางปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดฤทธิ์ ฤทธิ์ของคนสามัญ ก็คือการทำงานให้สำเร็จสมประสงค์ เพราะฉะนั้นอิทธิบาทจึงแปลว่า คุณเครื่องสำเร็จความ ประสงค์ หรืออีกอย่างคือ ปฏิปทาแห่งความสำเร็จ^๒

ปิ่น มุกข์กันต์ ได้กล่าวว่าอิทธิบาททั้ง ๔ เป็นหลักการทำงานของพระพุทธเจ้าเป็น หลักที่นำพระองค์ให้บรรลุความสำเร็จได้แล้วอย่างงดงามทั้งในการศึกษาและปฏิบัติงานทางโลก ทั้งในการค้นคว้าหาโมกขธรรมอันละเอียดลึกซึ้ง ทั้งในการเผยแผ่ศาสนาแก่ชาวโลกจนมีผู้ยอมรับ นับถืออย่างกว้างขวาง^๓

พระกวีวรรณ ได้ให้ความหมายว่า หลักการในการทำงานให้สำเร็จนั้น ตามหลัก พระพุทธศาสนา เรียกว่า “อิทธิบาท” มาจากคำว่า อิทธิ = ความสำเร็จ บาท = วิธีทางที่จะนำไปสู่ เมื่อคำว่า “อิทธิบาท” เป็นชื่อของกรรมหมวดหนึ่ง ก็หมายความว่า กรรมหมวดนั้นแหละเป็น “หลักการ” สำคัญที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางหรือไปสู่ความสำเร็จได้^๔

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรคร จิรธมฺโม) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหัวข้อ ธรรมที่น่าศึกษา เหตุเพราะประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าได้ใช้หมวดธรรมข้อนี้พัฒนาประเทศให้

^๑ปัญญา ใช้บางยาง, ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๕๐.

^๒ปิ่น มุกข์กันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักอรรถนิกธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๖.

^๓ปิ่น มุกข์กันต์, บัณฑิตกรรม ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๑๕๑๘), หน้า ๑๕๔.

^๔พระกวีวรรณ, “การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๖ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร), ๒๕๔๒, หน้า ๒๔.

มีความเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งมาจากคำว่า อุตสาหกรรม แปลว่า ความเพียรพยายาม และคำว่า กรรม แปลว่า การกระทำ เมื่อรวมกันแล้วได้คำว่าประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งแปลว่า ประเทศที่ใช้ความเพียรพยายามในการสร้างกรรมให้เกิดขึ้นหรือประเทศที่ใช้อิทธิบาท ๔ ในการสร้างประเทศสูง^{๑๖}

พระจุลนายก (สุชาติ อภิชาโต) ได้กล่าวว่า อิทธิ แปลว่า ความยิ่งใหญ่ บาท แปลว่า ทางเดิน อิทธิบาท จึงแปลว่า ทางเดินที่จะนำไปสู่ความยิ่งใหญ่ นั่นเอง ถ้าเราปรารถนาจะประสบความสำเร็จในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการงานที่ดี การศึกษาก็ดีหรือกิจการใด ๆ ก็ตามเราต้องใช้อิทธิบาท ๔^{๑๗}

พระเทพคิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ ซึ่งต้องไม่เหลือวิสัย คือสิ่งที่ตนประสงค์นั้นต้องอยู่ในวิสัย ที่อาจใช้ความเพียร พยายาม ทำให้เกิดขึ้นได้ มิใช่เป็นความเพ้อฝันที่ไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จ คุณธรรมกลุ่มนี้เรียกว่า อิทธิบาท ๔^{๑๘}

พระเทพวิสุทธิกวี (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวถึงอิทธิบาท ๔ ไว้ในปาฐกถาธรรม เรื่องภavanaช่วยเสริมเพิ่มกำลังจิต เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๐ ไว้ว่า “อิทธิบาทที่แปลว่า คุณธรรมที่จะให้เกิดความสำเร็จ ถ้าพูดง่าย ๆ ก็ว่าบันไดแห่งความสำเร็จ ถ้าเราเดินตามบันไดนี้แล้วเราจะก้าวไปสู่ความสำเร็จ เคยมีคนถามพระพุทธรเจ้าว่าที่พระองค์ได้ตรัสรู้ธรรมนี้เพราะอะไร พระองค์ก็ตรัสบอกว่าเพราะเรามีอิทธิบาท ๔ สมบูรณ์ อิทธิบาท ๔ ประการสมบูรณ์ เมื่อใดแล้วก็ได้เกิดฤทธิ์ทางใจเกิดอำนาจที่กระตุ่นเดือนเร่งเร้าให้มีความก้าวหน้าให้มีการปฏิบัติหน้าที่ทันท่วงที่ไม่ชักช้าเสียเวลา”^{๑๙}

^{๑๖} พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรครด ธีรธมฺโม), รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๓.

^{๑๗} พระจุลนายก (สุชาติ อภิชาโต), “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๔๖, หน้า ๑๑.

^{๑๘} พระเทพคิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๖.

^{๑๙} พระเทพวิสุทธิกวี (ปัญญานันทภิกขุ), ภavanaช่วยเสริมเพิ่มกำลังจิต, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๕.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง อิทธิบาท แปลว่า บาทฐาน แห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวัง ความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำคนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ๔) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น^{๒๑}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า อิทธิบาท แปลว่า ทำเรื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์หรือสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือเปล่งง่าย ๆ ว่าทางความสำเร็จมี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจ้อง) และวิมังสา (ความ สอดสวนใคร่ครวญ) แปลให้จำง่ายตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียรทำ จิตฝักใฝ่ใช้ปัญญาสอดสวน^{๒๒}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ใน หนังสือการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องให้ถึง ความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ ประการคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ฉันทะ คือความ พื่อใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น วิมังสา คือ ความใคร่ครวญสอดสวนพิจารณา หรือหมายความว่า มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝักใฝ่ ใช้ปัญญา สอดสวน นี้เป็นอิทธิบาท^{๒๓}

พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวถึงหลักอิทธิบาท ๔ ใน หนังสืองานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ข้อธรรมะที่เป็นบันไดแห่ง ความสำเร็จในการปฏิบัติกิจทุกอย่าง ประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพอใจในเรื่องที่เราจะทำ วิริยะ ความเพียรไม่ทอดอຍในการประกอบกิจนั้น ๆ จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระในเรื่องนั้น ๆ วิมังสา จะต้องทำงานนั้นต่อไป บันไดสู่ความสำเร็จสี่ประการที่กล่าวนี้ข้อสุดท้ายสำคัญสุด^{๒๔}

^{๒๑}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่ง, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๕.

^{๒๒}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๔.

^{๒๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

^{๒๔}พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ), งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๖๐.

พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ความสำเร็จ ความสำเร็จ ด้วยดี การสำเร็จ ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึงซึ่งธรรมเหล่านั้น อิทธิบาท คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ของบุคคล ผู้บรรลुธรรมเหล่านั้น เจริญอิทธิบาท คือ ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่าเจริญอิทธิบาท^{๒๕}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในการกระทำกิจการงานหรือการอาชีพ ประการแรก อิทธิบาท แปลความว่า ทางแห่งความสำเร็จ กล่าวคือ ข้อปฏิบัติ ให้บรรลุความสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพนั่นเอง^{๒๖}

พระราชปัญญาภิกขุ (สุบิน เขมิโย) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมเครื่องให้สำเร็จตามประสงค์หรือสิ่งประสงค์ คนในโลกนี้ย่อมต้องการสิ่งที่ประสงค์แห่งชีวิตกันคนละหลายรูปแบบ แต่สิ่งประสงค์ที่คนต้องการตรงกัน คือ ทรัพย์ ยศ และผลงาน ทรัพย์เป็นสิ่งประสงค์ที่สำคัญยิ่งของชีวิต เพราะทรัพย์เป็นสิ่งอาศัยใช้สอยในการดำรงชีวิตประจำวัน ทรัพย์มีอยู่ ๒ ประการ คือ ทรัพย์สิน ๑ ทรัพย์สมบัติ ๑ ทรัพย์สิน คือเงินตราสำหรับใช้จ่ายซื้อขายแลกเปลี่ยนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทรัพย์สมบัติ คือ บ้านเรือน ที่ดินที่นา ที่สวน เครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น^{๒๗}

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวว่า อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมสำหรับความสำเร็จซึ่งต้องใช้ในการทำงานและเป็นทางเดียวที่จะปฏิบัติเพื่อนำไปสู่นิพพานได้ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้ ๆ ย่อมเจริญด้วยอิทธิบาทเป็นเครื่องปรุงรสมาธิ อันประกอบด้วยฉันทะเป็นประธาน ด้วยวิริยะเป็นประธาน ด้วยจิตตะเป็นประธาน ด้วยวิมังสาเป็นประธาน”^{๒๘}

^{๒๕}พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ, พระอภิธรรมปิฎก ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๐ - ๒๒๑.

^{๒๖}พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล), ความสำเร็จ หลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^{๒๗}พระราชปัญญาภิกขุ (สุบิน เขมิโย), ประมวลบทพระธรรมเทศนา, (กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๒๖๐.

^{๒๘}พุทธทาสภิกขุ, การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑.

มนู โห้ไทย ได้กล่าวว่ อธิธิบาท มาจากคำว่ อธิธิ + บาท ซึ่งคำว่ อธิธิ หรือ ฤทธิ หมายถึง ความรุ่งเรือง ความสำเร็จ และคำว่ บาท หมายถึง อุบายเครื่องบรรลู่ คั้งนั้นอธิธิบาทจึง หมายถึงอุบายที่เป็นเครื่องบรรลู่ความรุ่งเรืองหรือความสำเร็จ^{๒๕}

สมพร เทพสิทธิธา ได้กล่าวถึง อธิธิบาท ๔ ว่เป็นหนึ่งในคุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้ มีขึ้นในจิตใจและพัฒนาให้เจริญอกงามจนกลายเป็นมโนธรรม เนื่องจากเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย^{๒๖}

สนอง วรอุไร ได้กล่าวไว้ว่ อธิธิบาท ๔ คือ สุตกรสำเร็จของชีวิต ตามที่พระพุทธเจ้า ครัสไว้ว่ จิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย จิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิต เพราะฉะนั้น ความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจ ไม่ว่าเราจะต้องการอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคง ทุกสิ่ง จะสำเร็จได้คั้งใจ และอธิธิบาท ๔ ให้ถึงขั้น คือ ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยใจรักด้วยความพากเพียร ด้วยใจจดจ่อและใช้ปัญญาไต่สวนอย่างสม่าเสมอ แล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน^{๒๗}

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้กล่าวไว้ว่ อธิธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้บรรลู่ความสำเร็จ ๔ อย่าง ด้วยกัน ได้แก่ ๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ ความเพียร ๓. จิตตะ เอาใจ ฝักใฝ่ ๔. วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวน แล้วแสดงความต่างกัน เพียงฝ่ายพระอภิธรรมเจริญ โลกุตตรมณ ประกอบด้วยอธิธิบาท^{๒๘}

อัครเมธี สิทธิรานนท์ ได้กล่าวไว้ว่ อธิธิบาท ๔ คือ มงคลสูตรข้อนี้ พระพุทธองค์ ทรงครัสไว้ว่ให้ประสบผลสำเร็จ แม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง ก็ให้ยึดหลักอธิธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ

^{๒๕} มนู โห้ไทย, “อธิธิพลของอธิธิบาท ๔ ที่มีทักษะการเล่นขลุ่ยรีคอร์ดเดอร์ ของนักเรียนชั้น มัธยมปีที่ ๑ โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณชิต, (บัณชิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๓, หน้า ๘.

^{๒๖} สมพร เทพสิทธิธา, *คุณธรรมและจริยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์ แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

^{๒๗} สนอง วรอุไร, *ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๕๗.

^{๒๘} สุชีพ ปุญญานุภาพ, *พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๖๗๖.

จิตตะ วิมังสา เพื่อบอกทางแห่งความสำเร็จในชีวิตเกี่ยวกับการงาน เมื่อจะทำงานใด ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ แม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา^{๓๓}

จากความหมายของหลักอิทธิบาท ๔ พอสรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จเป็นบันไดแห่งความสุขและความสำเร็จ คนเราเมื่อมีความรัก ความพอใจ ขยันหมั่นเพียรความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอ การทำงานย่อมมีประสิทธิภาพและคนทำงานย่อมมีความสุข อิทธิบาทธรรม เป็นหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้นำไปประพฤติปฏิบัติจนประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายในสิ่งที่ทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการทำงาน อิทธิบาท ๔ จึงเป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อจะเอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จและความก้าวหน้าในการทำงานตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจจงจ่อ) และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง)

๒.๒.๓ องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของอิทธิบาท ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ไว้ดังนี้

๑) ฉันทะ (Aspiration) หมายถึง ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักสิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมายหรืออยากให้อาภาวดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้นเกิดมีเป็นจริงขึ้น ความอยากที่เป็นฉันทะนี้คนละอย่างกับความอยากได้สิ่งนั้น ๆ มาเสพเสวยหรืออยากเอามาเพื่อตัวตนในรูปแบบใดรูปหนึ่งซึ่งเรียกว่าตัณหา ความอยากของฉันทะนั้นทำให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งนั้น ๆ และบรรลุความสำเร็จเข้าถึงสมบูรณ์ส่วนความอยากของตัณหาให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อได้สิ่งนั้นมาให้ตนเสพเสวยอร่อยหรือปรนเปรอความยิ่งใหญ่ของขยายของตัวตน เป็นความชื่นฉ่ำใจที่เศร้าหมองหมกหมักตัว กัดกินกัดคนไว้ในความคับแคบและมักติดตามมาด้วยความหวงแหน ห่วงกังวล เศร้า เสียหายและหวั่นหวากระแวง ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้นอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าของความดีงาม ความสมบูรณ์นั้นหรือจุดมุ่งหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนที่จะทุ่มเทชีวิตจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้น ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่พะวงกับสิ่งล่อเร้า หรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจที่มุ่งแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอไม่ช้าน ไม่ส่าย ฉันทะจึงเกิดขึ้น โดยนัยนี้

^{๓๓} อัครเมธี สิริวรานนท์, เปิดโอกาสให้ชีวิตให้ได้รับสิ่งอันเป็นมงคล, (กรุงเทพมหานคร : อุทยานความรู้, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓.

สรุปได้ว่า ฉันทะ คือ ความพอใจ รักใคร่ ชอบใจ เต็มใจ ใฝ่ใจในการทำงานอยู่เสมอ และทุ่มเทความสามารถที่จะทำงานนั้น ได้ดีที่สุดในโดยไม่พะวงกับสิ่งล่อเร้า หรือสิ่งตอบแทนทั้งหลาย

๒) **วิริยะ (Exhion)** หมายถึง ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญแก้อั้วกล้า บากบั่น ก้าวไปใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแล้ว แม้ได้เห็นว่าจุดหมายนั้นจะบรรลุถึง ได้ยากนักมีอุปสรรคมากมาย หรืออาจใช้เวลายาวนาน ก็ไม่ท้อถอย กับเห็นเป็นสิ่งท้าทายที่จะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียรเท่ากับแรงหมุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตามจิตใจจะแน่วแน่ มั่นคงพุ่งตรงต่อจุดหมายสมาธิเกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยะสมาธิ

สรุปว่า วิริยะ คือ ความพากเพียร ขยัน อุตสาหะ บากบั่น เอาธุระ มีความเข้มแข็งอดทน มุมานะที่จะทำงานให้สำเร็จไม่ท้อถอย ไม่เลิกละ ทำงานได้อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องจนกว่างานนั้นจะประสบความสำเร็จ มีความอาจหาญ แก้อั้วกล้า ใจสู้ ไม่หวั่นกลัว ไม่ย่อท้อ ต่ออุปสรรคและความยากลำบากต่าง ๆ ในงานและมองความลำบากอุปสรรคในงานเป็นสิ่งท้าทายที่ต้องเอาชนะเพื่อให้งานสำเร็จได้

๓) **จิตตะ (Thoughtfulness)** หมายถึง ความคิดจ้องหรือเอาใจฝึกลง แต่ความมีจิตผูกพัน จอจ่อ ฝึาคิดเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจและไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดเรื่องอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะพอใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้นขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกาย การแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมนวันลืมนคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจจ้องฝึกลงนี้ย่อมทำให้สมาธิเกิด จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำมีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตสมาธิ

สรุปได้ว่า จิตตะ คือ ความจ้อง เอาใจใส่ ผู้มีใจจ้องอยู่กับหน้าที่และงานที่ทำ มีใจตั้งมั่น มีสมาธิมั่นคงอยู่กับงาน ทำงานด้วยความไม่ประมาท ไม่ทอดธุระ ไม่ปล่อยปละละเลยในเรื่องงานที่ทำ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปจากงาน บางทีอาจทำงานขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนจนไม่เอาใจใส่หรือไม่สนใจสิ่งอื่น สนใจที่จะรับรู้แค่เพียงเรื่องเกี่ยวกับงานที่กำลังทำเท่านั้น

๔) **วิมังสา (Investigation)** หมายถึง การสอบสวนใคร่ครอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบหาข้อยิ่งหย่อน เกินเลขบกพร่องหรือขัดข้องในกิจที่ทำเป็นต้น รู้จักทดลองคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง คนมีวิมังสาชอบคิดค้นหาเหตุผลชอบสอบสวนทดลองการคิดหาเหตุผลและชอบสอบสวนทดลองอย่างนี้ย่อมช่วยรวมจิตให้ค้อยกำหนดและ

ติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างคิดต่อตลอดเวลาเป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นคิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมิงสาสมาธิ^{๑๔}

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ อันได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมิงสา ต่างเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน กล่าวคือเมื่อบุคคลมี องค์ประกอบอิทธิบาท ๔ ด้านใดด้านหนึ่งแล้ว จะมีองค์ประกอบอิทธิบาท ๔ ในด้านอื่นด้วย ซึ่ง อิทธิบาททั้ง ๔ นี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคคล ทำให้บุคคลสามารถทำงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่ความสำเร็จในการงาน

๒.๒.๔ ประโยชน์ของอิทธิบาท ๔

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับประโยชน์ของอิทธิ บาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมิงสา ไว้ดังนี้

อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมที่คอยสกัดกั้นอุปสรรคต่อความสำเร็จ และเป็นแรงเสริม กำลังใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งเกี่ยวกับประโยชน์ของอิทธิบาท ๔ สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) ฉันทะ คือ ความเป็นเข้าศึกกับความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เมื่องานไม่ท้อแท้ มี กำลังใจต่อสู้ป้องกัน สร้างสรรค์สิ่งที่คุณรักอยู่เสมอ ทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบา งานที่ยากก็ กลายเป็นงานที่ง่าย ถ้าขาดฉันทะทำให้ขาดกำลังใจ เมื่องานและจะทอดทิ้งงานและกลายเป็นคนที่ ไม่มีความเจริญก้าวหน้า

๒) วิริยะ คือ กำจัดความเกียจคร้าน ทำให้งานต่อเนื่อง ถ้าขาดวิริยะจะเป็นคน อ่อนแอ หนีที่ยากไปหาที่ง่าย ทำอะไรไม่สำเร็จ ขาดความก้าวหน้าทำให้มีงานคดค้าง กลายเป็นคน หย่อนสมรรถภาพ

๓) จิตตะ คือ ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไข เหตุการณ์ได้ทันท่วงที ถ้าขาดจิตตะอาจทำให้งานเสียหายได้โดยไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวก็เมื่อสายเกินไป แล้ว

๔) วิมิงสา คือ ช่วยให้ทำงานไม่ผิดพลาด และทำให้มองเห็นลู่ทางที่จะทำงานให้ ได้ผลดี ถ้าขาดวิมิงสาจะทำงานอย่างผิด ๆ ถูก ๆ เปลืองทุน เปลืองแรง เปลืองเวลาและทำให้โง่ เวลา^{๑๕}

^{๑๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, อ่างแล้ว, หน้า ๘๔๒.

^{๑๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔๕.

อิทธิบาท ๔ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายในการปฏิบัติงาน

๑) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป การทำงานแต่ละอย่าง ถ้าผู้กระทำมีความพอใจที่จะกระทำ (ฉันทะ) แล้ว การงานนั้น แม้จะยาก แม้จะลำบาก ก็สามารถทำให้สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะมีใจรักหรือความพอใจเป็นที่ตั้ง

๒) วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดย การทำงานแต่ละอย่างนั้น ถ้าผู้กระทำมีความเพียร (วิริยะ) หรือความขยันเป็นที่ตั้งก็ย่อมสำเร็จผลลงได้ด้วยดี

๓) จิตตะ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาใจฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป การทำงานใด ๆ ก็ตาม ถ้าผู้กระทำมีความตั้งใจมั่น ไม่รวนเร ไม่ถอยใจแล้วงานนั้นจะสำเร็จลงได้ด้วยดี

๔) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทคลอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไข ปรับปรุงการทำงานแต่ละอย่างเมื่อลงมือกระทำ ถ้าผู้กระทำได้ไตร่ตรอง ได้หมั่นตรวจสอบวิธีกระทำอยู่เสมอ งานนั้นย่อมสำเร็จลงได้ด้วยดี^{๑๖}

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในหนังสือแบบเรียนนวโกวาท กล่าวไว้ดังนี้

๑) ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

๒) วิริยะ เพียรหมั่นประกอบในสิ่งนั้น

๓) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ

๔) วิมังสา หมั่นไตร่ตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น ๆ

อิทธิบาท ๔ ท่านสอนให้บุคคลมีสำนึกที่ดี มีความรับผิดชอบสูงต่อหน้าที่ ต้องปฏิบัติให้ครบสี่ข้อ จึงจะสำเร็จประโยชน์ ทั้งนี้ ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า ฉันทะ ให้พอใจในหน้าที่ที่

^{๑๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : เอ.อาร์. ฟรินด์แมสโปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘๖-๑๘๗.

ได้รับมอบหมาย วิริยะ ให้เพียรพยายามปฏิบัติหน้าที่ จิตตะ ให้เอาใจใส่พัฒนาให้เจริญอย่าเพิกเฉย
วิมังสา พิจารณาหาเหตุผลเพื่อพัฒนา^{๓๓}

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของอิทธิบาท ๔ ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ฉันทะและวิริยะเป็น
หลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี
ดี โดยมีจิตตะและวิมังสาเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน
เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการ
เผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง ดังนั้นหากมีอิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมหนึ่งในการทำงาน
แล้วก็จะทำให้สามารถที่จะแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจะ
ส่งผลดีต่อตนเองและสังคมต่อไป

๒.๓ หลักของฉันทะ

๒.๓.๑ ความหมายของฉันทะ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ ฉันทะ ไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงฉันทะ ไว้ว่า ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ
ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้
สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พுகงาย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พுகให้ลึกลงไป
ในทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงาน
นั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่
จุดหมาย ก็เกิดปีติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับโสมนัสเป็นความ
น่ายินใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต ถ้าสามารถ
ปลุกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือ
จุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจ
ถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผล
อย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวั่นพะวงกับสิ่งถ่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่น

^{๓๓}คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, นวโกวาท ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง,
๒๕๓๕), หน้า ๕๘.

แน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ชาน ไม่ส่าย ฉันทสมาธิจึงเกิดขึ้น โดยนัยนี้ และพร้อมกับปรานสัจจาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย^{๑๘}

พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า) ได้กล่าวไว้ว่า ฉันทะ ความรักงาน ก็จะต้องเป็นผู้รักงานที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่ และทั้งจะต้องเอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียนรู้งาน และเพิ่มพูนวิชาความรู้ ความสามารถในการทำกิจการงาน และมุ่งมั่นที่จะทำงานในหน้าที่รับผิดชอบหรือกิจการงานอาชีพของตนให้สำเร็จเรียบร้อยอยู่เสมอ ไม่เป็นคนผัดวันประกันพรุ่ง ไม่ปล่อยให้งานค้างคั่งเป็นคินพอกหางหมู ต้องทำงานด้วยใจรัก จิตใจจึงมีพลังกล้าแข็ง ผลักดันให้กิจการงานที่ทำนั้นสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงได้ การทำกิจการงานใด ๆ ถ้าขาดใจรักที่จะทำแล้ว กิจการงานนั้นหวังความสำเร็จและความเจริญได้ยาก เหมือนดั่งเช่น นักเรียน นักศึกษา ถ้าใจไม่รักเรียนหรือเรียนด้วยจิตใจห่อเหี่ยวแล้ว ผลการเรียนย่อมไม่ดี คือ ย่อมตกต่ำหรือเรียนไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นต้องปลูกใจรักในกิจการงานในหน้าที่ ๆ ตนรับผิดชอบหรือในอาชีพของตน จึงจะถึงความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าได้^{๑๙}

พิฑูร มลิวัดย์ ได้กล่าวถึงฉันทะ ไว้ว่า ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจด้วยความรักในสิ่งนั้น ทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ ไม่เบื่อหน่ายในกิจที่ท่า (เต็มใจ)^{๒๐}

ว. วชิรเมธี ได้กล่าวถึงฉันทะ ไว้ว่า ฉันทะ คือมีใจรัก ทำงานด้วยใจรักงาน^{๒๑}

วิเชียร ชานุกรบุญตริก ได้กล่าวถึงฉันทะ ไว้ว่า ฉันทะ ความพอใจ ความยินดี หรือความเต็มใจที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง^{๒๒}

^{๑๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒ - ๘๔๔.

^{๑๙}พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า), ครองชีวิตอย่างไรให้เป็นสุข, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๕๑.

^{๒๐}พิฑูร มลิวัดย์, แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙-๒๐.

^{๒๑}ว. วชิรเมธี, คนสำราญ งานสำเร็จ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ ๒๕๕๑), หน้า ๙๒.

^{๒๒}วิเชียร ชานุกรบุญตริก, พุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๖.

สมพร เทพสิทธิ์ ได้กล่าวถึงฉันทะ ไว้ว่า ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลยิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๔๓}

แสงอรุณ โปร่งธุระ ได้กล่าวถึงฉันทะ ไว้ว่า ฉันทะ มีใจรัก คือพอใจจะทำสิ่งนั้น และ ทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร^{๔๔}

จากข้อความข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ ความสนใจ ความชอบใจความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักที่จะทำ ความเต็มใจที่จะทำในงานที่กำลังกระทำอยู่ หรือได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ และปรารถนาจะทำงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

๒.๓.๒ ประเภทของฉันทะ ฉันทะมี ๓ ประเภท คือ

- ๑) ตัณหาฉันทะ ฉันทะคือตัณหา หรือฉันทะที่เป็นตัณหา เป็นฝ่ายชั่วหรืออกุศล
- ๒) กัดตุ๊กตัณหาฉันทะ ฉันทะคือความใคร่เพื่อจะทำ ได้แก่ ความต้องการทำหรืออยากทำ เป็นฝ่ายกลาง ๆ คือใช้ในทางดีก็ได้ ชั่วก็ได้ แต่มักจจรวมเข้าเป็นฝ่ายดี
- ๓) กุศลธรรมฉันทะ ฉันทะในกุศลธรรม หรือธรรมฉันทะที่เป็นกุศล เป็นฝ่ายดีงาม หรือกุศล มักเรียกสั้น ๆ เพียงว่า กุศลฉันทะ (ความรักดี ความใฝ่ดี) หรือธรรมฉันทะ (ความรักธรรม หรือความใฝ่ธรรม)^{๔๕}

๒.๓.๓ ความสำคัญของฉันทะ

ฉันทะ ในอิทธิบาท ๔ จึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ผู้เรียนต้องมีความพอใจ และปฏิบัติสิ่งทีเกื้อกูลต่อการเรียนเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ในการศึกษาเล่าเรียนต้องยึดหลักของอิทธิบาท ทั้ง ๔ ประการ คือ

ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป มองเห็น การเรียนที่ยากเป็นเรื่องง่าย มีความรู้สึกที่ อยากรู้ในเนื้อหาวิชาที่เรียน กล่าวคือ มีความพอใจที่จะเรียนรู้ รักในการเรียนรู้

มาลี จูฑา ได้กล่าวถึง การสร้างแรงงูใจในการเรียน ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับฉันทะในอิทธิบาท ๔ เนื่องจากมีผลต่อการกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามความต้องการ หรือตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ แรงงูใจภายในมีความสำคัญมากกว่าแรงงูใจภายนอก เพราะว่า

^{๔๓}สมพร เทพสิทธิ์, *คุณธรรมและจริยธรรม*, อ่างแล้ว.

^{๔๔}แสงอรุณ โปร่งธุระ, *พุทธศาสน์*, (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเอกสารตำรา สำนักส่งเสริมวิชาการ สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๘-๒๒๙.

^{๔๕}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม*, อ่างแล้ว, หน้า ๘๔๖.

แรงจูงใจภายใน เกิดจากความรู้สึกของบุคคล เมื่อบุคคลรู้สึกเช่นใด ก็จะแสดงพฤติกรรมตอบสนอง ความรู้สึกของตนเองเสมอ ส่วนแรงจูงใจภายนอกนั้นบุคคล อาจเกิดความรู้สึกเฉย ๆ ก็ได้สำหรับ ตัวอย่างของแรงจูงใจภายใน ได้แก่

ความอยากรู้อยากเห็น	ทำให้บุคคลค้นคว้าเพิ่มเติม หรือเกิดไทยมุงได้
ความสนใจ	ทำให้เสียสละและทำอะไรก็ได้
ความรัก	ทำให้เสียสละและทำอะไรก็ได้
ความสำเร็จ	ทำให้บุคคลเกิดความภาคภูมิใจ
ความต้องการ	ทำให้บุคคลเป็นอะไรหรือทำอะไรก็ได้
ความพอใจ	ทำให้บุคคลยินดีและทำอะไรได้ ^{๕๖}

จากข้อความข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า ฉันทะ หรือที่เรียกกันว่า แรงจูงใจ ความพอใจ ความเต็มใจนั้น หมายถึง การมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ที่จะกระทำในสิ่งที่ชอบ พอใจ เพื่อความสำเร็จ ของงานในอนาคต ฉะนั้น ผู้สอนจึงมีหน้าที่ที่จะช่วยให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ โดยการปลุกเร้าจิตใจ ของผู้เรียนให้เป็นผู้รักในการ แสวงหาความรู้ รักในการเรียนรู้ ด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกับคนอื่น ๆ เพื่อจุดประกาย ความคิดให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จทางการเรียน

๒.๓.๔ ลักษณะของฉันทะ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรมว่า ฉันทะและ ตัณหาคือ เป็นแรงจูงใจหรือแรงผลักดันให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมหรือกระทำการต่าง ๆ ความต้องการ หรือความอยากที่เป็นฝ่ายดีเรียกว่า ฉันทะ ความต้องการ หรือ ความอยากที่เป็นฝ่ายชั่วเรียกว่า ตัณหา ฉะนั้นแรงจูงใจในการกระทำของมนุษย์แบ่งออกได้ ๒ ประเภท ดังนี้

๑) ความพอใจ ชอบใจ ยินดี อยากรักใคร่ ต้องการ ที่ไม่ดี ไม่สบาย ไม่เกื้อกูล เป็น อกุศล เรียกว่า ตัณหา

๒) ความพอใจ ชอบใจ ยินดี อยากรักใคร่ ต้องการ ที่ดีงาม สบาย เกื้อกูล เป็นกุศล เรียกว่า ฉันทะ^{๕๗}

การมีตัณหาหรือฉันทะเป็นแรงจูงใจในการกระทำ ก่อให้เกิดผลในทางจริยธรรม หรือทางปฏิบัติแตกต่างกันออกไปได้มาก เมื่อบุคคลมีตัณหาเป็นแรงจูงใจ การกระทำเป็นเพียง เงื่อนไขสำหรับการได้สิ่งเสพสวามายปรนเปรอตน เขาไม่ต้องการทั้งการกระทำและผลของการ

^{๕๖} มาลี จุฑา, การประยุกต์จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๑-๑๕๓.

^{๕๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, อ่างแก้ว, หน้า ๔๕๐.

กระทำนั้นโดยตรง จุดมุ่งประสงค์ของเขาอยู่ที่การได้สิ่งเสวยนั้นมา ในหลายกรณี การกระทำที่เป็นเงื่อนไขนั้นเป็นเพียงวิธีการอย่างหนึ่งที่จะให้ได้สิ่งที่เขาต้องการ ดังนั้น ถ้าเขาสามารถหาวิธีการอื่นที่จะให้ได้โดยไม่ต้องทำ เขาก็จะหลีกเลี่ยงการกระทำนั้นเสีย หันไปใช้วิธีที่จะได้โดยไม่ต้องทำแทนเพราะถ้าเป็นไปได้ การได้โดยไม่ต้องทำ ย่อมตรงกับความต้องการของตัณหามากที่สุด และถ้าจำเป็นจริง ๆ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงเงื่อนไขนั้นได้ เขาก็จะทำด้วยความรังเกียจ จำใจ ไม่เต็มใจและไม่ตั้งใจจริง ผลก็คือ

- พยายามหลีกเลี่ยงการกระทำที่เป็นเงื่อนไข อาจหันไปใช้วิธีลัดหรือวิธีอื่นใดซึ่งง่ายที่จะให้ได้สิ่งเสวยมาโดยไม่ต้องลงมือทำ ผลอย่างแรงคือการทุจริตในรูปแบบต่าง ๆ

- ทำงานที่เป็นเงื่อนไขอย่างชนิดสักว่าทำ หรือทำพอให้เสร็จ หรือทำคลุม ๆ พอให้เห็นว่า ได้ทำ ผลคือไม่ได้ความประณีตหรือความดีเลิศของงาน และเป็นการเพาะนิสัยไม่ดีให้ตนเอง กลายเป็นผู้ขาดความใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นคนมักง่าย

- ถ้าเงื่อนไขมีช่องโหว่ เกิดความย่อหย่อน หละหลวม เลี่ยงหลบ หลอกได้ ความทุจริตหละหลวม ย่อหย่อนทั้งหลายก็จะเกิดแทรกซ้นซ้อน อาจทำให้ระบบเสียได้

- ผลของการกระทำไม่สามารถเป็นตัวกำหนด หรือบ่งชี้ปริมาณและคุณภาพของการกระทำได้ เพราะการกระทำไม่เป็นไปเพื่อผลของมันเอง แต่กลายเป็นเพียงทาสสำหรับรับใช้สิ่งอื่นทำให้เกิดความไม่พอดีระหว่างการกระทำ กับผลที่พึงประสงค์

- การกระทำกับสิ่งที่ตัณหาต้องการ ไม่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันโดยตรง ตัณหาจึงรังเกียจการกระทำ คือไม่ต้องการทำ ตัณหาพยายามหลีกเลี่ยงการกระทำ โดยพยายามให้ได้สิ่งต่าง ๆ มาโดยไม่ต้องทำ และเมื่อจำเป็นต้องทำ ก็ทำโดยจำใจ ผู้กระทำด้วยตัณหาจึงย่อมไม่ได้รับความสุข ความพึงพอใจในการกระทำนั้น และแม้ในผลสำเร็จของการกระทำที่เกิดขึ้นเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ ควบคู่ไปกับการกระทำ มองอีกแง่หนึ่งว่าสิ่งที่ตัณหาต้องการคือของเสวยนั้นตั้งอยู่ลอย ๆ ไม่สัมพันธ์ต่อเนื่องกับการกระทำ^{๔๘}

ดังนั้น ครอบงำที่ยังไม่ได้สิ่งเสวย ความกระหายอยากต่อสิ่งนั้นก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง ยิ่งกว่านั้น ความเป็นไประหว่างการกระทำตามเงื่อนไขอาจกลายเป็นตัวเร่งเร้าหรือกดดันให้ตัณหาตื่นเต้นหวั่นไหว โดยนัยนี้ ภาวะจิตของผู้กระทำด้วยตัณหา จึงได้แก่ความร้อนรน กระวนกระวาย ความฟุ้งซ่าน ความเครียด ความกระสับกระส่าย พ่วงด้วยกุศลธรรมอื่นๆ อันอาจเกิดตามมา เช่นความหวาดกลัว ความระแวง ความริษยา เป็นต้น ความไม่สมหวังในระหว่างก็ดี การไม่ได้สมหวังในบั้นปลายก็ดี ส่วนนำไปสู่ผลร้ายทางจิตใจที่รุนแรง ให้เกิดความคับข้องใจ ตลอดถึง

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๕.

โรคทางจิตเป็นปมปัญหาทางจิตใจที่ระบายขยายไปเป็นปัญหาชีวิต ปัญหาสังคมได้ ส่วนบุคคลผู้มี
ฉันทะเป็นแรงจูงใจ ต้องการที่จะทำงานนั้นให้ดีที่สุด อันเป็นเหตุให้เขามีความต้องการทำ ผลที่
ตามมาจึงปรากฏในทางตรงข้ามกับคัมहा คือ

- ไม่ทำให้เกิดการทุจริต แต่ทำให้เกิดความสุจริต ความขยัน อุตุน ความซื่อตรงต่อ
งาน และแม้แต่ความซื่อตรงต่อเหตุผลที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ

- ทำให้ตั้งใจทำงาน นำไปสู่ความประณีต ความดีเลิศของงาน เพาะนิสัยใฝ่สัมฤทธิ์
ทำจริงจัง เองงานและผู้อื่น

- มีความร่วมมือร่วมใจ การประสานงาน และการมีส่วนร่วม เพราะต่างมุ่ง
ผลสัมฤทธิ์ของงาน

- เนื่องด้วยผู้ทำด้วยฉันทะ ต้องการที่จะทำงานนั้นให้ดีที่สุด และต้องการทำให้งาน
มีประสิทธิภาพ อีกทั้งเขาย่อมได้ประจักษ์ผลที่เกิดต่อเนื่องไปกับการกระทำ เพราะการกระทำคือ
การก่อผล ซึ่งเขาต้องการ ความต้องการทำก็ดี การประจักษ์ผลต่อเนื่องไปกับการกระทำทุกขั้นตอน
ก็ดีทำให้เขาได้รับความพึงพอใจ ความอึดใจ ปีติปราโมทย์ ความสุข และความสงบตั้งมั่นของจิตใจ
ด้วยเหตุนี้ ในทางธรรมจึงจัดฉันทะเข้าเป็นอิทธิบาทอย่างหนึ่ง อิทธิบาทเป็นหลักสำคัญในการสร้าง
สมาธิและเป็นเครื่องส่งเสริมสุขภาพจิต ผู้มีแรงจูงใจฝ่ายฉันทะ ได้เริ่มต้นการกระทำมาจากความคิด
หรือความเข้าใจเหตุผล และได้ประจักษ์ผลความมากับการกระทำที่เป็นเหตุ จึงไม่เกิดทุกข์^{๔๘}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้สรุปความแตกต่างของคัมहाและฉันทะไว้ดังนี้

๑) คัมहा มุ่งประสงค์เวทนา และจึงต้องการสิ่งสำหรับเอามาเสพเสวยเวทนา หรือ
สิ่งที่จะปรนเปรอตัวคนอาศัยวิชาคอยหล่อเลี้ยงและให้โอกาส พัวพันเกี่ยวเนื่องอยู่กับเรื่องตัวคน
เอาอัตตาเป็นศูนย์กลาง และนำไปสู่ปริเวทนา หรือการแสวงหา

๒) ฉันทะ มุ่งประสงค์อรรถะคือตัวประโยชน์ หมายถึงสิ่งที่มีคุณค่าแท้จริงแก่ชีวิต
คล้ายกับที่ปัจจุบันเรียกว่าคุณภาพชีวิต และจึงต้องการความจริง สิ่งที่ดีงาม หรือภาวะที่ดีงาม ฉันทะ
ก่อตัวขึ้น จากโยนิโสมนสิการ คือความรู้จักคิดหรือคิดถูกวิธี คิดตามสถานะและเหตุผล เป็นภาวะ
กลาง ๆ ของธรรม ไม่ผูกพันกับอัตตา และนำไปสู่อุคสาหะ หรือวิริยะ คือทำให้เกิดการกระทำ^{๔๙}

แรงจูงใจทั้ง ๒ ประเภทนี้ มีความแตกต่างกันทั้งความหมาย จุดมุ่งหมาย วิธีการ
ปฏิบัติหรือแนวทางปฏิบัติ และผลที่จะเกิดขึ้นจากแรงจูงใจแต่ละอย่าง พฤติกรรมที่จะเกิดจาก
แรงจูงใจฝ่ายคัมहा จะแสดงออกตามเวทนาที่ได้รับอารมณ์ คล้อยตามอารมณ์นั้น ๆ ไม่อิงอาศัย

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๘ - ๔๘๙.

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน.

เหตุผล ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากแรงจูงใจประเภทนี้อาจสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ได้ ถ้ามีความสำเร็จก็จะหยุดเพียงเท่านั้น แต่ถ้าไม่ประสบผลสำเร็จจะท้อ และเลิกทำการนั้น จุดมุ่งหมายของคัมภีร์คือ ต้องการเสพหรือต้องการได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการกระทำ ส่วนบุคคลที่มีแรงจูงใจฝ่ายฉันทะ จะมุ่งที่ประโยชน์และความจริง สิ่งที่ดีงาม ยึดหลักการและเหตุผลที่ผ่านขบวนการคิดที่ประกอบ ด้วยโยนิโสมนสิการที่ถูกต้อง และทำให้เกิดความพยายามที่จะทำการนั้นให้สำเร็จ มีการกระทำอย่างต่อเนื่อง มีการติดตามงานและประเมินงานตลอด จึงทำให้ประสบผลสำเร็จตามที่มุ่งหมาย ใน พุทธธรรมจึงให้ความสำคัญกับฉันทะ บุคคลควรทำแรงจูงใจฝ่ายฉันทะให้เกิดขึ้น ไม่ควรให้แรงจูงใจฝ่ายคัมภีร์เข้าแทรก

เนื่องจากแรงจูงใจฝ่ายฉันทะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดผลสำเร็จ และเป็นแรงจูงใจที่สร้างสรรค์ ทั้งในอิทธิบาท ๔ ก็ถือว่า ฉันทะเป็นส่วนเบื้องต้นที่สำคัญอย่างยิ่งถ้าฉันทะไม่เกิด อิทธิบาทตัวอื่นก็เกิดขึ้นได้ยาก แต่เมื่อฉันทะเกิด วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ก็จะเกิดตามมาด้วย^๕

๒.๓.๕ ประโยชน์ของฉันทะ

ปิ่น มุกุกันต์ ได้อธิบายถึงประโยชน์ และการปฏิบัติของฉันทะ ไว้ดังนี้

ประโยชน์ของฉันทะ ฉันทะเป็นข้าศึกโดยตรงกับความเบื่อหน่ายเมื่อมีฉันทะแล้ว ทำให้ไม่เบื่องาน ไม่รู้สึกท้อแท้ในการทำงาน ตรงกันข้าม ฉันทะทำให้เกิดกำลังภายในที่จะต่อสู้ ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ตนรัก เพราะฉะนั้น เมื่อมีความรักเกิดขึ้นแล้วงานที่หนักก็จะกลายเป็นเบา ที่ยากก็จะกลายเป็นง่าย

โทษของการขาดฉันทะ ทำให้คนขาดกำลังใจ เบื่องานอันเป็นหน้าที่ของตน เมื่อเมื่อแล้วก็ทอดทิ้งกลายเป็นคนทำงานจืดจาง ทั้งนี้ว่าโน่นแต่ไม่ได้เรื่องสักอย่าง อย่างนี้ไม่มีทางก้าวหน้าในกิจการ

วิธีปฏิบัติ เมื่อเราคิดจะทำงานสิ่งใด ต้องปลุกฉันทะขึ้น คือทำความพอใจรักใคร่ในงานนั้นก่อนที่ท่านใช้ภาษาบาลีว่า ฉนุหิ ชนติ (ทำความพอใจให้เกิดขึ้น) การที่จะทำเช่นนั้นได้ต้องพิจารณาให้เห็นผลได้ผลเสีย คือถ้าทำงานนั้นจะเกิดผลคืออย่างไรและถ้าไม่ทำจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อเห็นผลได้ผลเสียแล้วฉันทะย่อมจะเกิดขึ้นโดยทำนองเดียวกัน ถ้าเราจะให้คนอื่นทำงานสิ่งใด เราก็ควรจะต้องชี้ผลได้ ผลเสียให้เขาเข้าใจ เพื่อช่วยปลุกฉันทะขึ้นในใจของเขา ซึ่งถ้าเป็นงานใหญ่อาศัยคนहु้มาก เช่น ทำสงคราม การปลุกฉันทะก็ยิ่งต้องทำเป็นการใหญ่

^๕พระมหาสอนประจันทร์ เสียงเย็น, “การปฏิบัติตามบทบาทในการพัฒนาจิตใจประชาชนของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดมุกดาหาร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า ๕๐.

จนรู้สึกว่าการบดบังหลายเกิดขวัญและกำลังใจเพียบพร้อมแล้วจึงประกาศสงคราม ในหมวดธรรมทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เราก็จะสังเกตได้ว่า พระองค์ทรงแสดงผลได้ผลเสียไว้เสมอ เพื่อให้เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติ^{๕๒}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายข้อสรุปไว้ว่า ผู้ต้องการมีอายุยืนต้องถือหลักอิทธิบาท ๔ ในข้อ ฉันทะ นั่นคือต้องมีความพอใจที่จะอยู่เพื่อทำสิ่งที่ดีสำหรับคนหรือผู้อื่น^{๕๓}

พัชราพร วีรสิทธิ์ ได้อธิบายถึงประโยชน์ของฉันทะ คือ เป็นข้าศึกต่อความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่องาน ไม่ท้อแท้ มีกำลังต่อสู้ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ตนรัก ทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบา ที่ยากก็กลายเป็นง่าย ถ้าขาดฉันทะ ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องาน ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจับจด ไม่ก้าวหน้า^{๕๔}

จากข้อความข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า ฉันทะเป็นข้าศึกกับความเบื่อหน่าย เมื่อมีฉันทะแล้วทำให้ไม่เบื่องาน ไม่รู้สึกท้อแท้ในการทำงาน มีความรักเกิดขึ้นในงานที่ทำจากหนักก็จะกลายเป็นเบา ที่ยากก็จะกลายเป็นง่าย ทุ่มเทศความสามารถที่จะทำงานนั้น ได้ดีที่สุดโดยไม่พะวงกับสิ่งล่อเร้า หรือสิ่งตอบแทนทั้งหลาย ทำให้รู้จักการแสวงหาความรู้ รักในการเรียนรู้ ด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนอื่น ๆ เพื่อจุดประกาย ความคิดให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จทางการเรียน

๒.๔ หลักของวิริยะ

๒.๔.๑ ความหมายของวิริยะ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ วิริยะ ไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงวิริยะ ไว้ว่า วิริยะ แปลว่า ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลู่ถึง ได้ยาก

^{๕๒} ปิ่น มุกข์กันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักอัฐนักรธรรมตรี, อ้างแล้ว, หน้า ๒๒๕.

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), อายุยืนอย่างมีคุณค่า, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓.

^{๕๔} พัชราพร วีรสิทธิ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๔๖, หน้า ๑๘-๑๙.

นัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่หือถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตามจิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน^{๔๔}

พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า) ได้เน้นความเพียรที่ประกอบไปด้วยความอดทนไว้ดังนี้ วิริยะ ความเพียรจะต้องเป็นบุคคลที่มีความขยันหมั่นเพียรประกอบด้วยความอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ในการประกอบกิจการงานในหน้าที่หรือในอาชีพของตน จึงจะถึงความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าได้ ผู้มีปกติเกียจคร้านในการทำกิจการงาน หรือผู้มีปกติหยาบ โหยัง กรึดกราย ไม่อดทนต่อความยากลำบากแล้ว ยากที่จะกระทำการใด ๆ ให้สำเร็จด้วยดีได้ ยิ่งถ้าเป็นกิจการงานหรือโครงการใหญ่ ๆ ที่มีความรับผิดชอบสูง ก็ยิ่งต้องอาศัยความมานะพากเพียร บากบั่นในการทำกิจการงานของผู้ดำเนินกิจการงานทุกระดับ ด้วยความอดทนอย่างสูงจึงจะสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงได้^{๔๕}

พิฑูร มลิวัดย์ ได้กล่าวถึงวิริยะ ไว้ว่า วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียรด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น (แข็งใจ)^{๔๖}

ว. **วชิรเมธี** ได้กล่าวถึงวิริยะ ไว้ว่า วิริยะ คือพากเพียรทำ รักแล้วต้องขยัน ความขยันคือ ภาวปฏิบัติกรของความรักในงานจะทำให้เรารู้ว่าควรทำงานอะไร ส่วนความขยันจะทำให้งานนั้นก้าวไปสู่ความสำเร็จ การทำงานถ้าขาดความขยัน ความขำนาญก็จะไม่เกิด^{๔๗}

วิเชียร ชานุกรบุญชกริก ได้กล่าวถึงวิริยะ ไว้ว่า วิริยะ ความพยายาม ความเพียรหรือความกล้าที่จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้กับงาน^{๔๘}

สมพร เทพพิทธา ได้กล่าวถึงวิริยะ ไว้ว่า วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นเพียรทำงานด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่หือถอย^{๔๙}

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, อ่างแล้ว.

^{๔๕} พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า), ครอบงำชีวิตอย่างไรให้เป็นสุข, อ่างแล้ว, หน้า ๕๑-๕๒.

^{๔๖} พิฑูร มลิวัดย์, แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี, อ่างแล้ว.

^{๔๗} ว. วชิรเมธี, คนสำราญ งานสำเร็จ, อ่างแล้ว.

^{๔๘} วิเชียร ชานุกรบุญชกริก, พุทธศาสน์, อ่างแล้ว.

^{๔๙} สมพร เทพพิทธา, คุณธรรมและจริยธรรม, อ่างแล้ว.

แสงอรุณ โปร่งธุระ ได้กล่าวถึงวิริยะ ไว้ว่า วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดย^{๖๐}

จากข้อความข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า วิริยะ หมายถึง ความขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ทอดทิ้งงาน ความอุตสาหะพากเพียรที่จะปฏิบัติหน้าที่หรือภารกิจที่ตนได้รับมอบหมายมาให้ปฏิบัติด้วยความรู้สึกไม่ทอดย และมีความกล้าที่จะกระทำงานนั้น ๆ ให้กิจการหรือภารกิจเหล่านี้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้หรือให้สำเร็จลุล่วงไปตามที่ได้ตั้งใจปรารถนา

๒.๔.๒ ประเภทของวิริยะ

ความเพียรมาจากศัพท์บาลีว่า วิริยะ หรือ วายามะ ในคัมภีร์ขุททกนิกาย มหานิทเทศ พระสารีบุตร ได้อธิบายว่า

ความเพียร หมายถึง ความก้าวไปข้างหน้า ความดำเนินไป ความบากบั่น ความพยายาม ความอุตสาหะ ความหมั่น ความออกแรง ความ ไม่ถอยหลัง ความทรงไว้ ความไม่ย่อหย่อน ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคองธุระไว้ วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยผละ สัมมาวายามะ ที่เป็นไปทางจิต^{๖๑}

อรรถกถาสัททพาสวสังวรสูตรกล่าวว่า ความเพียรเป็นสภาวะที่แก่กล้า มีความประคับประคองจิตเป็นลักษณะ มีการอุปถัมภ์จิตเป็นกิจ มีความไม่หือแท้แห่งจิตเป็นเครื่องปรากฏ ความเพียรเป็นคุณสมบัติหรืออาการอย่างหนึ่งของจิต เป็นคุณสมบัติที่เป็นกลาง ๆ ไม่ดี ไม่ชั่ว ถ้าพากเพียรไปในทางที่ถูก เช่น หาเลี้ยงชีพอย่างสุจริต ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ... ก็จัดเป็นกุศลธรรม นำความสุข ความเจริญ และความสำเร็วมารู้ชีวิต ถ้าพากเพียรไปในทางผิด เช่น เสพของมีนเมา เล่นการพนัน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ... ชีวิตก็มีแต่ความทุกข์ ความเดือดร้อน

อรรถกถารูปาทิวรรค กล่าวถึงความเพียร ๒ ประการ คือ

๑) ความเพียรทางกาย ได้แก่ ความเพียรทางกายของภิกษุผู้ชำระจิตจากนิวรณ์ ด้วยการเดิน การนั่ง ตลอดวัน กลางคืนพัก ๔ ชั่วโมงในมัชฌิมยาม (สี่ทุ่มถึงตีสอง)

๒) ความเพียรทางจิต เมื่อภิกษุผู้พากเพียรผูกใจว่า เราจักไม่ออกไปจากที่เร้นนี้ หรือเราจักไม่เลิกขัดสมาธินี้ คราบเท่าที่จิตของเรายังไม่หลุดพ้นจากอาสวะ ย่อมถึง พร้อมด้วยความเพียรทางกายและทางจิต

^{๖๐}แสงอรุณ โปร่งธุระ, พุทธศาสน์, อ้างแล้ว.

^{๖๑}พ.ม. ๒๕/๕๔๒/๕๔๒.

อรรถกถาภายสูตร กล่าวถึงธาตุเพียร ๓ ประการ คือ

- ๑) อารพุกธาตุ ได้แก่ ความเพียรครั้งแรก
- ๒) นิกุมมธาตุ ได้แก่ ความเพียรที่มีกำลังกว่านั้น เพราะออกจากความเกียจคร้าน
- ๓) ปรงุกมธาตุ ได้แก่ ความเพียรที่มีกำลังกว่านั้น เพราะเป็นเหตุให้ก้าวไป

ข้างหน้าเรื่อยไป

ปรานสูตร (๒๑/๑๓) กล่าวถึงความเพียร ๔ ประการ คือ

- ๑) สัจจปราน เพียรระวังไม่ให้กุศลธรรมเกิดขึ้น
- ๒) ปหานปราน เพียรละอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป
- ๓) ภวานาปราน เพียรให้กุศลธรรมเกิดและเจริญยิ่งขึ้น
- ๔) อนุรักษนาปราน เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม^{๖๓}

๒.๔.๓ ความสำคัญของวิริยะ

พนมไพโร ไชยยงค์ ได้กล่าวไว้ว่า วิริยะ ใน อธิปไตย ๔ จึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่เลิกกลางคัน มีความเพียร และปฏิบัติสิ่งที่เกื้อกูลต่อการเรียนเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ในการศึกษาเล่าเรียนต้อง ยึดหลักของอธิปไตย คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ดังนั้น เมื่อมีฉันทะแล้ว ความเพียร หรือความกล้าก็เกิดขึ้นพร้อมที่จะตั้งใจเล่าเรียนหาความรู้ มีความขยัน อดทน ในการเรียน โดยไม่ทอดทิ้ง^{๖๔}

พระเทพคิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้กล่าวไว้ว่า ความเพียรเป็นความกล้าหาญ ซึ่งหมายความว่า ผลคือความสำเร็จ ไม่ว่าในเรื่องอะไรก็ตามจะไม่เกิดขึ้นแบบลอย ๆ หรือด้วยการคลบนินทาจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่จะเกิดขึ้นด้วยความเพียรพยายามของบุคคลเหล่านั้น โดยไม่หวาดหวั่นต่ออุปสรรคอันตราย ความเหนื่อยยากลำบากและสิ่งที่เป็นข้าศึกทั้งหลาย^{๖๕}

^{๖๓}ธมฺมวฑฺฒ โส ภิกฺขุ, อานูภาพความเพียร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : วัดโสมนัสวิหาร คณะ ๖), ๒๕๔๔, หน้า ๓.

^{๖๔}พนมไพโร ไชยยงค์, “ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการใช้อธิปไตย ๔ ในการเรียนของ นักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา), ๒๕๕๐, หน้า ๒๗.

^{๖๕}พระเทพคิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), ธรรมปริทรรศน์, อ่างแล้ว, หน้า ๕๕.

พระเทพวิสุทธิญาณ ได้กล่าวไว้ว่า ความเพียรต้องพยายามเรื่อยไปจนกว่าจะสำเร็จ วิริยะ ความเพียรที่ประกอบความดีนั้น หมายความว่า บุคคลผู้ทำงานต้องมีความแก่กล้า ขยันทำ ความดี มีการศึกษาศิลปวิทยา เป็นต้น คุณธรรมข้อนี้ เป็นเครื่องพยุลงความพอใจมิให้ทอดลอยในการ ทำงาน เพราะว่าภาระงานทุกชนิดมักจะง่ายตอนคิด แต่มักจะคิดตอนทำจึงจำเป็นต้องใช้ความเพียร พยายามเรื่อยไป จนกว่าจะสำเร็จตามความพอใจที่ปลูกไว้ในเบื้องต้น มีพระพุทธนิพนธ์ตรัสเตือน ไว้ว่า “วายเมถว ปุริโส ยาว อคฺคสุสฺส นินฺนปทา” เกิดเป็นคนควรพากเพียรเรื่อยไป จนกระทั่งสำเร็จจุด ที่ประสงค์อันสูงสุดของเราก็คือ ความสิ้นทุกข์ เมื่อบุคคลได้ใช้ความเพียรให้ครบถ้วนแล้ว ก็ย่อม พ้นทุกข์ได้มีพระบาลีรับรองไว้ว่า วิริเยน ทุกขมจเจติ คนย่อมล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียรดังนี้^{๖๖}

พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า) ได้กล่าวไว้ว่า ความเพียรที่ประกอบไปด้วยความ อุตทน เป็นบุคคลที่มีความขยันหมั่นเพียรประกอบด้วยความอุตทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ใน การประกอบกิจการงานในหน้าที่หรือในอาชีพของตน จึงจะถึงความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้า ได้ ผู้มีปกติเกียจคร้านในการทำกิจการงาน หรือผู้มีปกติหิบบโย่ง กรีดกราย ไม่อุตทนต่อความ ยากลำบากแล้ว ยากที่จะกระทำกิจการใด ๆ ให้สำเร็จด้วยดีได้ ยิ่งถ้าเป็นกิจการงานหรือโครงการงาน ใหญ่ ๆ ที่มีความรับผิดชอบสูง ก็ยิ่งต้องอาศัยความมานะพากเพียร บากบั่นในการทำกิจการงานของ ผู้ดำเนินกิจการงานทุกระดับ ด้วยความอุตทนอย่างสูงจึงจะสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงได้^{๖๗}

จากข้อความข้างต้น สรุปได้ว่า วิริยะทำให้ บุคคลสามารถพัฒนาในงานที่ รับผิดชอบอยู่ด้วยความพากเพียรพยายามที่ประกอบด้วยความกล้าหาญ แก่กล้า อุตทน ไม่ท้อถอย แม้ว่าจะประสบกับอุปสรรคนานัปการ ก็ต้องพยายามเรื่อยไปจนประสบความสำเร็จ ดังพระพุทธ ภาษิตที่ว่า วิริเยน ทุกขมจเจติบุคคลย่อมล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร นั่นคือ เมื่องานที่ตนพากเพียร พยายามด้วยความยากลำบากนั้นประสบผลสำเร็จแล้ว ความสุข ความภาคภูมิใจก็กลับมา

๒.๔.๔ ประโยชน์ของวิริยะ

ปิ่น มุกข์กันต์ ได้อธิบายถึงประโยชน์ และการปฏิบัติของวิริยะ ไว้ดังนี้

ประโยชน์ของวิริยะ ประโยชน์โดยตรงก็คือกำจัดความเกียจคร้านเสียได้ ถ้า พิจารณาต่อไปจะเห็นว่า งานต่าง ๆ ที่จะสำเร็จได้ผลดี ผู้ทำจะต้องทำให้ถูกต้องตามหลักวิชาถูกต้อง ตามจังหวะ และเหตุการณ์แวดล้อมของแต่ละงาน เช่น เราจะขุดบ่อน้ำก็จะต้องขุดต่อเนื่องลงไป

^{๖๖}พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบล นนฺทโก), ธรรมวิภาค, (นครปฐม : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๔.

^{๖๗}พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า), ครองชีวิตอย่างไรให้เป็นสุข, อ่างแล้ว, หน้า ๕๑ - ๕๒.

จนถึงน้ำและใส่ปลอกกันบ่อพังเรียบร้อยแล้วจึงหยุด ถ้าขุดบ่อแบบทำ ๆ หยุด ๆ เดือนละศอกละคืบ จะเป็นอย่างไร บ่อที่ขุดแล้วก็จะพังทับถมลงไปต้องขุดกันใหม่ซ้ำไป

โทษของการขาดวิริยะ คือจะเป็นคนอ่อนแอ หนีที่ยากไปหาแต่ที่ง่าย ไม่มีทางทำอะไรรสำเร็จเป็นชิ้นเป็นอัน นั่นหมายความว่า อาจขาดความก้าวหน้าในงานของตน ผลร้ายที่ตามมาอีกอย่างหนึ่งก็คือ จะเต็มไปด้วยงานที่ค้างค้ำ

วิธีปฏิบัติให้เกิดวิริยะ ควรจะเร่งปลูกฉันทะขึ้นให้มาก และฉันทะจะหนุนให้เกิดวิริยะ และคบหาสมาคมกับคนที่ขยันขันแข็ง อย่างมีวสุมกับคนเกียจคร้าน^{๖๔}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายขยายข้อสรุปได้ว่า ผู้ต้องการมีอายุยืนต้องถือหลักอิทธิบาท ๔ ในข้อ วิริยะ นั่นคือต้องมีความเพียรพยายาม เมื่อเกิดฉันทะ ก็คิดอยากทำสิ่งนั้นเสมอ จดจ่ออยู่กับสิ่งนั้น ทำให้เกิดสมาธิ มีกำลังใจต่อสู้ด้วยความเพียร^{๖๕}

พัชราพร วีรสิทธิ์ ได้อธิบายถึงประโยชน์ของวิริยะ คือ กำจัดความเกียจคร้าน ทำให้งานต่อเนื่อง ถ้าขาดวิริยะจะเป็นคนอ่อนแอ หนีที่ยากไปหาแต่ที่ง่าย ทำอะไรไม่สำเร็จ ขาดความก้าวหน้า มีแต่งานค้าง กลายเป็นคนหย่อนสมรรถภาพ^{๖๖}

ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราข่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป เหมือนการปรารภความเพียร เมื่อบุคคลเป็นผู้ปรารภความเพียร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดข่อมเกิดขึ้น อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วข่อมเสื่อมไป

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราข่อมไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนการปรารภความเพียร การปรารภความเพียรข่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่^{๖๗}

^{๖๔} ปิ่น มุกข์กันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี, อ้างแล้ว, หน้า ๒๓๑.

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), อายุยืนอย่างมีคุณค่า, อ้างแล้ว.

^{๖๖} พัชราพร วีรสิทธิ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, อ้างแล้ว, หน้า ๑๘-๑๙.

^{๖๗} อ.จ.เอก. ๒๐/๖๒/๑๐๒.

พระพุทธคำรัสนี้แสดงให้เห็นถึงอานุภาพความเพียร หลักเรื่องความเพียรเป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของพุทธศาสนา คำสอนใดเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน คำสอนนั้นไม่ใช่พุทธศาสนา ความเพียรเป็นองค์ประกอบในหมวดธรรมะที่สำคัญต่าง ๆ มากมาย เช่น อิทธิบาท (ธรรมที่ทำให้สำเร็จความประสงค์) โภชณงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้) นาถกรรมธรรม (ธรรมที่เป็นที่พึ่งของคน) เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า หมวดธรรมะที่กล่าวถึงความเพียร มักจะมีปัญญากำกับอยู่ด้วย เพราะความเพียรที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นความเพียรที่ผิดพลาดไร้อานุภาพ ไม่สำเร็จประโยชน์อันใด เช่น การริคนมจากเขาโค เป็นการกระทำที่โง่เขลา เป็นความเพียรที่ผิดอย่างมหันต์ แม้จะพยายามอย่างไรก็เหมือนเปล่าไม่มีทางสำเร็จได้เลย ความเพียรจะสำเร็จประโยชน์ได้ ก็ต่อเมื่อมีปัญญาคอยนำทาง หรือชี้แนะ ความเพียรจะมีอานุภาพหรือมีผลมากยิ่งขึ้น ถ้ามีธรรมะมาเสริมอีก ๒ ประการ คือ ฉันทะและจิตตะ รวมเป็นหมวดธรรมะที่เรียกว่า อิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็น ธรรมะที่ทำให้สำเร็จความประสงค์ทุกอย่างที่ไม่เหลือวิสัย^{๑๒}

จากข้อความข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า วิริยะ เป็นเครื่องกำจัดความเกียจคร้าน มีความขยันขันแข็งต่องานที่ทำ ถ้าขาดวิริยะจะเป็นคนอ่อนแอ หนีที่ขี้ขลาดไปหาแต่ที่ง่าย ทำอะไรไม่สำเร็จ ขาดความก้าวหน้า มีแต่งานค้าง กลายเป็นคนหย่อนสมรรถภาพ

๒.๕ หลักของจิตตะ

๒.๕.๑ ความหมายของจิตตะ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ จิตตะ ไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงจิตตะ ไว้ว่า จิตตะ แปลว่า ความคิดจจ๋อหรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จจ๋อ ฝักใฝ่เรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจิตทำเรื่องนั้น งานนั้น ขลุ่่ง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำงนลืมวันลืมคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย^{๑๓}

^{๑๒}ธมมวฑูโฒ ภิกขุ, อานุภาพความเพียร, อ้างแล้ว.

^{๑๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, อ้างแล้ว.

พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า) ได้อธิบายโดยเน้นที่เอาใจใส่ต่องานที่ทำ และมีการติดตามผลงานไว้ว่า จิตตะ ความเป็นผู้มีจิตใจจดจ่ออยู่กับการงาน ผู้ที่จะทำงานได้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นผู้เอาใจใส่ต่อกิจการงานที่ทำ และมุ่งกระทำงานอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะสำเร็จไม่ทอดทิ้ง หรือวางธุระเสียกลางคัน ไม่เป็นคนจับจด หรือทำงานแบบทำ ๆ หยุด ๆ เหมือนกิ่งก่าที่มีปกคิคลาน ๆ ไปหน่อยก็หยุดเสียแล้ว ไม่มุ่งต่อไปให้ถึงจุดหมายปลายทางให้สำเร็จ กิจการงานจึงล้มเหลวหรือสำเร็จไต่ยาก^{๗๔}

พิฑูร มลิวัดย์ ได้กล่าวถึงจิตตะ ไว้ว่า จิตตะ แปลว่า ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ คือ เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จักไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาสาเหตุด้วยความรอบคอบ (เข้าถึง)^{๗๕}

ว. วชิรเมธี ได้กล่าวถึงจิตตะ ไว้ว่า จิตตะ แปลว่า จดจ่อจดใจ หมายความว่า ทำอะไรก็ตามให้เจาะลงไป บึกใจลงไป ในสิ่งนั้นอย่างลึกซึ้ง อย่างมุ่งมั่น อย่างจริงจัง และอย่างทุ่มเท ใครก็ตามที่ทำงานด้วยการเอาใจจดจ่ออยู่กับงานนั้น คนนั้นจะประสบความสำเร็จ^{๗๖}

วิเชียร ชานุกรบุญเทริก ได้กล่าวถึงจิตตะ ไว้ว่า จิตตะ คือ ความสนใจ เอาใจใส่ หรือตั้งใจในการกระทำนั้น ๆ อย่างจริงจัง โดยไม่ใส่ใจถึงปัญหาอุปสรรคอันจะเป็นเหตุให้เสียกำลังใจ^{๗๗}

สมพร เทพสิทธิ ได้กล่าวถึงจิตตะ ไว้ว่า จิตตะ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาใจฝักใฝ่ไม่ปล่อยให้หึ่งซ่านเลื่อนลอยไป^{๗๘}

แสงอรุณ โปร่งธูระ ได้กล่าวถึงจิตตะ ไว้ว่า จิตตะ แปลว่า การเอาใจฝักใฝ่ คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยให้หึ่งซ่าน เลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ^{๗๙}

จากข้อความข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า จิตตะ หมายถึง การเอาใจใส่ฝักใฝ่ต่อหน้าที่หรือภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ ให้กิจการหรือภารกิจเหล่านั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยไม่ทอดทิ้งหรือเลื้อยขาดอกิจการเหล่านั้น มีการติดตามงานและทำงานนั้นอย่าง

^{๗๔}พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า), ครองชีวิตอย่างไรให้เป็นสุข, อ่างแล้ว, หน้า ๕๒.

^{๗๕}พิฑูร มลิวัดย์, แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี, อ่างแล้ว.

^{๗๖}ว. วชิรเมธี, คนสำเร็จ งานสำเร็จ, อ่างแล้ว.

^{๗๗}วิเชียร ชานุกรบุญเทริก, พุทธศาสน์, อ่างแล้ว.

^{๗๘}สมพร เทพสิทธิ, คุณธรรมและจริยธรรม, อ่างแล้ว.

^{๗๙}แสงอรุณ โปร่งธูระ, พุทธศาสน์, อ่างแล้ว.

ต่อเนื่อง มีความตั้งใจ มีสมาธิในการทำงานนั้นและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจในการทำงานอย่างจริงจัง ไม่ปล่อยให้ความคิดฟุ้งซ่าน

๒.๕.๒ ความสำคัญของจิตตะ

พนมไพร ไชยรงค์ กล่าวไว้ว่า จิตตะ ใน อธิธัมม ๔ จึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พยายามชวนชวน หาความรู้บ่อย ๆ โดยไม่เลิกกลางคัน และปฏิบัติสิ่งที่เกี่ยวข้องต่อการเรียนเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ในการศึกษาเล่าเรียนต้อง บิดหลักของอธิธัมม คือ ตั้งจิตรับรู้ในการศึกษาเล่าเรียน และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดที่จดจ่อ หรือมีจิตฝักใฝ่ ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยจากการเล่าเรียน หรือการทำสิ่งอื่น ๆ โดยไม่ละทิ้งเสียในระหว่างทำ ไม่เลิกกลางคัน^{๕๐}

พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า) ได้กล่าวไว้ว่า จิตตะ มีความสำคัญต่อผู้ที่มีจิตใจจดจ่ออยู่กับการงาน ผู้ที่จะทำงานได้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นผู้เอาใจใส่ต่อกิจการงานที่ทำ และมุ่งกระทำงานอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะสำเร็จไม่ทอดทิ้ง หรือวางธุระเสียกลางคัน ไม่เป็นคนจับจด หรือทำงานแบบทำ ๆ หยุด ๆ^{๕๑}

ในเรื่องจิตตะนี้ ผู้รู้ทั้งหลายได้กล่าวในลักษณะเดียวกันว่า บุคคลที่จะพัฒนางานที่ตนรับผิดชอบอยู่ต้องมีจิตใจจดจ่อ ผูกใจ สนใจอยู่กับงานจนกว่าจะสำเร็จ โดยไม่ทอดทิ้งงานกลางคันแต่ในขณะเดียวกันก็ต้องติดตามผลงานด้วยว่าประสบกับปัญหา หรืออุปสรรคอะไรบ้าง นั่นคือทำงานด้วยใจ ผูกพันในงานในลักษณะอุทิศเวลาให้กับงานอย่างแท้จริง

๒.๕.๓ ประโยชน์ของจิตตะ

ปิ่น มุกกันต์ ได้อธิบายถึงประโยชน์ และการปฏิบัติของจิตตะ ไว้ดังนี้

ประโยชน์ของจิตตะ การทำงานเป็นทฤษฎีพิเศษ คืองานทุกอย่างมักมีความเปลี่ยนแปลง หรือแปรสภาพไป ผิดจากที่ผู้ทำคาดการณ์ไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมหลายประการ ถ้ามีจิตตะ คือเอาใจใส่ตรวจตราอยู่เสมอก็จะสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันที่

โทษของการขาดจิตตะ งานที่ทำไว้นั้นอาจจะเสียหายโดยไม่รู้ตัว หรือรู้ตัวเมื่อสายเกินไปเสียแล้ว

^{๕๐}พนมไพร ไชยรงค์, “ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการใช้อธิธัมม ๔ ในการเรียนของ นักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, อ้างแล้ว.

^{๕๑}พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า), *ครองชีวิตอย่างไรให้เป็นสุข*, อ้างแล้ว, หน้า ๕๒.

วิธีปฏิบัติ พยายามศึกษารายละเอียดของงานนั้นให้ดี เข้าใจ ตรวจสอบงานนั้นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ วางแผนการ ทำตารางปฏิบัติงานไว้ให้พร้อม^{๔๒}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายข้อสรุปไว้ว่า ผู้ต้องการมีอายุยืนต้องถือหลักอิทธิบาท ๔ ในข้อ จิตตะ นั่นคือต้องมีความใส่ใจที่จะอยู่กับเรื่องที่คิดนั้น ไม่สนใจอารมณ์อื่น สมาธิจึงเกิด ชีวิตเป็นสุข เนื่องจากได้ทำสิ่งที่พอใจอย่างแท้จริง^{๔๓}

พัชรภาพร วีรสิทธิ์ ได้อธิบายถึงประโยชน์ของจิตตะ คือ ทำให้ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันทั่วทั้งที่ ถ้าขาดจิตตะงานอาจเสียหายได้โดยไม่รู้ตัว หรือรู้ตัวเมื่อสายเกินแก้ไขแล้ว^{๔๔}

พระเทพวิสุทธิญาณ ได้กล่าวไว้ว่า ประโยชน์ของการมีจิตตะ คือการผูกใจ สนใจ ไม่ทอดธุระในความดีที่พอใจ หากเพียรกระทำอยู่ มีสติสัมปชัญญะให้กระตุ้นความเพียรให้เป็นไปสม่ำเสมอไม่ทำ ๆ หยุด ๆ เหมือนกิ่งกำว้าง ๆ หยุด ๆ ยิ่งในการปฏิบัติธรรมเจริญกัมมัฏฐาน ท่านสอนว่า “เคลปคุด์ ยลา ปรีหเรยฺย เอว สจจิตตมนุรุจเ” ผู้ปฏิบัติพึงรักษาจิตของตนเนื่อง ๆ ไม่ประมาทขาดระยะ เหมือนคนประคองบาตรที่เต็มเปี่ยมด้วยน้ำมันฉันนั้นคั้งนี้^{๔๕}

จากข้อความข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า จิตตะ คือต้องมีความใส่ใจที่จะอยู่กับเรื่องที่คิดงานที่ทำอยู่นั้น ไม่สนใจอารมณ์อื่น ศึกษารายละเอียดของงานนั้นให้ดี ให้เข้าใจ หมั่นตรวจสอบงานและวางแผนการปฏิบัติงานที่จะทำ ทำให้สามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันทั่วทั้งที่ เมื่อบุคคลมีจิตฝึกฝึในกุศลกรรม คือความคิดต่าง ๆ มีการศึกษาศิลปวิทยา เป็นต้น ไม่หวนหู่ท้อแท้ก็มีแต่ความสำเร็จ จุดที่ประสงค์ทั้งในคดีโลก ทั้งในคดีธรรม ตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงที่สุด

^{๔๒} ปิ่น มุฑกันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี, อ่างแล้ว, หน้า ๒๓๑.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), อายุยืนอย่างมีคุณค่า, อ่างแล้ว.

^{๔๔} พัชราภาพร วีรสิทธิ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, อ่างแล้ว.

^{๔๕} พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบล นนฺทโก), ธรรมวิภาค, อ่างแล้ว, หน้า ๕๕.

๒.๖ หลักของวิมังสา

๒.๖.๑ ความหมายของวิมังสา

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ วิมังสา ไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงวิมังสา ไว้ว่า วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนใคร่ครวญ ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่น ใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อแย้งหย่อน เกินเลข บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้น ในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ขอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นคืบไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวก และมีกำลังเรียกว่าวิมังสาสมาธิ ซึ่งจะมีประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่น ๆ^{๖๖}

พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า) ได้กล่าวถึงวิมังสา ไว้ว่า วิมังสา คือความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุและสังเกตุผลในการปฏิบัติงานของตนเอง และของผู้ย่อยหรือของผู้อยู่ได้บังคับบัญชาว่า ดำเนิน ไปตามนโยบายและแผนงานที่วางไว้หรือไม่ ได้ผลสำเร็จหรือมีความคืบหน้าไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงไร มีอุปสรรคหรือปัญหาที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข วิธีการทำงาน หรือวิธีการบริหารกิจการนั้น ๆ ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไร ชั้นตอนนี้เป็นการนำข้อมูลจากที่ได้ติดตามประเมินผลงาน หรือตรวจงานนั้นมาวิเคราะห์ วิจัย ให้ทราบเหตุผลของปัญหา หรืออุปสรรคข้อขัดข้องในการทำงาน แล้วพิจารณาแก้ไขปัญหา และปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำงานให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จให้ถึงความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปได้ สำหรับหน่วยงานหรือองค์กรใหญ่ ๆ ที่มีความรับผิดชอบสูง ที่มีวิธีการบริหารงานทันสมัย เขาจึงมักจะมีหน่วยงานวิจัยและประเมินผล หรือถ้าเป็นหน่วยงานที่ไม่ใหญ่โตนัก ก็จะรวมหน่วยงานติดตามและประเมินผลงานเข้าเป็นหน่วยงานเดียวกัน เพื่อให้ทำหน้าที่วิเคราะห์ วิจัย ข้อมูลจากการติดตามผลงานและการตรวจงาน เพื่อศึกษาให้ทราบเหตุผลของปัญหา และการปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำงานให้ดำเนิน ไปถึงความสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง เสนอต่อผู้บังคับบัญชาหน่วยเหนือให้ทราบ เพื่อพิจารณาและวินิจฉัยสั่งการต่อไป^{๖๗}

^{๖๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, อ่างแล้ว.

^{๖๗}พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า), ครองชีวิตอย่างไรให้เป็นสุข, อ่างแล้ว, หน้า ๕๓-๕๔.

พิฑูร มลิวัลย์ ได้กล่าวถึงวิมังสา ไว้ว่า วิมังสา ความหมั่นตรึกตรองพิจารณาเหตุผล ในสิ่งนั้น เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จักใคร่ครวญรู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพินิจพิเคราะห์ ทดลอง ทดสอบ (เข้าใจ)^{๔๔}

วิเชียร ชานุกรบุญทริก ได้กล่าวถึงวิมังสา ไว้ว่า วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณา ตรวจสอบข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องตลอดจนปัญหาอุปสรรคและวิธีแก้ไขอย่างมีเหตุผลว่าผลที่ปรากฏนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร มิใช่ขยั่นอย่างโง่ ๆ^{๔๕}

ว. วชิรเมธี ได้กล่าวถึง วิมังสา ไว้ว่า วิมังสา คือ วินิจวิจัย ได้แก่ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ พัฒนานั้นเอง เมื่อเราทำงานอะไรก็ตาม ให้พินิจพิเคราะห์ สร้างสรรค์พัฒนา พระพุทธเจ้าทรงเป็นตัวอย่างของนักวิจัยชั้นยอดของโลกพระองค์ทรงสามารถสร้างปัญญาขึ้นมา ใหม่จากเหตุการณ์ที่คนทั้งหลายมองไม่เห็นว่าเป็นทางมาของปัญญาได้อย่างไร หากเราจำพุทธ ประวัตินี้ได้ก็จะพบว่า สาเหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าแต่เมื่อยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช ก็ เป็นเพราะว่าพระองค์ทรงรู้จักใช้ปัญญาในเชิงสร้างสรรค์อันได้แก่การรู้จักคิดเชิงวิเคราะห์^{๔๖}

สมพร เทพสิทธิ ได้กล่าวถึงวิมังสา ไว้ว่า วิมังสา ความใคร่ครวญหรือทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิถีแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เจริญขึ้น เพื่อไปสู่ความสัมฤทธิ์ผล^{๔๗}

แสงอรุณ โปร่งธุระ ได้กล่าวถึงวิมังสา ไว้ว่า วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่อง ขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์ วิถีแก้ไขปรับปรุง^{๔๘}

จากข้อความข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า วิมังสา หมายถึง การทดลอง ไตร่ตรอง ริเริ่มหา เหตุผลหลักการ ข้อมูล เพื่อนำมาใช้ประกอบการปฏิบัติกิจการ ภาระกิจ หรือตำแหน่งหน้าที่ซึ่ง ได้รับมอบหมาย หรือแต่งตั้งให้ปฏิบัติกิจการหรือภาระกิจเหล่านั้น เพื่อให้กิจการหรือภาระกิจต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ หรือตามโครงการต่าง ๆ ที่ได้วางไว้ด้วยดี หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบ มีการวางแผน วัตถุประสงค์ของงานที่กระทำเสมอ

^{๔๔}พิฑูร มลิวัลย์, แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี, อ้างแล้ว.

^{๔๕}วิเชียร ชานุกรบุญทริก, พุทธศาสนา, อ้างแล้ว.

^{๔๖}ว. วชิรเมธี, คนสำราญ งานสำเร็จ, อ้างแล้ว.

^{๔๗}สมพร เทพสิทธิ, คุณธรรมและจริยธรรม, อ้างแล้ว.

^{๔๘}แสงอรุณ โปร่งธุระ, พุทธศาสนา, อ้างแล้ว.

คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง และประเมินผลงานที่ผ่านมาถึงจุดเด่นจุดด้อย เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขในการทำงานต่อไป

๒.๖.๒ ความสำคัญของวิมังสา

พนมไพร ไชยรงค์ กล่าวไว้ว่า วิมังสา ใน อธิธิบาท ๔ จึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พิจารณาหาข้อบกพร่อง ในการเรียน และปฏิบัติสิ่งที่เกี่ยวข้องต่อการเรียนเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ในการศึกษาล่าเรียนต้อง ยึดหลักของอธิธิบาท คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ไคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน หรือปัญหาในการเรียนนั้นมีการวางแผน วัตถุประสงค์ ประเมินผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงการศึกษาล่าเรียนจนกว่าจะประสบความสำเร็จ^๓

พระเทพคิลก ได้กล่าวไว้ว่า การทำงาน หรือกิจการใด ๆ ผู้นั้นต้องหมั่นพิจารณาหาเหตุผลประกอบไว้ว่า การทำงานทั้งหลายเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษาล่าเรียน ทำการงาน หรือปฏิบัติหน้าที่อะไรก็ตาม บุคคลจะต้องประสบกับเรื่องแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน ซึ่งในกรณีนี้ท่านสอนให้ใช้วิมังสา หมั่นตรึกตรองพินิจพิจารณาหาเหตุผลในเรื่องเหล่านั้นเช่นว่ามีอุปสรรคขึ้นมาจะแก้ไขอย่างไรจึงจะสำเร็จ โดยง่าย ทำอย่างไรงานเหล่านี้จึงจะสำเร็จด้วยความรวดเร็วและเรียบร้อย บางเรื่องก็อาจจะต้องอาศัยคำแนะนำชี้แจงจากบุคคลอื่น บางเรื่องก็ต้องคิดให้ได้ด้วยตัวเอง และตัดสินใจให้ได้ด้วยตัวเอง บุคคลจะสามารถใช้วิมังสา คือ ตรึกตรองพินิจพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น ได้โดยดั่งแท้ ก็ต้องอาศัยความรอบรู้ในเรื่องเหล่านั้นเป็นอย่างดี^๔

พระราชญาณวิสิฐ ได้กล่าวถึงความสำคัญของวิมังสา ในฐานะที่รู้จักพิจารณาและสังเกตผลในการทำงานให้ได้ผลดี คือเป็นเสมือนตนเองทำหน้าที่วิจัยและประเมินผลไว้ว่า วิมังสา ความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุและสังเกตผลในการปฏิบัติงานของตนเอง และของผู้น้อยหรือของผู้อยู่ได้บังคับบัญชาว่า ดำเนินไปตามนโยบายและแผนงานที่วางไว้หรือไม่ ได้ผลสำเร็จหรือมีความคืบหน้าไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงไรมีอุปสรรค หรือปัญหาที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขวิธีการทำงาน หรือวิธีการบริหารกิจการนั้น ๆ ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไร ขั้นตอนนี้เป็น การนำข้อมูลจากที่ได้ติดตามประเมินผลงาน หรือตรวจงานนั้นมาวิเคราะห์ วิจัย ให้ทราบเหตุผลของปัญหา หรืออุปสรรคข้อขัดข้องในการทำงาน แล้วพิจารณาแก้ไขปัญหา และ

^๓พนมไพร ไชยรงค์, “ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการใช้อธิธิบาท ๔ ในการเรียนของ นักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, อ้างแล้ว.

^๔พระเทพคิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), *ธรรมปริทรรศน์*, อ้างแล้ว, หน้า ๕๕.

ปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำงานให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จให้ถึงความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไปได้เพื่อศึกษาให้ทราบเหตุผลของปัญหา และการปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำงานให้ดำเนินไปถึงความสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง^{๕๔}

สรุปได้ว่า วิมังสามีความสำคัญต่อการศึกษาเล่าเรียน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน หรือปัญหาในการเรียนนั้นมีการวางแผนวัตถุประสงค์ ประเมินผล ทดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงการศึกษาเล่าเรียนจนกว่าจะประสบความสำเร็จ ในฐานะที่รู้จักพิจารณาและสังเกตผลในการทำงานให้ได้ผลดี ก็เป็นเสมือนตนเองทำหน้าที่วิจัยและประเมินผลไว้ว่า วิมังสา ความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุและสังเกตผลในการปฏิบัติงานของตนเอง

๒.๖.๓ ประโยชน์ของวิมังสา

ปิ่น มุกทุกันต์ ได้อธิบายถึงประโยชน์ และการปฏิบัติของวิมังสา ไว้ดังนี้

ประโยชน์ของวิมังสา วิมังสาก็คือปัญญา เป็นแสงสว่าง ช่วยให้เราทำงานได้ไม่ผิดพลาดมองเห็นช่องทางที่จะทำงานให้ได้ผลดีขึ้นด้วย สามารถใช้สร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ได้ดีขึ้น อีกด้วย

โทษของการขาดวิมังสา การทำงานทุกอย่างก็อาจผิด ๆ ถูก ๆ ทำด้วยความมกมาย เปลืองทุน เปลืองแรง เปลืองเวลา

วิธีปฏิบัติ เมื่อจะทำงานสิ่งใดต้องศึกษาวิธีทำให้แม่นยำ และวิจัยหาวิธีทำที่ดีกว่า มีการประชุมระดมปัญญา ปรึกษาหารือหรือท่านผู้รอบรู้ประกอบด้วย^{๕๕}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายข้อสรุปได้ว่า ผู้ต้องการมีอายุยืนต้องถือหลักอิทธิบาท ๔ ในข้อ วิมังสา นั่นคือต้องมีการใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ปรับปรุง แก้ไข ข้อบกพร่อง สมองและความคิดไม่ฝ่อ^{๕๖}

พัชราพร วีรสิทธิ์ ได้อธิบายถึงประโยชน์ของวิมังสา คือ ช่วยทำให้งานไม่ผิดพลาด และทำให้มองเห็นช่องทางที่จะทำงานให้ได้ผลดี ถ้าขาดวิมังสาจะทำงานผิด ๆ ถูก ๆ เปลืองทุนเปลืองแรงเปลืองเวลา และทำให้โง่เขลา^{๕๗}

^{๕๔} พระราชญาณวิสิฐ (หลวงปู่), ครองชีวิตอย่างไรให้เป็นสุข, อ่างแล้ว, หน้า ๕๓ - ๕๔.

^{๕๕} ปิ่น มุกทุกันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักเรียนธรรมตรี, อ่างแล้ว, หน้า ๒๓๓.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), อายุยืนอย่างมีคุณค่า, อ่างแล้ว.

^{๕๗} พัชราพร วีรสิทธิ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, อ่างแล้ว.

พระเทพวิสุทธิญาณ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของวิมิงสาไว้ว่า เป็นการใช้ปัญญา สอดส่องเทียบเคียงเปรียบเทียบ ทั้งเหตุ ทั้งผล ในการทำงานหรือความคิดต่าง ๆ ที่คนกระทำมาแล้ว คือย้อนกลับไปดูว่าคนได้ทำเหตุ ปลูกฉันทะ ใช้วิริยะ ได้ตั้งจิตตะในการนั้น ๆ ไว้มากน้อยเท่าไร และได้ผลเท่าไรจะสำเร็จมากน้อยเพียงใด หรือไม่สำเร็จเพราะเหตุใด คนเองจะต้องสอบสวน เปรียบเทียบเองเป็นดีที่สุด พระพุทธเจ้าตรัสเตือนไว้ว่า ปฏิมนิเสตมคตมา จงพิจารณาสอบสวนด้วยตนเอง ดังนี้ เมื่อบุคคลพิจารณาสอบสวนการกระทำของตนด้วยตน ก็ย่อมเข้าใจตนเอง สามารถปรับตนเองให้ถูกต้อง ทำงานให้ถูกต้อง ทั้งคดีโลกคดียุติธรรม ก็ย่อมสำเร็จกิจตามจุดประสงค์ที่ไม่เหลือวิสัยทุกประการ^{๕๕}

จากข้อความข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า วิมิงสา เป็นการใช้ปัญญาช่วยให้เราทำงานได้ไม่ผิดพลาด ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องในงานที่ทำ พิจารณาสอบสวน การกระทำของตนด้วยตน ก็ย่อมเข้าใจในตนเอง สามารถปรับตนเองให้ถูกต้อง ทำงานให้ถูกต้อง มองเห็นลู่ทางที่จะทำงานให้ได้ผลดี เพื่อสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ให้สำเร็จตามจุดประสงค์ที่ตั้งเป้าหมายไว้

๒.๗ สภาพพื้นที่ทำวิจัย

๒.๗.๑ ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ ตั้งอยู่ หมู่ ๑ ถนนเลียบอ่างเก็บน้ำบางพระ ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๑๐ เป็นโรงเรียนเอกชน สามัญศึกษาขั้นพื้นฐาน e-mail : bangpha@thai.com website: www.sammajivasil.net ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๓ ได้รับอนุญาตจัดตั้งเมื่อ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๐ เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ๑ (๓ ขวบ) ถึง มัธยมศึกษาตอนต้น (มัธยมศึกษาปีที่ ๓)

๒.๗.๒ ข้อมูลด้านการบริหาร

ผู้แทนผู้รับใบอนุญาต นายสารวิบูล งามโกมุต

วุฒิการศึกษาสูงสุด มัธยมศึกษาปีที่ ๖

ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา ๗ ปี

ผู้จัดการ นางสาวเดือน เทศศิริ

วุฒิการศึกษาสูงสุด ครุศาสตรบัณฑิต สาขา ประถมศึกษา

ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา ๗ ปี

^{๕๕}พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบล นนฺโทโก), ธรรมวิภาค, อ่างแก้ว, หน้า ๕๕-๕๖.

ผู้อำนวยการ นางสาวพินยา สุขสอาด

ประกาศนียบัตรบริหารการศึกษา (ป.บัณฑิต)

วุฒิการศึกษาสูงสุด ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขา ประวัติศาสตร์

ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๖ จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา ๑๐ ปี

๒.๓.๓ ประวัติโดยย่อ คำขวัญ และวัตถุประสงค์เฉพาะของสถานศึกษา

การก่อตั้งโรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ โดยคณะผู้ก่อตั้ง คือ คุณหลวง ปริญา โขควินุลและเพื่อนคั้งนี้

๑) พระยามรฤทธิธำรง

๒) พระปวโรฬารวิทยา

๓) พระสงครามภักดี

๔) พระอร่ามรมชิต

โดยก่อตั้งที่กรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่เลขที่ ๗๔๔ ซอยพญานาค ถนนพญาไท แขวง ถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี ก่อน ต่อมาคิดที่จะขยายการศึกษาโดยมีจุดหมายเพื่อเปิดโอกาสให้บุตรหลานชาวไร่ ชาวนา มาเรียนโดยยึดหลักพระพุทธศาสนาและวิชาชีพเพื่อนำไปประกอบอาชีพ โดยเริ่มเปิดสอนในหลักสูตรอาชีวศึกษากระทรวงศึกษาธิการ และต่อมาก็ขอเปลี่ยนแปลงขอเปิดหลักสูตรสามัญ เมื่อ ๑๕ มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๒๐ แต่เก็บค่าเล่าเรียนเพื่อเป็นทุนในการพัฒนางาน เพราะมูลนิธิมีทุนน้อย และพยายามพัฒนาปรับปรุงมาจนถึงปัจจุบัน

คำขวัญ คุณธรรมเด่น เน้นวินัย ใฝ่ศึกษา

ปรัชญา ศีลธรรม นำปัญญา พาอาชีพสุจริต

คติพจน์ อตตahi อตต โน นาโถ คนแต่เป็นที่พึ่งแห่งตน

สัญลักษณ์ บัวสี่เหล่า

๒.๓.๔ วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งโรงเรียนและการบริหารจัดการศึกษา

๑) เพื่อบำรุงส่งเสริมการศึกษา อุปการะบุคคลให้ได้รับการศึกษาโดยเน้นการอบรมปฏิบัติหลักศีล สมานธิ ปัญญา หิริ โอตตปปะ ตั้งแต่ปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันและเป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำเป็นนิสัย

๒) ให้การส่งเสริมสนับสนุนเด็กที่ด้อยโอกาส ยากจน ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้ได้รับการศึกษา แต่ผู้ที่มีโอกาสควรแบ่งปันผู้ที่ด้อยโอกาสเป็นการพึ่งพา เอื้อต่อกันโดยไม่แบ่งความมั่งมี ความยากจน

๒.๗.๕ วิสัยทัศน์

โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ มุ่งเน้นให้นักเรียนมีความสามารถทางวิชาการ เต็มตามศักยภาพภายใต้คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ มีระเบียบวินัย มีความรู้ มีความคิด มีทักษะ กระบวนการ งานอาชีพ มีการดำรงชีวิตความเป็นอยู่อย่างไทย มีคุณธรรม นำไปพัฒนาให้เป็นคนเก่ง จนเป็นที่ยอมรับของชุมชน

๒.๗.๖ พันธกิจ

- ๑) พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถตามกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน บูรณาการกับคุณธรรม ๘ ประการ
- ๒) สร้างจิตสำนึกให้นิยมไทย อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๓) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนปฏิบัติจริงจากแหล่ง เรียนรู้ภายใน โรงเรียนและชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๔) สนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในการพัฒนาอาคารสถานที่ และ สภาพแวดล้อมใน โรงเรียนให้มีบรรยากาศน่าเรียนรู้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- ๕) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถ
- ๖) พัฒนาสื่อ อุปกรณ์ อาคารสถานที่และเทคโนโลยี
- ๗) ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ

๒.๗.๗ มาตรฐานการศึกษา/เป้าหมาย

- ๑) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด
- ๒) นักเรียนมีความคิดอย่างเป็นระบบและสามารถแก้ปัญหาเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้
- ๓) นักเรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ตามศักยภาพและนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้มากขึ้น
- ๔) นักเรียนทุกคนมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี ปฏิบัติตนตามวิถีทางในระบบ ประชาธิปไตยได้
- ๕) นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่โดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้ ในช่วง ชั้นที่ ๒-๓ (ป.๔ - ม.๓)
- ๖) นักเรียนสามารถนำกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัด ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ อย่างมีประสิทธิภาพและบังเกิดผลดีต่อตนเองและครอบครัว

๒.๗.๘ แผนพัฒนาคุณภาพ
ตารางที่ ๒.๑ แสดงแผนพัฒนาคุณภาพปี ๒๕๕๖

เป้าหมายที่ ๑	ยุทธศาสตร์/มาตรการ	สภาพความสำเร็จ/ตัวชี้วัด
นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ตามมาตรฐานที่กำหนด	<ul style="list-style-type: none"> - จัดอบรมครู บุคลากรทางด้านวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ - จัดชมรมวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ - จัดกิจกรรมภาษาอังกฤษ สัปดาห์ละ ๑ ชั่วโมงทุกระดับทุกห้องเรียน - ชมรมรักการอ่าน 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนให้ความสนใจ - นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันวิชาการและเข้าร่วมแข่งขันตอบปัญหาชิงรางวัล - สมุดสะสมการอ่าน - เข้าร่วมแข่งขันทักษะทางวิชาการ ในทุกสาระและมีเข้ารอบมากขึ้น
เป้าหมายที่ ๒	ยุทธศาสตร์/มาตรการ	สภาพความสำเร็จ/ตัวชี้วัด
นักเรียนมีความคิดอย่างเป็นระบบและสามารถแก้ปัญหาเชิงวิทยาศาสตร์ได้	<ul style="list-style-type: none"> - รมรงค์แยกขยะ - เข้าใจสภาพปัญหามลภาวะ 	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมภาวะโลกร้อน - สนใจธรรมชาติ รักต้นไม้ - สนใจโครงการพีซีไรดิ้ง
เป้าหมายที่ ๓	ยุทธศาสตร์/มาตรการ	สภาพความสำเร็จ/ตัวชี้วัด
นักเรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ตามศักยภาพและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	<ul style="list-style-type: none"> - ฟัง พูด ฟัง อ่าน - เรียนภาษาอังกฤษที่ใช้ในชีวิตประจำวันจากง่ายไปหายาก 	<ul style="list-style-type: none"> - สนใจและเขียนหรือพูดด้วยความสนุก - เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการพูดภาษาอังกฤษ
เป้าหมายที่ ๔	ยุทธศาสตร์/มาตรการ	สภาพความสำเร็จ/ตัวชี้วัด
นักเรียนทุกคนมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี ปฏิบัติตนตามวิถีทางในระบบประชาธิปไตย	<ul style="list-style-type: none"> - ฝึกอบรมธรรมศึกษา - ส่งเสริมให้ครู บุคลากรและนักเรียนเข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม - สมาทานศีล ๕ ทุกวันพระหรือวันศุกร์ ในวันพระ 	<ul style="list-style-type: none"> - สอบธรรมศึกษาตรีได้ร้อยละ ๘๔ - สอบธรรมศึกษาโทได้ร้อยละ ๘๑.๒๕ - สอบธรรมศึกษาเอกได้ร้อยละ ๘๓.๓๓

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

เป้าหมายที่ ๕	ยุทธศาสตร์/มาตรการ	สภาพความสำเร็จ/ตัวชี้วัด
นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่โดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้ ในช่วงชั้นที่ ๒-๓ (ป.๔-ม.๓)	- ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนค้นคว้าหาข้อมูลด้วยระบบอินเทอร์เน็ต - ใช้อินเทอร์เน็ตและข้อมูลสารสนเทศในการแก้ปัญหา	- นักเรียนชั้น ป.๔ ทำนิทานสุภาษิตได้ ๒ เล่ม - นักเรียนชั้น ป.๕ - ม. ๓ สืบค้นข้อมูลต่าง ๆ นำมาจัดป้ายนิทรรศการและค้นคว้าได้
เป้าหมายที่ ๖	ยุทธศาสตร์/มาตรการ	สภาพความสำเร็จ/ตัวชี้วัด
นักเรียนสามารถนำกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัด ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและบังเกิดผลดีต่อตนเองและผู้อื่น	- สวมมนต์ไหว้พระก่อนนอน - ช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่และปฏิบัติตามเป็นเรื่องส่วนตัวได้ เช่น ดูแลห้องน้ำ ห้องนอน	- นักเรียนตระหนักถึงคุณงามความดี - รับผิดชอบ บำป่ รู้ถูก ผิด - มีสัมมาคารวะมากขึ้น

๒.๗.๕ โอกาสและข้อจำกัดของสถานศึกษา

โอกาส / จุดแข็ง

- ตั้งอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญและเป็นประโยชน์ เช่น อ่างเก็บน้ำ สถานีเพาะพันธุ์สัตว์และพืช สถานที่ท่องเที่ยว
- ปลอดภัยต่อยาเสพติด/แหล่งเริงรมย์/แหล่งการพนัน มอมเมาเยาวชน
- สภาพแวดล้อมของโรงเรียนเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้
- สภาพแวดล้อมดี/ปลอดภัย/ไม่แออัด/บรรยากาศร่มรื่น
- ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน ผู้ปกครองคณะกรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น

- ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน/มีส่วนร่วมที่ดีต่อกัน
- มีวิทยากรในท้องถิ่น/ผู้นำในท้องถิ่นที่มีความรู้
- ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อบริการชุมชนด้านสุขภาพ/กีฬา/สวัสดิภาพ

ภาพ

- มีมิตรสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและบ้าน
- บุคลากรมีความรู้ความสามารถเอาใจใส่ ดูแลเด็กเป็นอย่างดี

- ส่งเสริมคุณภาพบุคลากร ให้มีจรรยาบรรณครู
- สนับสนุนด้านการพัฒนาบุคลากร
- ผู้ปกครองมีศรัทธา/ทัศนคติ/ความเชื่อมั่น ที่ดีต่อ โรงเรียน

ข้อจำกัด/จุดอ่อน

- ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน
- ตั้งอยู่ในชุมชนที่มี โรงเรียนเอกชน/โรงเรียนเทศบาล/โรงเรียนรัฐบาล
- ที่พักอาศัยของผู้เรียนห่างไกลจาก โรงเรียน
- ผู้เรียนมีทักษะการคิด/ตั้งคำถาม/แสวงหาความรู้ น้อย
- งบประมาณมีไม่เพียงพอ
- จำนวนผู้เรียนลดลง
- ไม่มีห้องประชุมที่รองรับสำหรับคนจำนวนมาก
- ไม่สามารถขยายการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นได้
- โรงเรียนมีขนาดเล็กจึงขาดรายได้นำมาพัฒนา
- ขาดการนิเทศติดตามจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การทำกิจกรรมของ โรงเรียนขึ้นอยู่กับวันหยุดของผู้ปกครอง
- ผู้ปกครองมีรายได้น้อย
- ครอบครัวแตกแยกมีผลกระทบต่อด้านสุขภาพ คุณธรรม จริยธรรม
- ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีการศึกษาค่ำกว่าระดับปริญญาตรี
- อยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากความเจริญ/อำเภอ/แหล่งชุมชน^{๑๑๑}

สรุปได้ว่า โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวิตศิลป์ บางพระ จัดการสอนโดยยึดหลัก พระพุทธศาสนาและสอนวิชาชีพเพื่อนำไปประกอบอาชีพ มุ่งเน้นให้นักเรียนมีความสามารถทาง วิชาการเต็มตามศักยภาพภายใต้คุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ มีระเบียบวินัย มีความรู้ มีความคิด มีทักษะกระบวนการ งานอาชีพ มีการดำรงชีวิตความเป็นอยู่อย่างไทย มีคุณธรรม

^{๑๑๑}โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวิตศิลป์ บางพระ, “แผนปฏิบัติการ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวิตศิลป์ บางพระ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖”, ชลบุรี : โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวิตศิลป์ บางพระ, ๒๕๕๖, (อัคร สำนวน).

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาท ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมงานวิจัยที่ใกล้เคียงเพื่อประกอบในการศึกษาคั่งประมาณได้ดังนี้

มนู ให้อยู่ไทย ได้ทำวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของอิทธิบาท ๔ ที่มีทักษะในการเล่นขลุ่ยรีคอร์เดอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)” จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๒๐๔ คน พบว่า อิทธิบาท ๔ และองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ แต่ละองค์ประกอบ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะการเล่นขลุ่ยรีคอร์เดอร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๑ โดยองค์ประกอบด้านจิตตะ เป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับทักษะการเล่นขลุ่ยรีคอร์เดอร์มากที่สุดและอิทธิบาท ๔ สามารถพยากรณ์ทักษะการเล่นขลุ่ยรีคอร์เดอร์ได้ร้อยละ ๓๐.๘ และองค์ประกอบ ๒ ด้านคือ ด้านจิตตะ และฉันทะสามารถร่วมกันพยากรณ์ทักษะการเล่นขลุ่ยรีคอร์เดอร์ได้^{๑๑}

กิติมาน นาทอน ได้ทำวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจกรรมนักเรียนแบบมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ตามหลักอิทธิบาท ๔ โรงเรียนบ้านค่างอ้อย อำเภอพานมอญ จังหวัดน่าน ผลวิจัยพบว่า ผู้ปกครองนักเรียน พระภิกษุ นักเรียนและครู มีความพอใจต่อการบริหารกิจกรรมนักเรียนแบบมีส่วนร่วม ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยผู้ปกครองนักเรียน พระภิกษุ และครู เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคการบริหารกิจกรรมนักเรียนมีส่วนร่วมบ้าน วัด โรงเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ทุกด้านลดลงหลังจากที่ทดลองใช้หลักการบริหารกิจกรรมนักเรียนนักเรียนแบบมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ผลตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนักเรียนปรากฏผล คือ กิจกรรมนักเรียนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผู้ปกครองนักเรียน คณะครู และพระภิกษุ ได้สนับสนุนโรงเรียนในการส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ กิจกรรมนักเรียนด้านกีฬาและนันทนาการ ผู้ปกครองนักเรียน คณะครูและพระภิกษุ ได้สนับสนุนโรงเรียนในการส่งเสริมให้เด็กออกกำลังกาย รู้ทักษะในการเล่นกีฬาส่งเสริมให้เด็กเล่นกีฬาพื้นบ้าน กิจกรรมนักเรียนด้านการบำเพ็ญประโยชน์และสังคมสงเคราะห์ คณะครู ผู้ปกครองนักเรียน พระภิกษุ ได้สนับสนุนโรงเรียนในการส่งเสริมให้เด็กนักเรียน บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน กิจกรรมนักเรียนด้านศาสนาและส่งเสริมจริยธรรม ผู้ปกครองนักเรียน คณะครูและพระภิกษุ สนับสนุนโรงเรียนในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมนักเรียนมีความเข้าใจและซาบซึ้งในคุณธรรมเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาสืบสานวัฒนธรรมไทยและ

^{๑๑}มนู ให้อยู่ไทย, “อิทธิพลของอิทธิบาท ๔ ที่มีต่อทักษะการเล่นขลุ่ยรีคอร์เดอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๓, ๘๘ หน้า.

วัฒนธรรมพื้นบ้านกิจกรรมนักเรียนด้านการส่งเสริมวิชาการ ผู้ปกครองนักเรียน คณะครูและ พระภิกษุ ได้สนับสนุนโรงเรียนในการส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ประสบการณ์ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น^{๑๒}

สถิต รัชปต์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน ของนักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า ความ เข้าใจในองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ อันประกอบไปด้วย ฉันทะ คือความพึงพอใจ วิริยะ คือความ เพียร จิตตะ คือเอาใจฝักใฝ่ วิมังสา คือความไตร่ตรอง โดยนักศึกษาร้อยเอ็ด (ร้อยละ ๗๘.๓๕) มีความเข้าใจความหมายที่ถูกต้องตรงกัน ด้านวิธีปฏิบัติ พบว่า นักศึกษาคฤหัสถ์ส่วนใหญ่ให้ทัศนะที่ คล้ายคลึงกันว่า ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นแล้ว เป้าหมายที่ตั้งไว้คือการประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ทำ ต้องเริ่มที่ฉันทะให้เกิดขึ้นในใจของตนเองก่อน คือ รัก ชอบ อยากที่จะทำในสิ่งนั้น จากนั้นจะต้อง ใช้วิริยะคือความเพียรพยายาม มีความอดทนไม่ทอดทิ้ง พยายามทำอย่างสุดความสามารถ เพื่อให้ งานหรือสิ่งที่จะทำให้สำเร็จ หากเกิดปัญหาหรืออุปสรรคก็ควรจะใช้วิมังสา คือ การไตร่ตรอง หา เหตุผล วิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น พยายามแก้ไขปัญหานั้นผ่อนคลายเป็นขั้นหรือสั้นๆ ลง ไป การงานหรือสิ่งที่ทำนั้นก็จะประสบผลสำเร็จ และมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๑๓}

พนมไพร ไชยงค์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการใช้อิทธิ บาท ๔ ในการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขต สุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

๑) นักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ มีการใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งภาพรวม และรายคำ

๒) นักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี มีการ ใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียน หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มากกว่าก่อนการเข้าร่วม กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

^{๑๒} กิติมาน นาทอน, “การบริหารกิจกรรมนักเรียนแบบมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ตามหลักอิทธิบาท ๔ โรงเรียนบ้านค้ำอ้อย อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์), ๒๕๔๖, ๑๓๕ หน้า.

^{๑๓} สถิต รัชปต์, “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๘, ๘๔ หน้า.

๓) นักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี ที่มีผลความสามารถทางกีฬา และคะแนนเฉลี่ยสะสมต่างกัน มีการใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียน ไม่แตกต่างกัน ทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์^{๑๑๔}

พระมหาสุภันท์ กิตติสัทโท (สายพิมพ์พงษ์) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการทำงาน ศึกษากรณีผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาบ้านแกวียน จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า ธรรมชาติที่เรียกว่า อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมชาติที่แสดงให้เห็นถึงหลักการการทำงานให้บรรลุความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้และสามารถนำไปใช้ในการประกอบกิจการและอาชีพได้ทุกประเภทส่วนผลจากการศึกษาในพื้นที่ตำบลบ้านแกวียนของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา นั้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวบ้านแกวียน ได้ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการทำงานครบทุก ๔ องค์ประกอบ คือ มีความพึงพอใจ มีความรักในอาชีพการงาน (ฉันทะ) มีความขยันหมั่นเพียรมุ่งมั่น (วิริยะ) มีการเอาใจใส่ดูแล (จิตตะ) และมีการพิจารณาหาช่องทางในการปรับปรุงงานให้เหมาะสม (วิมังสา) ซึ่งผลจากการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ทำให้ชาวบ้านแกวียนได้ทำงานในอาชีพที่ตนเองรักอย่าง ต่อเนื่อง และนำมาซึ่งความสำเร็จในกิจการงานอาชีพ และกลุ่มคนที่เล็กหรือหุคกิจการนั้นมักบกพร่องในการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ข้อใดข้อหนึ่ง โดยเฉพาะข้อที่ ๑ - ๒ และเมื่อวิเคราะห์ถึงกลุ่มที่มีพื้นฐานอาชีพ (ความรู้ต่างกัน) ก็พบว่าทั้ง ๓ กลุ่ม สามารถประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดีทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัวในการทำงาน^{๑๑๕}

สุรินทร์ นินทศรี ได้ทำวิจัยเรื่อง “การดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปีการศึกษา ๒๕๕๐ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย และศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ และ ๓ มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง

^{๑๑๔}พนมไพร ไชยขงค์, “ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการใช้อิทธิบาท ๔ ใน การเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา), ๒๕๕๐, ๕๗ หน้า.

^{๑๑๕}พระสุภันท์ กิตติสัทโท (สายพิมพ์พงษ์), “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการทำงานศึกษา กรณีผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาบ้านแกวียน จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, ๑๒๐ หน้า.

จังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมที่มีเพศต่างกัน โดยรวม มีความคิดเห็นแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านฉันทะไม่มีความแตกต่างกัน และนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีระดับชั้นต่างกันมีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมโดยรวม แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมมากที่สุด คือ ด้านฉันทะ (ความพึงพอใจ) ควรปรับปรุงบรรยากาศภายในห้องเรียนให้สวยงาม สะอาด และไม่ร้อน และด้านวิมังสา (พิจารณาไตร่ตรอง) ควรฝึกการพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผล มาอธิบายสิ่งต่าง ๆ และฝึกพิจารณาใคร่ครวญก่อนลงมือทำงาน รองลงมา คือ ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายาม) ควรจัดแบ่งเวลาให้ตรงกับตัวเองให้เหมาะสมกับกิจกรรมต่าง ๆ และบังคับตัวเองให้มีความอดทนให้มากขึ้น และน้อยที่สุด คือ ด้านจิตตะ (ความสนใจ ตั้งใจ) เพิ่มความสนใจต่อการเรียนให้มากขึ้น และฝึกพิจารณาใคร่ครวญก่อนลงมือทำงาน^{๑๑}

ชาติรี แนวจำปา ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ และด้านจิตตะ ในการปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับมาก สำหรับการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับปานกลาง บุคลากรที่มีเพศ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ที่ต่างกัน มีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนบุคลากรที่มีอายุ และรายได้ต่อเดือนต่างกันมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมแตกต่างกัน สรุปได้ว่า ทุกคนต้องใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก

^{๑๑} สุรินทร์ นินทศรี, “การดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, ธารนิพนธ์ศาสนศาสตร์ มหามัณฑล, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, ๑๒๕ หน้า.

ความพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่น ด้วยความเอาใจใส่ในงาน และมีการตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอ^{๑๑๑}

ประกฤษฏี ทองคอนคู่ ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุด คือ ด้านวิริยะ (ความเพียร) รองลงมา คือ ด้านจิตตะ (การเอาใจใส่) และน้อยที่สุด คือ ด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญ) ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า นักเรียนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพของผู้ปกครองต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นจำแนกตามอาชีพของผู้ปกครองพบว่า ด้านฉันทะ (ความพอใจ) และด้านจิตตะ (การเอาใจใส่) มีการใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการพัฒนาตนเอง ด้านฉันทะ (ความพอใจ) คือ พยายามในวิชาที่เรียน ศรัทธาในครูผู้สอน ด้านวิริยะ (ความเพียร) คือ มีความเพียรพยายามในการเรียน ด้านจิตตะ (การเอาใจใส่) คือ มาโรงเรียนทุกวัน ตั้งใจเรียน ตั้งใจฟังครูสอน และด้านวิมังสา คือ เมื่อเรียนแล้วกลับมาทบทวนอีกครั้ง และข้อเสนอแนะในการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ได้แก่ ด้านฉันทะ (ความพอใจ) คือ อยากได้ครูที่เก่งเข้ามาสอน ด้านวิริยะ (ความเพียร) คือ มีความเพียรเกี่ยวกับการช่วยกันพัฒนาโรงเรียนให้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนน่าอยู่ สะอาด เป็นระเบียบ และมีวินัย ด้านจิตตะ (การเอาใจใส่) คือ ช่วยกันเอาใจใส่สภาพแวดล้อมการเรียนการสอน และด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญ) คือ อยากให้โรงเรียนพิจารณาช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน^{๑๑๒}

พระมหาวุฒิกร บัวทอง ได้ทำวิจัยเรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม ๗”

^{๑๑๑}ชาตรี แนวจำปา, “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒, ๑๓๕ หน้า.

^{๑๑๒}ประกฤษฏี ทองคอนคู่, “หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒, ๑๓๕ หน้า.

ผลการศึกษาพบว่า ครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๑ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้สิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนครูที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิบาท ๔ ต่างกัน และผู้มีประสบการณ์ทำงานต่างกันก็มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนแตกต่างกัน ส่วนครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนไม่ต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านวิริยะแตกต่างกัน^{๑๑๖}

ไพบุณย์ ตั้งใจ ได้ทำวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน ตามหลักสิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินคัสตรี จำกัด จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักสิทธิบาท ๔ กรณีศึกษาบริษัท แอมพาสอินคัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๘$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าพนักงาน บริษัท แอมพาสอินคัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ตามหลักสิทธิบาท ๔ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๒๗$) ในด้านจิตตะ (การเอาใจใส่ในการปฏิบัติงาน) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๔.๐๘$) ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน) การเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินคัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักสิทธิบาท ๔ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ฝ่ายที่สังกัด และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผลทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินคัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักสิทธิบาท ๔ ไม่แตกต่างกัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ รายได้ยังไม่เพียงพอ สภาพแวดล้อมยังไม่ค่อยสะอาด สวัสดิการยังไม่ครอบคลุม เทคโนโลยีในตำแหน่งงานเอกสารยังไม่ดีพอ สถานที่จอดรถน้อย และยังคงเสียค่าที่จอดรถ ความล่าช้าด้านเอกสารการให้คำปรึกษากับลูกค้า ยังไม่ดีเท่าที่ควร และ เจ้าหน้าที่ยังไม่เพียงพอ ดังนั้นแนวทางการนำหลักสิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัท แอมพาสอินคัสตรี จำกัด อำเภอเมือง

^{๑๑๖} พระมหาวิมลกร บัวทอง, “การใช้หลักสิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม ๑”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย), ๒๕๕๒, ๑๒๕ หน้า.

จังหวัดสมุทรปราการ สามารถพิจารณาได้ ๔ ด้าน โดยการพัฒนาด้านฉันทะ วิริยะ จิตตะ และ วิมังสา เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานให้ดียิ่งขึ้น^{๑๐๐}

วิชาฎา เมธีวรฉัตร ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอริยบท ๔ : กรณีศึกษา โรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๖๘ มีอายุต่ำกว่า ๓๑ ปี คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๘๕ มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๒๔ และมีตำแหน่งส่วนใหญ่ เป็นนักเรียน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕๘

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอริยบท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอริยบท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอริยบท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน

แนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอริยบท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ บุคลากรต้องยึดหลักอริยบท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่น ด้วยความเอาใจใส่ในงาน และมีการตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอ ผลก็คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และตัวบุคลากรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในอนาคต^{๑๐๑}

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นสรุปได้ว่า หลักธรรมหลายหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนางานและนักเรียนได้ การพัฒนานักเรียนเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่สามารถทำให้สังคมประสบความสำเร็จเพราะการพัฒนานักเรียนเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน ความอดทน โดยมี

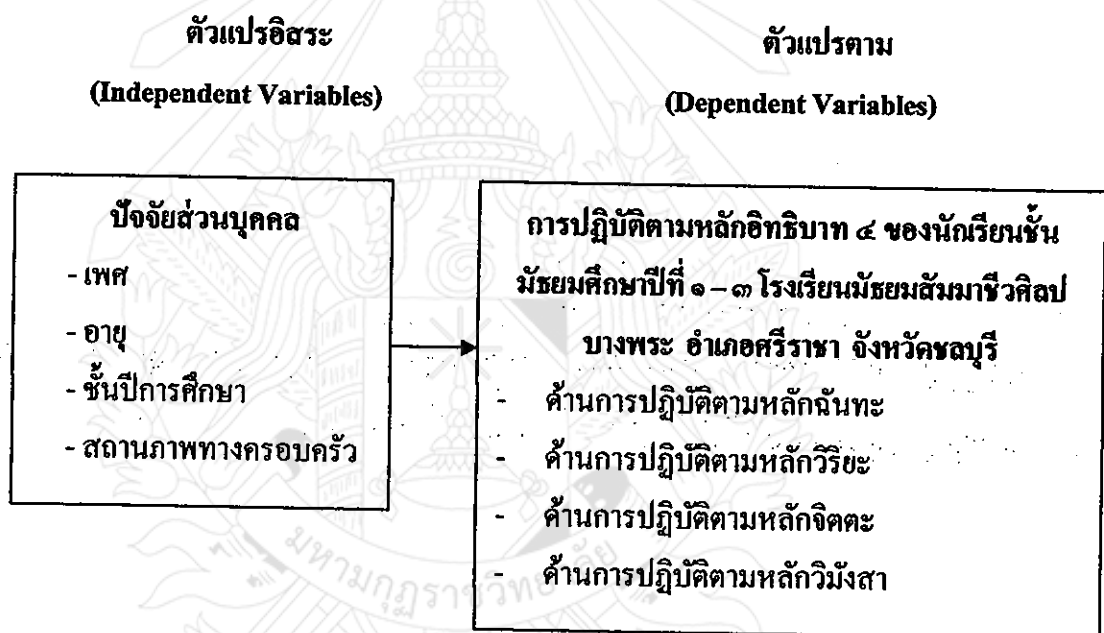
^{๑๐๐}ไพบุลย์ คังใจ, “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน ตามหลักอริยบท ๔ : กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินคัสตรี จำกัด จังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, ๑๕๖ หน้า.

^{๑๐๑}วิชาฎา เมธีวรฉัตร, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอริยบท ๔ : กรณีศึกษา โรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, ๑๕๘ หน้า.

การฝึกอบรมให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน โดยเฉพาะหลักธรรมเรื่องอิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญหลักธรรมหนึ่ง อันประกอบไปด้วย ฉันทะ คือ ความพึงพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หากนักเรียนมีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ จะทำให้นักเรียนมีคุณธรรมและคุณภาพซึ่งจะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จตามประสงค์

๒.๕ โครงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ประยุกต์แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ จาก พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๑๑} แล้วนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒.๓ แสดงสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย (Conceptual Framework)

^{๑๑๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, อ่างแก้ว, หน้า ๘๔๒-๘๔๔.

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ ประชากร
- ๓.๒ เครื่องมือที่ใช้การวิจัย
- ๓.๓ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย
- ๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวัดค่าตัวแปร
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑ ประชากร

๓.๑.๑ ประชากร

ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ จำนวน ๕๒ คน*

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรจำแนกตามชั้นปีการศึกษา

ชั้นปีการศึกษา	ประชากร
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑	๑๖
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	๒๑
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓	๑๕
รวม	๕๒

*โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ, “ทะเบียนนักเรียนปีการศึกษา ๒๕๕๖”, ชลบุรี :
โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ, ๒๕๕๖, (อัคร์ตำเนา).

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ๑ ชุด โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ บัญชีส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๔ ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักอริยบท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องระดับความคิดเห็นเพียงระดับเดียวใน ๔ ด้าน ด้านละ ๕ ข้อ รวมจำนวน ๒๐ ข้อ ได้แก่

๑) ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ จำนวน ๕ ข้อ

๒) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ จำนวน ๕ ข้อ

๓) ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ จำนวน ๕ ข้อ

๔) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา จำนวน ๕ ข้อ

ลักษณะของแบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) โดยกำหนดค่า ดังนี้

ระดับการปฏิบัติตามมากที่สุด	มีค่าเท่ากับ	๕
ระดับการปฏิบัติตามมาก	มีค่าเท่ากับ	๔
ระดับการปฏิบัติตามปานกลาง	มีค่าเท่ากับ	๓
ระดับการปฏิบัติตามน้อย	มีค่าเท่ากับ	๒
ระดับการปฏิบัติตามน้อยที่สุด	มีค่าเท่ากับ	๑

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอริยบท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิด โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็น

๓.๓ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๓.๓.๑ ศึกษาค้นคว้าเอกสาร บทความ ตำรา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๓.๒ สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมขอบเขตการศึกษาวิจัย โดยใช้คำถาม ๒ ประเภท คือ แบบปลายปิดและแบบปลายเปิด

๓.๓.๓ นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องและชัดเจน เหมาะสม ทั้งเนื้อหาสาระ และการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษา แล้วนำมาจัดทำเป็นแบบสอบถาม

๓.๓.๔ นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ ท่าน คือ

๑) ดร. วิญญู กิณะเสน

วุฒิการศึกษา Ph.D. (Buddhist Studies)
ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์บรรยายพิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ จังหวัด
นครปฐม

๒) ดร. กิตติมา วนิชรานันท์

วุฒิการศึกษา Ph.D. (Buddhist Studies)
ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์บรรยายพิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ ศูนย์
การศึกษาชลบุรี

๓) อาจารย์ภรณ์ศิริ ศติศาสตร์

วุฒิการศึกษา บช.ม. (การบัญชี), ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา)
ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์บรรยายพิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ ศูนย์
การศึกษาชลบุรี

เพื่อตรวจสอบหรือปรับปรุงแก้ไขความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีความตรงตามเนื้อหาและความเหมาะสมของคำถาม

๓.๓.๕ นำแบบสอบถามหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC) ตามสูตรดังนี้^๒

$$\text{สูตร} \quad \text{IOC} = \frac{\sum x}{N}$$

เมื่อ IOC แทนดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์
 $\sum X$ แทนผลรวมของคะแนนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

^๒ธีระศักดิ์ อุ่่นอารมณ์เลิศ, เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา : การสร้างและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า ๖๕.

N แทนจำนวนผู้เชี่ยวชาญ

IOC คือ ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามวัดคุณภาพประสงค์ หรือ
เนื้อหา IOC : Index of item Objective Congruence

ให้คะแนน + ๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน ๐ ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน - ๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

โดยเลือกข้อความที่มีค่าตั้งแต่ ๐.๖๖ ขึ้นไป จากข้อคำถามทั้งหมดจำนวน ๒๐ ข้อ
ใช้ได้จำนวน ๒๐ ข้อ ซึ่งข้อคำถามที่ใช้ได้มีค่า IOC อยู่ในช่วง ๐.๖๖ - ๑.๐๐

๓.๓.๖ ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ตรวจสอบความถูกต้อง

๓.๓.๗ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่ม
ตัวอย่าง แต่มีคุณลักษณะคล้ายกันกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ คือ นักเรียนโรงเรียนวัดศุภโศภิต
อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี จำนวน ๓๐ คน แล้วนำผลการตอบแบบสอบถามไปหาความเชื่อมั่น
ของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (@ - Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) สูตรดังนี้

$$r_{tt} = \frac{k}{k-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_x^2} \right]$$

เมื่อ K = จำนวนข้อสอบทั้งหมด

S_{2i} = ผลรวมของค่าความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

S_{2t} = ความแปรปรวนของคะแนนรวม

ผลจากการทดสอบ ได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ ๐.๕๓

๓.๔.๘ นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้ว ไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรในการวิจัยต่อไป

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๓.๔.๑ ขอนหนังสือจาก ศูนย์การศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีนครราชวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ

๓.๔.๒ ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มประชากรตอบ

กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถิติคณะ
พาณิชยศาสตร์และบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

๓.๔.๓ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลคืนด้วยตนเอง

๓.๔.๔ เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว จำนวน ๕๒ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ จึงตรวจสอบความสมบูรณ์และจัดลำดับข้อมูล

๓.๔.๕ นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

๓.๕ การวัดค่าตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดการวัดค่าตัวแปร การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นการแปลความหมายค่าเฉลี่ยจากแบบสอบถามที่สร้างขึ้น โดยใช้เกณฑ์ ดังนี้^๔

คะแนนสูงสุด - คะแนนต่ำสุด		= ๕ - ๑ = ๔ = ๐.๘๐	
จำนวนระดับ		๕	๕
๔.๒๑ - ๕.๐๐	หมายถึง	ระดับการปฏิบัติตาม	มากที่สุด
๓.๔๑ - ๔.๒๐	หมายถึง	ระดับการปฏิบัติตาม	มาก
๒.๖๑ - ๓.๔๐	หมายถึง	ระดับการปฏิบัติตาม	ปานกลาง
๑.๘๑ - ๒.๖๐	หมายถึง	ระดับการปฏิบัติตาม	น้อย
๑.๐๐ - ๑.๘๐	หมายถึง	ระดับการปฏิบัติตาม	น้อยที่สุด

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยนี้ได้ดำเนินการ โดยนำข้อมูลจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

๓.๖.๑ วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ใช้สำหรับอธิบายลักษณะสถานภาพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

๓.๖.๒ วิเคราะห์การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ได้แก่ ๑) ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ, ๒) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ, ๓) ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ และ ๔) ด้านการปฏิบัติ

^๔รองศาสตราจารย์ ดร. สรชัย พิศาลบุตร, เรียนรู้สถิติและการวิจัยด้วยกรณีศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทงู่นพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๔๓.

ตามหลักวิธีของ ผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

๓.๖.๓ วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชิวิศัลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยใช้การแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ มีสถิติที่ใช้ในการทำวิจัย ดังนี้

๓.๗.๑ สถิติการบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

๓.๗.๒ สูตรการหาค่าสถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

๑) การหาค่าร้อยละ (Percentage)^๕

$$P = \frac{X \times 100}{N}$$

$$P = \text{ค่าร้อยละ}$$

$$X = \text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม}$$

$$N = \text{จำนวนประชากร}$$

๒) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) หรือมีชนิมเลขคณิต^๖

$$\mu = \frac{\sum x}{N}$$

$$\mu = \text{ค่าเฉลี่ย}$$

$$\sum x = \text{ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถาม}$$

$$N = \text{จำนวนประชากร}$$

^๕นิภา เมธาวิชัย, วิทยาการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๘.

^๖สังศรี ชมภูวงค์, การวิจัย, (นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๗), หน้า ๕๕.

๓) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)^๓

$$\sigma = \sqrt{\frac{N \sum fx^2 - (\sum fx)^2}{N(N-1)}}$$

σ = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

$\sum fx$ = ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละระดับ

N = จำนวนประชากร

^๓ ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยา
สาส์น, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓.

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมาชีวะศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัย ได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) ไว้ ๒ ประการ คือ

๑) เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมาชีวะศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

๒) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมาชีวะศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสำรวจ ซึ่งได้กลุ่มประชากร จำนวน ๕๒ คน แล้วนำแบบสอบถามมาดำเนินการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ เพื่อคำนวณหาค่าสถิติ สำหรับตอบวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัยให้ครบถ้วนตามที่ตั้งไว้ มีลำดับขั้นตอนดังนี้

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๒ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล จึงกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

μ แทน ค่าเฉลี่ย (Mean)

σ แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

N แทน จำนวนประชากร

๔.๒ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นปีการศึกษาและสถานภาพทางครอบครัว ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

ตอนที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการวิจัยเรื่องนี้ ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีคุณลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ ระดับชั้นปีการศึกษา และสถานภาพทางครอบครัว ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย ปากฎดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
เพศชาย	๒๐	๓๘.๕๐
เพศหญิง	๓๒	๖๑.๕๐
รวม	๕๒	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า นักเรียนที่ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๕๐ ส่วนเพศชาย จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๕๐

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) บัณฑิตส่วนบุคคลของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา
จังหวัดชลบุรี จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
๑๒ ปี	๖	๑๑.๕๐
๑๓ ปี	๑๕	๓๖.๕๐
๑๔ ปีขึ้นไป	๒๗	๕๒.๐๐
รวม	๕๒	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า นักเรียนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากมีอายุ ๑๔ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๐๐ รองลงมา คือ นักเรียนที่มีอายุ ๑๓ ปี จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕๐ และน้อยที่สุด คือ นักเรียนที่มีอายุ ๑๒ ปี จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๕๐

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) บัณฑิตส่วนบุคคลของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา
จังหวัดชลบุรี จำแนกตามชั้นปีการศึกษา

ชั้นปีการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
มัธยมศึกษาปีที่ ๑	๑๖	๓๐.๘๐
มัธยมศึกษาปีที่ ๒	๒๑	๔๐.๔๐
มัธยมศึกษาปีที่ ๓	๑๕	๒๘.๘๐
รวม	๕๒	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า นักเรียนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากมีการศึกษาระดับ
มัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีจำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๔๐ รองลงมา คือ นักเรียนที่มีการศึกษา
ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ มีจำนวน ๑๖ คน มีค่าเฉลี่ยร้อยละ ๓๐.๘๐ และน้อยที่สุด คือ นักเรียนที่มี
การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีจำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘๐

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ปึงจัยส่วนบุคคลของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ โรงเรียนมัธยมสังฆมาชีวลีป บางพระ อำเภอสรีราชา
จังหวัดชลบุรี จำแนกตามสถานภาพทางครอบครัว

สถานภาพทางครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
อยู่กับพ่อแม่	๔๖	๘๘.๕๐
อยู่กับญาติ	๕	๙.๖๐
อยู่กับบุคคลอื่น	๑	๑.๙๐
รวม	๕๒	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า นักเรียน ที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากอยู่กับพ่อแม่ โดยมีจำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๕๐ รองลงมา คือ นักเรียนที่อยู่กับญาติ จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๖๐ และน้อยที่สุด คือ นักเรียนที่อยู่กับบุคคลอื่น โดยมีจำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๙๐

ตอนที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓
โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

การศึกษาวเคราะห์การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓
โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (μ) และ
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ปรัชญาดังตาราง
ต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๕ แสดงการสรุปค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการแปลผลการปฏิบัติ
ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์
บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน

ข้อความ	μ	σ	แปลผล
๑. ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ	๔.๒๐	๐.๔๒	มาก
๒. ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ	๓.๕๖	๐.๔๕	มาก
๓. ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ	๔.๑๑	๐.๔๓	มาก
๔. ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา	๔.๐๐	๐.๔๗	มาก
รวม	๔.๐๗	๐.๓๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยรวมอยู่ในระดับมาก
โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า สูงที่สุด คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ อยู่ใน
ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๐ รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ อยู่ในระดับมาก โดยมี
ค่าเฉลี่ย ๔.๑๑ และ ต่ำที่สุด คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๖
ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการแปลผลการปฏิบัติตามหลัก
 อภิธาน ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมาชีวะศิลป์ บางพระ
 อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ

ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ	μ	σ	แปลผล
๑. นักเรียนมีความพอใจ ชอบใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ	๔.๕๒	๐.๕๐	มากที่สุด
๒. นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการทำงานที่ครูมอบหมาย	๓.๕๖	๐.๖๕	มาก
๓. นักเรียนเตรียมความพร้อมล่วงหน้าก่อนเข้าเรียนทุกครั้ง	๓.๘๗	๐.๖๘	มาก
๔. นักเรียนเข้าเรียนตรงตามเวลาทุกครั้ง	๔.๕๐	๐.๖๗	มากที่สุด
๕. นักเรียนมีความสุขเมื่อทำงานที่ครูมอบหมายได้สำเร็จ	๔.๑๗	๐.๗๘	มาก
รวม	๔.๒๐	๐.๔๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตามหลักอภิธาน ๔ ด้านการปฏิบัติตามหลัก
 ฉันทะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๐ เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่า สูงที่สุด คือ ข้อ ๑
 นักเรียนมีความพอใจ ชอบใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๕๒
 รองลงมา คือ ข้อ ๔. นักเรียนเข้าเรียนตรงตามเวลาทุกครั้ง อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๕๐
 และ ต่ำที่สุด คือ ข้อ ๒. นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการทำงานที่ครูมอบหมาย อยู่ในระดับมาก
 โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๖ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการแปลผลการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมลัทธิมาชีวลีปบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ

ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ	μ	σ	แปลผล
๑. นักเรียนใช้ความเพียรพยายามในการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง	๔.๐๔	๐.๖๒	มาก
๒. นักเรียนมีความตั้งใจเรียนให้ดีในชั้นเรียนและไม่ย่อท้อต่อการเรียนแม้มีอุปสรรค	๔.๒๑	๐.๖๕	มากที่สุด
๓. นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรทบทวนบทเรียนทุกครั้งเมื่อมีเวลา	๓.๖๕	๐.๗๘	มาก
๔. นักเรียนมีความพยายามทำงานส่งครูให้เสร็จทันเวลาไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง	๓.๗๕	๐.๖๕	มาก
๕. นักเรียนมีความมุ่งมั่นอดทนในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากบทเรียน	๔.๑๗	๐.๗๐	มาก
รวม	๓.๘๖	๐.๔๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๖ เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่า สูงที่สุด คือ ข้อ ๒. นักเรียนมีความตั้งใจเรียนให้ดีในชั้นเรียนและไม่ย่อท้อต่อการเรียนแม้มีอุปสรรค อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๑ รองลงมา คือ ข้อ ๕. นักเรียนมีความมุ่งมั่นอดทนในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม จากบทเรียน อยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๑๗ และ ต่ำที่สุด คือ ข้อ ๓. นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรทบทวนบทเรียนทุกครั้งเมื่อมีเวลา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๕ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการแปลผลการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัจจมาชีวะศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ

ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ	μ	σ	แปลผล
๑. นักเรียนมีความตั้งใจมุ่งมั่นจดจ่อกับการเรียนอย่างสม่ำเสมอทุกวิชา	๔.๐๘	๐.๕๘	มาก
๒. นักเรียนทำตัวให้พร้อมที่จะเรียนรู้และมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเอง	๔.๑๕	๐.๖๓	มาก
๓. เมื่อนักเรียนสนใจเรื่องใดก็พยายามเรียนรู้สิ่งนั้นอย่างตั้งใจ	๔.๒๕	๐.๖๖	มากที่สุด
๔. นักเรียนมีสมาธิในการเรียนหรืออ่านหนังสือ	๓.๘๘	๐.๗๐	มาก
๕. นักเรียนมีความตั้งใจ เอาใจใส่ และทำงานที่ครูมอบหมายอย่างถูกต้องเรียบร้อย	๔.๑๕	๐.๖๓	มาก
รวม	๔.๑๑	๐.๕๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตามตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๑๑ เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่า สูงที่สุด คือ ข้อ ๓. เมื่อนักเรียนสนใจเรื่องใดก็พยายามเรียนรู้สิ่งนั้นอย่างตั้งใจ อยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ รองลงมา คือ ข้อ ๒. นักเรียนทำตัวให้พร้อมที่จะเรียนรู้และมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเอง และ ข้อ ๕. นักเรียนมีความตั้งใจ เอาใจใส่ และทำงานที่ครูมอบหมายอย่างถูกต้องเรียบร้อยอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๑๕ และต่ำที่สุด คือ ข้อ ๔. นักเรียนมีสมาธิในการเรียนหรืออ่านหนังสือ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๘ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และการแปรผลการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัณมาชีวลิปบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา

ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา	μ	σ	แปลผล
๑. นักเรียนคิดพิจารณาหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงงานและข้อบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ	๔.๒๕	๐.๖๘	มากที่สุด
๒. เมื่อนักเรียนมีข้อสงสัยในสิ่งที่เรียนจะพยายามค้นหาคำตอบหรือขอความช่วยเหลือจากผู้รู้	๔.๐๘	๐.๗๘	มาก
๓. นักเรียนหมั่นตรวจสอบข้อผิดพลาดของงานที่ทำแล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง	๔.๐๔	๐.๗๑	มาก
๔. นักเรียนมองปัญหาด้านการเรียนอย่างใช้เหตุผลและเป็นสิ่งท้าทาย	๔.๐๔	๐.๗๑	มาก
๕. นักเรียนมีการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นขั้นตอน	๔.๐๔	๐.๘๓	มาก
รวม	๔.๐๐	๐.๔๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๐ เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่า สูงที่สุด คือ ข้อ ๑. นักเรียนคิดพิจารณาหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงงานและข้อบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ รองลงมา คือ ข้อ ๒. เมื่อนักเรียนมีข้อสงสัยในสิ่งที่เรียนจะพยายามค้นหาคำตอบหรือขอความช่วยเหลือจากผู้รู้ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๘ และ ต่ำที่สุด คือ ข้อ ๓. นักเรียนหมั่นตรวจสอบข้อผิดพลาดของงานที่ทำแล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง ข้อ ๔. นักเรียนมองปัญหาด้านการเรียนอย่างใช้เหตุผลและเป็นสิ่งท้าทาย และข้อ ๕. นักเรียนมีการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นขั้นตอน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๔ ตามลำดับ

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Questionnaire) สำหรับให้ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยายปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๐ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ

การพัฒนา	ความถี่	แนวทางส่งเสริม	ความถี่
๑.นักเรียนทำความเข้าใจในงานที่ได้รับมอบหมาย ศึกษาค้นคว้าเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มาใช้กับงานที่ได้รับมอบหมาย	๑๐	๑.หาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับงานที่ได้รับมอบหมายมาใช้เพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น	๑๕
๒.นักเรียนมองงานที่ได้รับมอบหมายเป็นสิ่งท้าทาย น่าสนใจ จึงมีความกระตือรือร้นที่จะทำงานนั้นๆ	๗	๒.หาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ และอินเทอร์เน็ต	๕
รวม	๑๗	รวม	๒๐

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า นักเรียน จำนวน ๑๗ คน ได้เสนอการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ มากที่สุด คือ นักเรียนทำความเข้าใจในงานที่ได้รับมอบหมาย ศึกษาค้นคว้าเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มาใช้กับงานที่ได้รับมอบหมาย จึงควร หาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับงานที่ได้รับมอบหมายมาใช้เพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น รองลงมา ก็คือ นักเรียนมองงานที่ได้รับมอบหมายเป็นสิ่งท้าทาย น่าสนใจ จึงมีความกระตือรือร้นที่จะทำงานนั้นๆ จึงควร หาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ และอินเทอร์เน็ต

ตารางที่ ๔.๑๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔
 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชิวิไลป์ บางพระ อำเภอศรี
 ราชา จังหวัดชลบุรี ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ

การพัฒนา	ความถี่	แนวทางส่งเสริม	ความถี่
๑. นักเรียนสนุกกับการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ไม่รู้สึกว่าคุณบังคับให้ต้องทำงาน จึงมีความพยายามที่จะทำงานให้สำเร็จ	๑๐	๑. หาข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนที่อยู่ในรูปแบบของการ์ตูน สารคดี จะได้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย สนุกกับงานที่ได้รับมอบหมาย	๑๐
๒. นักเรียนพยายามทบทวนบทเรียนทุกครั้งที่ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ	๗	๒. ควรมีหนังสือที่หลากหลาย เพื่อให้นักเรียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม	๗
รวม	๑๗	รวม	๑๗

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า นักเรียน จำนวน ๓๔ คน ได้เสนอการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ มากที่สุด คือ นักเรียนสนุกกับการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ไม่รู้สึกว่าคุณบังคับให้ต้องทำงาน จึงมีความพยายามที่จะทำงานให้สำเร็จ จึงควร หาข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนที่อยู่ในรูปแบบของการ์ตูน สารคดี จะได้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย สนุกกับงานที่ได้รับมอบหมาย รองลงมา คือ นักเรียนพยายามทบทวนบทเรียนทุกครั้งที่ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จึงควร มีหนังสือที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

ตารางที่ ๔.๑๒ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมาชีวะศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ

การพัฒนา	ความถี่	แนวทางส่งเสริม	ความถี่
๑.นักเรียนควรตั้งใจและเอาใจใส่ในงานที่ได้รับมอบหมายและมีสมาธิในงานที่ทำมากขึ้น	๑๒	๑.ควรนั่งสมาธิก่อนเริ่มการเรียนเพื่อให้จิตใจของนักเรียนมีสมาธิพร้อมต่อการเรียน	๑๐
๒.นักเรียนตั้งใจทำงานให้เสร็จที่ละชิ้นงาน ไม่ทำที่เดียวหลาย ๆ ชิ้นงาน	๑๐	๒.ควรใส่ใจต่องานที่ทำและมีใจจดจ่ออยู่กับงานที่ทำเสมอจึงจะลดปัญหาทางที่เกิดขึ้นและเป็นการเพิ่มคุณภาพให้เกิดขึ้นกับงานของตนเอง	๗
รวม	๒๒	รวม	๑๗

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า นักเรียน จำนวน ๑๕ คน ได้เสนอการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ มากที่สุด คือ นักเรียนควรตั้งใจและเอาใจใส่ในงานที่ได้รับมอบหมายและมีสมาธิในงานที่ทำมากขึ้น จึงควร นั่งสมาธิก่อนเริ่มการเรียน เพื่อให้จิตใจของนักเรียนมีสมาธิพร้อมต่อการเรียน รองลงมา คือ นักเรียนตั้งใจทำงานให้เสร็จที่ละชิ้นงาน ไม่ทำที่เดียวหลาย ๆ ชิ้นงาน จึงควร ใส่ใจต่องานที่ทำและมีใจจดจ่ออยู่กับงานที่ทำเสมอจึงจะลดปัญหาทางที่เกิดขึ้นและเป็นการเพิ่มคุณภาพให้เกิดขึ้นกับงานของตนเอง

ตารางที่ ๔.๑๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมธัมมาชีวคิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา

การพัฒนา	ความถี่	แนวทางส่งเสริม	ความถี่
๑. นักเรียนนำผลงานที่ทำเสร็จเรียบร้อยแล้วมาตรวจเพื่อหาข้อผิดพลาด แล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง	๑๔	๑. ควรสอบถามข้อสงสัยจากผู้รู้ คุณครู หรือหาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนมาใช้ในการตรวจสอบเพิ่มเติม	๑๔
๒. นักเรียนวางแผนการเรียนและการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบรู้ว่าอะไรควรทำก่อน หลัง	๑๐	๒. ควรมีสุมคบันทึกลงในการจดบันทึกละเอียด ๆ ไม่ว่าจะป็นข้อสงสัยในการเรียน สิ่งที่ต้องทำในแต่ละวัน ขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ เพื่อสามารถนำมาทบทวนและกระทำตามขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง	๕
รวม	๒๔	รวม	๒๓

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า นักเรียน จำนวน ๔๗ คน ได้เสนอการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา มากที่สุด คือ นักเรียนนำผลงานที่ทำเสร็จเรียบร้อยแล้วมาตรวจเพื่อหาข้อผิดพลาด แล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง จึงควรสอบถามข้อสงสัยจากผู้รู้ คุณครู หรือหาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนมาใช้ในการตรวจสอบเพิ่มเติม รองลงมา คือ นักเรียนวางแผนการเรียนและการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบรู้ว่าอะไรควรทำก่อน หลัง จึงควรมีสุมคบันทึกลงในการจดบันทึกละเอียด ๆ ไม่ว่าจะป็นข้อสงสัยในการเรียน สิ่งที่ต้องทำในแต่ละวัน ขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ เพื่อสามารถนำมาทบทวนและกระทำตามขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัปปาชีวิตศิลป์ บางพระ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี” มีสภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาจากกรณี ที่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ประเทศไทยเริ่มมีระบบโรงเรียน โดยทรงจัดตั้ง โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเพื่อเตรียมคนเป็นข้าราชการ ชาวไทยมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาพยายามส่งลูก ๆ เข้าในระบบโรงเรียน นักการศึกษาปรับแนวคิดการจัดหลักสูตรตะวันตกเข้ามา มีอิทธิพลต่อการศึกษา การสอนแบบเดิมที่มุ่งสอนให้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เปลี่ยนมาเป็นการสอนที่มีครูยืนอยู่หน้าชั้นเรียน การเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ส่งผลให้เกิดปัญหาทางการเรียนการสอนขึ้น กล่าวคือ ผลผลิตทางการศึกษาของเราขาดคุณลักษณะที่สำคัญ ๖ ประการ คือ ๑) กล้าและรู้จักแสดงความคิดเห็นต่อชุมชน ๒) สามารถตัดสินใจด้วยตนเอง ๓) รู้จักทำงานร่วมกันเป็นหมู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๔) รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ๕) มีความคิดในการพัฒนาและความคิดสร้างสรรค์ และ ๖) มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ทำให้เด็กหลุดออกนอกระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่เป็นเพราะปัญหาความยากจนหรือจากปัญหาพฤติกรรมของเด็กเองที่คิดขยา ดิคเกม หรือท้องในวัยเรียน และผลการสอบประเมินผลนักเรียนนานาชาติอยู่ในอันดับรั้งท้าย เพราะกระบวนการเรียนการสอนในห้องเรียนของไทยยังล้าหลัง ไม่นั่นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ให้เด็กเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา จนทำให้เด็กไทยอ่อนด้อยในเรื่องการคิดวิเคราะห์ห้อย่างเป็นระบบ ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะร่วมกันหาวิธีดึงเด็กเข้ามาอยู่ในระบบดั้งเดิม ไม่ควรปล่อยให้เด็กเหล่านั้นแว้งคว้าง ไร้อนาคต จนกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม พัฒนาการสอนของครูให้ทันสมัยหรือเพิ่มกระบวนการการเรียนรู้ในห้องเรียนมากขึ้น

โรงเรียนมัธยมสัปปาชีวิตศิลป์ บางพระเป็นของสัปปาชีวิตปมูลนิธิ ซึ่งเป็นองค์กรการกุศล ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระสังฆราช โดยจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่หมู่ ๑ ตำบลสุรศักดิ์ ถนนเลียบอ่างเก็บน้ำบางพระ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี เปิดให้มีการศึกษาอบรมวิชาชีพแก่ลูกหลานชาวไร่ในพื้นที่ใกล้เคียง ตามหลักสูตรกรมอาชีวศึกษา และมุ่งเน้นเยาวชนให้ศึกษาศีลธรรมของพระพุทธศาสนา จากภารกิจหลัก และวิสัยทัศน์ของโรงเรียนมัธยมสัปปาชีวิตศิลป์ บางพระที่ระบุไว้ในแผนปฏิบัติการ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖ ว่าเป็นโรงเรียนที่ใช้คุณธรรมพัฒนา

ความรู้ ความคิด มุ่งพัฒนาครู นักเรียนให้มีคุณธรรมและคุณภาพอย่างทั่วถึง นักเรียนจะต้องมุ่งมั่น ตั้งใจจริง เอาใจใส่ในการเรียนและการปฏิบัติตามแนวทางแห่งความสำเร็จ การจัดการศึกษาเพื่อให้ นักเรียนเกิดการพัฒนาและบรรลุวัตถุประสงค์ของภารกิจหลัก และวิสัยทัศน์ของโรงเรียนมัธยม สัมมาชีวศิลป์ บางพระ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน หรือ ปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบนักเรียนให้ประสบ ผลสำเร็จสูงสุด แต่เนื่องจากนักเรียนของโรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ ส่วนใหญ่มีปัญหา ทางครอบครัว คือ พ่อแม่หย่าร้างแยกทางกัน ต้องอาศัยอยู่กับญาติหรือปู่ย่าตายาย จึงทำให้เป็น อุปสรรคต่อการเรียน เรื่องขาดความกระตือรือร้นและไม่สนใจต่อการเรียน นักเรียนขาดความ อบอุ่นและการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่ จึงทำให้ความสนใจในเรื่องการเรียนของตนเองมีน้อย บางครั้งขาดเรียน มาโรงเรียนสาย ไม่สนใจที่จะปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองให้ประสบผลสำเร็จสูงสุด

จากการปฏิบัติตามแนวทางแห่งความสำเร็จหรือหลักแห่งความสำเร็จที่เรียกว่า อิทธิบาท ๔ อันหมายถึงหลักธรรมคำสอนที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ หรือคุณธรรมที่นำบุคคลที่ประพฤติไปสู่ ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย หรือทางแห่งความสำเร็จ ซึ่งก็คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ฉันทะ หมายถึง เต็มใจทำ ได้แก่ มีความต้องการที่จะทำมีใจรักที่จะทำมีใจใฝ่รักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น วิริยะ หมายถึง แข็งใจทำ ขยันทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม อุตทน ไม่ท้อถอย อะไรจะเกิดก็แข็งใจทำ จิตตะ หมายถึง ตั้งใจทำ มีใจจดจ่อ ทำสิ่งนั้นด้วยความฝักใฝ่ เอาใจใส่เสมอ มีใจจดจ่อเป็นสมาธิ มุ่งมั่นตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำด้วยความคิด วิมังสา หมายถึง เข้าใจทำ มีความรู้ความสามารถในสิ่งที่ทำ ทำด้วยความพิจารณา หมั่นตรวจสอบ มีการวางแผน วัตถุประสงค์จนหาวิธีแก้ไขปรับปรุง กล่าวคือ นักเรียนจะต้องมีใจรัก พอใจที่จะเรียน ตั้งใจ เอาใจใส่ ขยัน คำนึงว่าหากความรู้ หมั่นตรวจสอบ แก้ไขปรับปรุง และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ดังนั้นจากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การปฏิบัติตามหลักอิทธิ บาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๒ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี และ ๒) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยศึกษาใน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ ๒) ด้าน การปฏิบัติตามหลักวิริยะ ๓) ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ และ ๔) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา

ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ นักเรียน โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ จำนวน ๕๒ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิด ใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ซึ่งสามารถสรุปผลของการวิจัย ตามข้อค้นพบ (Fact Findings)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักเรียน โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ ที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๕๐ มีอายุ ๑๔ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๐๐ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีจำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๔๐ และมีอยู่กับพ่อแม่ โดยมีจำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๕๐

๕.๑.๒ ผลการศึกษาระดับการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ และจำแนกในแต่ละด้าน โดยเรียงจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ไปหาค่าที่ต่ำสุด มีดังต่อไปนี้

๑) ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๐

๒) ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๑๑

๓) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๐

๔) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๖

๕.๑.๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี เรียงลำดับดังนี้

๑) ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ นักเรียนทำความเข้าใจในงานที่ได้รับมอบหมาย ศึกษาค้นคว้าเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ มาใช้กับงานที่ได้รับมอบหมาย มองงานที่ได้รับมอบหมายเป็นสิ่งท้าทาย น่าสนใจ จึงมีความกระตือรือร้นที่จะทำงานนั้น ๆ จึงควรรหาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับงานที่ได้รับมอบหมายมาใช้เพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น หาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ และอินเทอร์เน็ต

๒) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ นักเรียนสนุกกับการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ไม่รู้สึกท้อถอยหรือบ่นให้ต้องทำงาน จึงมีความพยายามที่จะทำงานให้สำเร็จ พยายามทบทวนบทเรียนทุกครั้งที่ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จึงควรรหาข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนที่อยู่ในรูปแบบของการ์ตูน สารคดี จะดีหรือไม่เกิดความเบื่อหน่าย สนุกกับงานที่ได้รับมอบหมาย มีหนังสือที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

๓) ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ นักเรียนควรตั้งใจและเอาใจใส่ในงานที่ได้รับมอบหมายและมีสมาธิในงานที่ทำมากขึ้น ตั้งใจทำงานให้เสร็จที่ละชิ้นงาน ไม่ทำที่เดียวหลาย ๆ ชิ้นงาน จึงควรรนั่งสมาธิก่อนเริ่มการเรียน เพื่อให้จิตใจของนักเรียนมีสมาธิพร้อมต่อการเรียน ใส่ใจต่องานที่ทำและมีใจจดจ่ออยู่กับงานที่ทำเสมอจึงจะลดปัญหางานที่เกิดขึ้นและเป็นการเพิ่มคุณภาพให้เกิดขึ้นกับงานของตนเอง

๔) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา นักเรียนนำผลงานที่ทำเสร็จเรียบร้อยแล้วมาตรวจเพื่อหาข้อผิดพลาด แล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง วางแผนการเรียนและการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบรู้ว่าอะไรควรทำก่อน หลัง จึงควรรสอบถามข้อสงสัยจากผู้รู้ คุณครู หรือหาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนมาใช้ในการตรวจสอบเพิ่มเติม และใช้สมุดบันทึกในการจดบันทึกสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นข้อสงสัยในการเรียน สิ่งที่ต้องทำในแต่ละวัน ขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ เพื่อสามารถนำมาทบทวนและกระทำตามขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง

๕.๒ อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

๕.๒.๑ การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัณมาชีวลีป บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัณมาชีวลีป บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายผลได้ว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัณมาชีวลีป บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียน การทำงานที่ได้รับมอบหมายนั้น ๆ กล่าวคือ มีความขยันหมั่นเพียรและตั้งใจทำงานสุดความสามารถของคนและมีการพิจารณาไตร่ตรองวางแผนการทำงานอย่างรอบครอบ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับประโยชน์ของอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ไว้ว่า อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมที่คอยสกัดกั้นอุปสรรคต่อความสำเร็จ และเป็นแรงเสริมกำลังใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งเกี่ยวกับประโยชน์ของอิทธิบาท ๔ สามารถสรุปได้คือ ๑) ฉันทะ คือ ความเป็นเข้าสีกับความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่องานไม่ท้อแท้ มีกำลังใจต่อสู้ป้องกัน สร้างสรรค์สิ่งที่ดีรักอยู่เสมอ ทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบางานที่ยากก็กลายเป็นงานที่ง่าย ถ้าขาดฉันทะทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องานและจะทอดทิ้งงานและกลายเป็นคนที่ไม่มีความจริงใจก้าวหน้า ๒) วิริยะ คือ กำจัดความเกียจคร้าน ทำให้งานต่อเนื่อง ถ้าขาดวิริยะจะเป็นคนอ่อนแอหนีที่ยากไปหาที่ง่าย ทำอะไร ไม่สำเร็จ ขาดความก้าวหน้าทำให้มีงานตกค้าง กลายเป็นคนหย่อนสมถภาพ ๓) จิตตะ คือ ทำทราบความเป็น ไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขได้ทันเหตุการณ์ได้ทันท่วงที ถ้าขาดจิตตะอาจทำให้งานเสียหายได้ โดยไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวก็เมื่อสายเกินไปแล้ว และ ๔) วิมังสา คือ ช่วยให้ทำงานไม่ผิดพลาด และทำให้มองเห็นลู่ทางที่จะทำงานให้ได้ผลดี ถ้าขาดวิมังสาจะทำงานอย่างผิด ๆ ถูก ๆ เปลืองทุน เปลืองแรง เปลืองเวลาและทำให้โง่เขลา ซึ่งสรุปได้ว่า ประโยชน์ของอิทธิบาท ๔ ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ฉันทะและวิริยะเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสาเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง ดังนั้นหากมีอิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมหนึ่งในการทำงานแล้วก็จะทำให้สามารถที่จะแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจะส่งผลดีต่อตนเองและสังคมต่อไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภษณี ทองคอนธุ์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “หลัก

อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลวิจัยพบว่า ระดับการใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ผลการวิจัยพบว่า ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๐ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายผลได้ว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีความพอใจ ชอบใจ กล่าวคือมีความต้องการที่จะทำมีใจรักที่จะทำมีใจใฝ่รักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ มีความกระตือรือร้นที่จะทำงาน เตรียมความพร้อมล่วงหน้า มีความสุขเมื่อทำงาน เข้าเรียนตรงตามเวลา และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระราชญาณวิสุทธิ (หลวงป่า) ได้กล่าวไว้ว่า ฉันทะ ความรักงาน คือจะต้องเป็นผู้รักงานที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่ และทั้งจะต้องเอาใจใส่ กระตือรือร้นในการเรียนรู้งาน และเพิ่มพูนวิชาความรู้ ความสามารถในการทำกิจการงาน และมุ่งมั่นที่จะทำงานในหน้าที่รับผิดชอบหรือกิจการงานอาชีพของตนให้สำเร็จเรียบร้อยอยู่เสมอ ไม่เป็นคนผัดวันประกันพรุ่ง ไม่ปล่อยให้งานค้างงักเป็นคินพอกหางหมู ต้องทำงานด้วยใจรัก ใจดี ใจจริง มีพลังกล้าแข็ง ผลักดันให้กิจการงานที่ทำนั้นสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงได้ การทำกิจการงานใด ๆ ถ้าขาดใจรักที่จะทำแล้ว กิจการงานนั้นหวังความสำเร็จและความเจริญได้ยาก เหมือนคังเช่นนักเรียน นักศึกษา ถ้าใจไม่รักเรียนหรือเรียนด้วยจิตใจท้อแท้แล้วผลการเรียนย่อมไม่ดี คือ ย่อมตกต่ำหรือเรียนไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นต้องปลูกใจรักในกิจการงานในหน้าที่ ๆ คนรับผิดชอบหรือในอาชีพของตน จึงจะถึงความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สติติ รัชปัทย์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัตถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาคฤหัตถ์ส่วนใหญ่ให้ทัศนะที่คล้ายคลึงกันว่า ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นแล้ว เป้าหมายที่ตั้งไว้คือการประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ทำ ต้องเริ่มที่ฉันทะให้เกิดขึ้นในใจของตนเองก่อน คือ รัก ชอบ อยากที่จะทำในสิ่งนั้น

ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ผลการวิจัยพบว่า ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๖ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายผลได้ว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีความตั้งใจทำ ขยันทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม อดทนไม่ท้อถอย มีความมานะพยายามมุ่งมั่น อะไรจะเกิดก็ตั้งใจทำ เพื่อให้เสร็จทันเวลา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงวิริยะไว้ว่า วิริยะ แปลว่า ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้

ยิวว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่หือถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประกฤษฏี ทองคอนคู่** ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก ผลการศึกษา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านวิริยะ อยู่ในระดับมากที่สุด

๕.๒.๒ การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมธัมมาชีวคิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน จำแนกเป็นรายด้าน

๑) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมธัมมาชีวคิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ ซึ่งมีค่าแปลผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อธิบายผลได้ว่า นักเรียนมีความพอใจในการเรียน กล่าวคือ การที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จตามประสงค์นั้น จะต้องมีความพอใจในสิ่งนั้นก่อนเสมอแล้วจะทำให้การเรียน การทำงานนั้นออกมาตามที่ต้องการ ความพอใจถือเป็นเหตุผลหลักของการตัดสินใจลงมือทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระเทพคิลก** ได้กล่าวไว้ว่า ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้นคือให้บุคคลปลูกฝังความพอใจในหน้าที่การงานในอาชีพ ในการประพฤติปฏิบัติความดีทั้งหลาย แม้ว่าจะไม่เคยมีความพอใจมาก่อน แต่ก็ให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นประโยชน์ของเรื่องเหล่านั้น แล้วปลูกฝังความพอใจให้บังเกิดขึ้น คนเรานั้นไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม ถ้าเริ่มต้นที่จะทำการทำงานนั้น ๆ ให้สำเร็จไปได้ ฉันทะ ความพอใจ คือบันไดขั้นแรกที่จะนำคนไปสู่ความสำเร็จในเรื่องนั้น ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิษญาภา เมธีวรฉัตร** ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษา โรงเรียนศรีวงศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมาก

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า ข้อ ๑ นักเรียนมีความพอใจ ชอบใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งมีค่าแปลผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อธิบายผลได้ว่า นักเรียนส่วนมากมีความพอใจในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และเป็นผู้รักในการแสวงหาความรู้ รักในการเรียนรู้ ด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนอื่น ๆ เพื่อจุดประกายความคิดให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จทางการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระราชวรภูมิ**

(ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ฉันทะ คือความพอใจ ชอบใจ ยินดี อยากรักใคร่ ต้องการ ที่ดีงาม สบาย เกื้อกูล เป็นกุศล ดังนั้นฉันทะในที่นี้ หมายถึงกุศลธรรมฉันทะที่เรียกสั้น ๆ ว่า กุศลฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ความชอบ ความอยากในสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เกี่ยวข้องแก่ชีวิตจิตใจ หรือสิ่งที่เป็นผลดี เกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและคนอื่น ทำในสิ่งที่ดีงาม หรือทางที่ดีงามเกิดขึ้น อยากทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์สำเร็จผลเป็นจริงขึ้น ด้วยเหตุนี้ฉันทะ มุ่งประสงค์อรรถะ หรือตัวประโยชน์เป็นสำคัญ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พนมไพโร ไชยวงศ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า มีการใช้อิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ ในการเรียนอยู่ในระดับมาก

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผลการวิจัยพบว่า ข้อที่ ๒. นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการทำงานที่ครุมอบหมาย ซึ่งมีค่าแปลผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อธิบายผลได้ว่า นักเรียนเอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียน และเพิ่มพูนวิชาความรู้ ความสามารถในการเรียน มีความพอใจรักใคร่ในการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า) ได้กล่าวไว้ว่า ฉันทะ ความรักงาน คือ จะต้องเป็นผู้รักงานที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่ และทั้งจะต้องเอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียนรู้งาน และเพิ่มพูนวิชาความรู้ ความสามารถในการทำกิจการงาน และมุ่งมั่นที่จะทำงานในหน้าที่รับผิดชอบหรือกิจการงานอาชีพของตนให้สำเร็จเรียบร้อยอยู่เสมอ ไม่เป็นคนผัดวันประกันพรุ่ง ไม่ปล่อยให้งานค้างค้ำเป็นดินพอกหางหมู ต้องทำงานด้วยใจรัก จิตใจจึงมีพลังกล้าแข็ง ผลักดันให้กิจการงานที่ทำนั้นสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงได้ การทำกิจการงานใด ๆ ถ้าขาดใจรักที่จะทำแล้ว กิจการงานนั้นหวังความสำเร็จและความเจริญได้ยาก เหมือนดังเช่น นักเรียน นักศึกษา ถ้าใจไม่รักเรียนหรือเรียนด้วยจิตใจท้อแท้แล้วผลการเรียนย่อมไม่ดี คือ ย่อมตกต่ำหรือเรียนไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นต้องปลูกใจรักในกิจการงานในหน้าที่ ๆ ตนรับผิดชอบหรือในอาชีพของตน จึงจะถึงความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าได้และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาตรี แนวจำปา ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๒) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวิตศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ ซึ่งมีค่าแปลผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อธิบายผลได้ว่า นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรในการที่จะทำงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ความเพียรพยายามนั้นเป็นหนทางแห่งความสำเร็จ ผู้ที่จะพบกับ

ความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าได้ ผู้มีปกติเกี่ยวกับร้านในการทำกิจการงาน หรือผู้มีปกติหยาบ
โหย่ง กริคราย ไม่อดทนต่อความยากลำบากแล้ว ยากที่จะกระทำกิจการใด ๆ ให้สำเร็จด้วยดีไค้ยัง
ถ้าเป็นกิจการงานหรือโครงการใหญ่ ๆ ที่มีความรับผิดชอบสูง ก็ยิ่งต้องอาศัยความมานะพากเพียร
บากบั่นในการทำกิจการงานของผู้ดำเนินกิจการงานทุกระดับ ด้วยความอดทนอย่างสูงจึงจะสำเร็จ
ด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงได้ และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ มนุ โห้ไทย ได้ทำวิจัยเรื่อง “อิทธิพล
ของอิทธิบาท ๔ ที่มีทักษะในการเล่นขลุ่ยรีคอร์เดอร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนน
คินทรเคชา (สิงห์ สิงหเสนี)” ผลการวิจัยพบว่า อิทธิบาท ๔ และองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ แต่
ละองค์ประกอบ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะการเล่นขลุ่ยรีคอร์เดอร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ระดับ ๐๑ โดยองค์ประกอบด้านจิตตะ เป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับทักษะการเล่นขลุ่ยรี
คอร์เดอร์มากที่สุด

๓) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ ผลการวิจัยพบว่า
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสามมาชีวลิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัด
ชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ ซึ่งมีค่าแปลผล โดยรวมอยู่
ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อธิบายผลได้ว่า นักเรียนมีความตั้งใจในการที่จะเรียนและทำงานให้
ประสบความสำเร็จเอาใจใส่ฝึกฝึต่อการเรียนรู้หรืองานที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ ให้การเรียน
หรืองานเหล่านั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยไม่ทอดทิ้งหรือเฉื่อยชาต่อ
การเรียนรู้สิ่งเหล่านั้น มีการติดตามงานและทำงานนั้นอย่างต่อเนื่อง มีความตั้งใจ มีสมาธิในการเรียน
และทำงานนั้นและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจในการเรียนและการทำงานอย่าง
จริงจัง ไม่ปล่อยให้ความคิดฟุ้งซ่าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พนมไพโร ไชยยงค์ กล่าวไว้ว่า จิต
ตะ ใน อิทธิบาท ๔ จึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พยายาม
ขวนขวาย หาความรู้บ่อย ๆ โดยไม่เลิกกลางคัน และปฏิบัติสิ่งที่เกื้อกูลต่อการเรียนเพื่อให้ประสบ
ความสำเร็จ ในการศึกษาเล่าเรียนต้อง ยึดหลักของอิทธิบาท คือ ตั้งจิตรับรู้ในการศึกษาเล่าเรียน และ
ทำสิ่งนั้นด้วย ความคิดที่จดจ่อ หรือมีจิตฝึฝึไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยจากการเล่าเรียน หรือ
การทำสิ่งอื่น ๆ โดยไม่ละทิ้งเสียในระหว่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชญาภา เมธีวร
ฉัตร ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔: กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวงศ์
วิทยา จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิ
บาท ๔ ได้แก่ ด้านจิตตะ อยู่ในระดับมาก

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า ข้อที่ ๓. เมื่อนักเรียนสนใจเรื่องใดก็
พยายามเรียนรู้สิ่งนั้นอย่างตั้งใจ ซึ่งมีค่าแปลผล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อธิบาย
ผลได้ว่า เมื่อนักเรียนสนใจเรื่องใดก็พยายามเรียนรู้สิ่งนั้นอย่างตั้งใจ เอาใจฝึฝึในสิ่งนั้น มีความ

ตั้งใจ มีสมาธิในการทำงานนั้นและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจในการทำงานอย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระราชญาณวิไลฐ (หลวงป่า) ได้กล่าวไว้ว่า จิตตะ มีความสำคัญต่อผู้ที่มีจิตใจจดจ่ออยู่กับภาระงาน ผู้ที่จะทำงานได้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องเป็นผู้เอาใจใส่ต่อกิจการงานที่ทำ และมุ่งกระทำงานอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะสำเร็จไม่ทอดทิ้งหรือวางธุระเสียกลางคัน ไม่เป็นคนจับจด หรือทำงานแบบทำ ๆ หยุด ๆ และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ นายสุรินทร์ นินทศรี ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนวัดควนส้าน อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการศึกษาพบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผลการวิจัยพบว่า ข้อที่ ๔. นักเรียนมีสมาธิในการเรียนหรืออ่านหนังสือ ซึ่งมีค่าแปลผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อธิบายผลได้ว่า นักเรียน มีสมาธิมั่นคงอยู่กับการเรียนหรืออ่านหนังสือ มีจิตผูกพัน จดจ่อ เผื่อคิดถึงแต่เรื่องการเรียนรู้หรืออ่านหนังสือ ใจอยู่กับการเรียนหรืออ่านหนังสือ เรียนหรืออ่านหนังสือด้วยความไม่ประมาท ไม่ปล่อยปละละเลย จนทำให้การเรียนหรืออ่านหนังสือนั้นสำเร็จได้ด้วยดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงจิตตะ ไว้ว่า จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ เผื่อคิดเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น ขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นไถ่ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำงานลืมนวันลืมนคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำไปให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุน ไปด้วย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พนมไพร์ ไชยรงค์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า มีการใช้อิทธิบาท ๔ ด้านจิตตะ ในการเรียนอยู่ในระดับมาก

๔) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมาชีวะศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา ซึ่งมีค่าแปลผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อธิบายผลได้ว่า นักเรียนมีความเข้าใจทำ มีความรู้ความสามารถในสิ่งที่ทำ ทำด้วยความพิจารณาใคร่ครวญ หมั่นตรวจสอบ ใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตรา มองปัญหาอย่างใช้

เหตุผลและเป็นสิ่งท้าทาย มีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน วัตถุประสงค์ของงานที่กระทำเสมอ พยายามค้นหาคำตอบ ตลอดจนหาวิธีแก้ไขปรับปรุง และประเมินผลงานที่ผ่านมาถึงจุดเด่นจุดด้อย เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขในการทำงานต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า) ได้กล่าวถึงวิมงสา ไว้ว่า วิมงสา คือความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุและสังเกตผลในการปฏิบัติงานของตนเอง และของผู้ย่อยหรือของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาว่า ดำเนินไปตามนโยบายและแผนงานที่วางไว้หรือไม่ ได้ผลสำเร็จหรือมีความคืบหน้าไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงไร มีอุปสรรคหรือปัญหาที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขวิธีการทำงาน หรือวิธีการบริหารกิจการนั้น ๆ ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไร ขั้นตอนนี้เป็นกรนำข้อมูลจากที่ได้ติดตามประเมินผลงาน หรือตรวจงานนั้นมาวิเคราะห์ วิจัย ให้ทราบเหตุผลของปัญหา หรืออุปสรรคข้อขัดข้องในการทำงาน แล้วพิจารณาแก้ไขปัญหา และปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำงานให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จให้ถึงความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ สำหรับหน่วยงานหรือองค์กรใหญ่ ๆ ที่มีความรับผิดชอบสูง ที่มีวิธีการบริหารงานทันสมัย เขาจึงมักจะมีหน่วยงาน วิจัยและประเมินผล หรือถ้าเป็นหน่วยงานที่ไม่ใหญ่โตนัก ก็จะรวมหน่วยงานติดตามและประเมินผลงานเข้าเป็นหน่วยงานเดียวกัน เพื่อให้ทำหน้าที่วิเคราะห์ วิจัย ข้อมูลจากการติดตามผลงานและการตรวจงาน เพื่อศึกษาให้ทราบเหตุผลของปัญหา และการปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำงานให้ดำเนินไปถึงความสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง เสนอต่อผู้บังคับบัญชานำเสนอให้ทราบ เพื่อพิจารณาและวินิจฉัยสั่งการต่อไป และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาตรี แนวง่าป่า ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ด้านวิมงสา ในการปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับปานกลาง

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า ข้อที่ ๑. นักเรียนคิดพิจารณาหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงงานและข้อบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ ซึ่งมีค่าแปลผล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อธิบายผลได้ว่า นักเรียนคิดพิจารณาหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงงาน ทำให้งานที่ได้รับการตรวจสอบหาจุดบกพร่องและผ่านการตรวจตราหาเหตุผลนั้นทำให้มีคุณภาพ มีการแสดงความคิดเห็น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไข ปรับปรุง และหมั่นตรวจสอบวิธีกระทำอยู่เสมอ งานนั้นย่อมประสบความสำเร็จลงได้ด้วยดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พนมไพโร ไชยวงศ์ กล่าวไว้ว่า วิมงสา ใน อิทธิบาท ๔ จึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พิจารณาหาข้อบกพร่อง ในการเรียน และปฏิบัติสิ่งที่เกี่ยวข้องต่อการเรียนเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ในการศึกษาเล่าเรียนต้อง ยึดหลักของอิทธิบาท คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ไคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน หรือปัญหาในการเรียนนั้นมีการวางแผน วัตถุประสงค์

ประเมินผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงการศึกษาเล่าเรียนจนกว่าจะประสบความสำเร็จ และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชาญา เมธีวรภัทร ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔: กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมี การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านจันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้าน วิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน อยู่ในระดับ มากทุกด้าน

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผลการวิจัยพบว่า ข้อที่ ๓. นักเรียนหมั่นตรวจสอบ ข้อผิดพลาดของงานที่ทำแล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง ข้อที่ ๔. นักเรียนมองปัญหาการเรียน อย่างใช้เหตุผลและเป็นสิ่งทำทายเป็นข้อที่ ๕. นักเรียนมีการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับ มอบหมายอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งมีค่าแปลผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อธิบายผลได้ว่า นักเรียนได้มีการหมั่นตรวจสอบข้อผิดพลาดของงานที่ทำแล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง มองปัญหา ด้านการเรียนอย่างใช้เหตุผลและเป็นสิ่งทำทายเป็น มีการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมาย อย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงวิมังสา ไว้ ว่า วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่น ใคร่ครวญตรวจตรา หาเหตุผล และตรวจสอบข้อที่ยังห่อ้น เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้น ในกิจที่ทำ รู้จักทดลอง และคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสา เป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิด ว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้ เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุด ไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นคืบไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าวิมังสาสมาธิ ซึ่งจะมีประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้อ อื่น ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวุฒิกิจ บัณฑิต ได้ทำวิจัยเรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษาในกลุ่ม ๗” ผลการศึกษาพบว่า ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๗ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้อิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียนในภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะและข้อค้นพบ (Fact Findings) จากการวิจัยและการอภิปรายผลแล้วสามารถสรุปผลโดยแบ่งเป็น ๒ ระดับ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัย จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

ผลการศึกษากการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางแห่งความสำเร็จ อัน ได้แก่ ถิ่นทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งเป็นหลักในเรียนและทำงานให้ประสบความสำเร็จสมประสงค์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงให้แนวทางไว้

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักถิ่นทะ ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ดังนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น ด้วยการมีความพอใจ ชอบใจ กล่าวคือมีความต้องการที่จะทำมีใจรักที่จะทำมีใจใฝ่รักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ มีความกระตือรือร้นที่จะทำงาน เตรียมความพร้อมล่วงหน้า มีความสุขเมื่อทำงาน เข้าเรียนตรงตามเวลา และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ดังนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น ด้วยการมีความตั้งใจ ความขยันทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม อดทนไม่ท้อถอย มีความเพียรพยายามมุ่งมั่น อะไรจะเกิดก็ตั้งใจทำเพื่อให้เสร็จทันเวลา

และแบ่งเป็นรายด้านในการเสนอแนะเชิงนโยบายตามลำดับดังนี้

๑) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านที่ ๑ คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักถิ่นทะ พบว่า มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ดังนั้น จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น ด้วยการมีความพอใจในการเรียน กล่าวคือ การที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จตามประสงค์นั้น จะต้องมี ความพอใจในสิ่งนั้นก่อนเสมอแล้วจะทำให้เรียนนั้นออกมาตามที่ต้องการ ความพอใจถือเป็นเหตุผลหลักของการตัดสินใจลงมือทำงาน มีความกระตือรือร้นที่จะทำงาน เตรียมความพร้อมล่วงหน้า มีความสุขเมื่อทำงาน เข้าเรียนตรงตามเวลา และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ๔. นักเรียนเข้าเรียนตรงตามเวลาทุกครั้ง ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวิตลป บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จึงควรรักษามาตรฐานไว้ ด้วยการรักษาความพอใจ ความสะดวกคือหรือวันที่จะเข้าเรียน ไว้เป็นมาตรฐานของการเรียนต่อไป

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ ๑. นักเรียนมีความพอใจ ชอบใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ดังนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวิตลป บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น โดยมีการสร้างความพอใจในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และเป็นผู้รักในการแสวงหาความรู้ รักในการเรียนรู้ ด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนอื่น ๆ เพื่อจุกประกาย ความคิด ให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน

๒) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านที่ ๒ คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ พบว่า มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น ด้วยการพัฒนาความขยันหมั่นเพียร ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ใจสู้ ไม่ท้อทึง ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรค ให้เกิดขึ้นกับตัวเอง หมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งและอดทนอยู่เสมอ

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อที่ ๒. นักเรียนมีความตั้งใจเรียนให้ดีในชั้นเรียนและไม่ย่อท้อต่อการเรียนแม้มีอุปสรรค ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวิตลป บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จึงควรรักษาความเป็นมาตรฐานเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางในการที่จะสร้างความมุ่งมั่นและความพยายามให้เกิดขึ้นในการเรียนให้ดีขึ้น ซึ่งย่อมพบกับความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ ๓. นักเรียนมีความขยันหมั่นทบทวนบทเรียนทุกครั้งเมื่อมีเวลา อยู่ในระดับมาก ดังนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวิตลป บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น โดยการเอาใจใส่ต่อการทบทวนบทเรียนไม่เกียจคร้าน ไม่ทอดอຍในการเรียน มีความขยันบากบั่น มีความเข้มแข็งอดทนมุมานะ ในการเรียนอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง

๓) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านที่ ๓ คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ พบว่า มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น ด้วยการรักษาและพัฒนาความตั้งใจ ในการที่จะเรียนและทำงานให้ประสบความสำเร็จ ทำให้การเรียนหรืองานเหล่านั้นสำเร็จ ดูล่วงไปด้วยติดตามเป้าหมายที่ได้กำหนด

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อที่ ๓. เมื่อนักเรียนสนใจเรื่องใดก็พยายามเรียนรู้สิ่งนั้นอย่างตั้งใจ ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียน

มัธยมสามมาชีวิติลป บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี จึงควรรักษามาตรฐานไว้ ด้วยการมีความตั้งใจในการที่จะเรียนรู้สิ่งที่สนใจอย่างตั้งใจ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น มีสมาธิในการเรียนรู้สิ่งที่สนใจ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจในการทำงานอย่างจริงจัง

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ ๔. นักเรียนมีสมาธิในการเรียนหรืออ่านหนังสือ อยู่ในระดับมาก ดังนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสามมาชีวิติลป บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น ด้วยการมีสมาธิมั่นคงอยู่กับการเรียนหรืออ่านหนังสือ มีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝึาคิดถึงแต่เรื่องการเรียนรู้หรืออ่านหนังสือ ใจอยู่กับการเรียนหรืออ่านหนังสือ เรียนหรืออ่านหนังสือด้วยความไม่ประมาท ไม่ปล่อยปละละเลย จนทำให้การเรียนหรืออ่านหนังสือนั้นสำเร็จได้ด้วยดี

๔) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านที่ ๔ คือ ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา พบว่า มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น ด้วยการใช้อยู่พิจารณาตรวจตรา มองปัญหาอย่างใช้เหตุผลและเป็นสิ่งทำทนาย มีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน วัตถุประสงค์ของงานที่กระทำเสมอ พยายามค้นหาคำตอบ ตลอดจนหาวิธีแก้ไขปรับปรุง และประเมินผลงานที่ผ่านมาถึงจุดเด่นจุดด้อย เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขในการทำงานต่อไป

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อที่ ๑. นักเรียนคิดพิจารณาหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงงานและข้อบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ ซึ่งมีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ดังนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสามมาชีวิติลป บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น ด้วยการพิจารณาหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงงาน ทำให้งานที่ได้รับการตรวจสอบหาจุดบกพร่องและผ่านการตรวจตราหาเหตุผลนั้นทำให้มีคุณภาพ มีการแสดงความคิดเห็น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิเคราะห์แก้ไข ปรับปรุง และหมั่นตรวจสอบวิธีกระทำอยู่เสมอ งานนั้นย่อมประสบความสำเร็จลงได้ด้วยดี

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ ๓. นักเรียนหมั่นตรวจสอบข้อผิดพลาดของงานที่ทำแล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง ข้อที่ ๔. นักเรียนมองปัญหาด้านการเรียนอย่างใช้เหตุผลและเป็นสิ่งทำทนาย และข้อที่ ๕. นักเรียนมีการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งมีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ดังนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสามมาชีวิติลป บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี จึงควรรักษาและพัฒนามาตรฐานให้ดีขึ้น ด้วยการหมั่นตรวจสอบข้อผิดพลาดของงานที่ทำแล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง มองปัญหาด้านการเรียนอย่างใช้เหตุผลและเป็นสิ่งทำทนาย มีการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นขั้นตอน ย่อมประสบความสำเร็จลงได้ด้วยดี

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

- ๑) ควรศึกษาวิจัย เรื่องความกระตือรือร้นในการทำงานที่ครอบคลุมหมาย ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี
- ๒) ควรศึกษาวิจัย เรื่องแรงจูงใจที่มีต่อความขยันหมั่นเพียรทบทวนบทเรียน ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี
- ๓) ควรศึกษาวิจัย เรื่องแรงจูงใจที่ทำให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียนหรืออ่านหนังสือ ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี
- ๔) ควรศึกษาวิจัย เรื่องความรู้ความเข้าใจหลักการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นขั้นตอน ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี
- ๕) ควรศึกษาวิจัย เรื่องการปฏิบัติการตรวจสอบผลงานเพื่อหาข้อผิดพลาด แล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหามกุฏราชวิทยาลัย, มุลนิธิ. พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๑๐, ๒๐, ๒๑, ๒๕. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือทั่วไป

กัลยา วานิชย์บัญชา. สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถิติคณะพาณิชยศาสตร์ และบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เล็ขงเชียง. นวโกวาท ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร : เล็ขงเชียง, ๒๕๓๕.

ชัยวัฒน์ สีแก้ว. พจนานุกรมไทย ฉบับนักเรียน นักศึกษา. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๕๒.

ณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ, พระมหา. พระอภิธรรมปิฎก ๑. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

นิภา เมธาวิชัย. วิทยาการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๓.

ธมมวฑูโฒ ภิกขุ. อานุภาพความเพียร. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : วัดโสมนัสวิหาร คณะ ๖, ๒๕๔๔.

ธีระศักดิ์ อุ๋นอารมณ์เลิศ. เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา : การสร้างและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕.

บุญมี แทนแก้วและคณะ. พุทธศาสน์ - ปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นดิงเฮ้าส์, ๒๕๓๘.

ปัญญา ไร่บางยาง. ธรรมธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

ปิ่น มุกกันต์. แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . บันทึกธรรม ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา , ๒๕๑๘.

พิฑูร มลิวัดย์. แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.

- พระเทพคิลก (ระแบบ จูตญาโณ). อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวโกวาท. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภา, ๒๕๔๘.
- พระเทพวิสุทธิกวี ปญฺญานันทภิกขุ. ภาวนา-ช่วยเสริมเพิ่มกำลังจิต. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบล นนฺทโก). ธรรมวิภาค. นครปฐม : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ปญฺญานันทะ). พจนานุกรมธรรม. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๖.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่ง. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,
๒๕๓๘.
- _____. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- _____. ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง. พิมพ์ครั้งที่ ๖๐, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๔.
- _____. อายุยืนอย่างมีคุณค่า. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๖.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗ (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุค).
กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย
จำกัด, ๒๕๔๘.
- _____. การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพ มหานคร : สุขภาพใจ,
๒๕๔๕.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : เอ.อาร์. พรินติ้งแมส
โปรดักส์, ๒๕๕๑.
- พระพรหมมิ่งกลางจารย์ (หลวงพ่อปญฺญานันทภิกขุ). งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข. กรุงเทพ
มหานคร : สถาบันบันดาลธรรม, ม.ป.ป.
- พระราชปัญญาภิกขุ (สุบิน เขมิโย). ประมวลบทพระธรรมเทศนา. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา,
๒๕๒๘.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). ความสำเร็จ หลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข,
กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕.
- พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า). ครองชีวิตอย่างไรให้เป็นสุข. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๓๕.
- พุทธทาสภิกขุ. การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม. กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๓๐.

- มาลี จุฬา. การประยุกต์จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๐.
- ว. วชิรเมธี. คนสำเร็จ งานสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๕๑.
- วสิน อินทสระ. พุทธจริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เม็คทราย, ๒๕๔๙.
- วิเชียร ชามุขบุญเชริก. พุทธศาสน์. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. นิติเวชศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐.
- สังศรี ชมภูวงศ์. การวิจัย. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๗.
- สมพร เทพดิทธา. คุณธรรมและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๒.
- สรชัย พิศาลบุตร, รองศาสตราจารย์ ดร. เรียนรู้สถิติและการวิจัยด้วยกรณีศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอุณพัลลขซึ่ง จำกัด, ๒๕๔๗.
- สนอง วรอุไร. ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์, ๒๕๕๐.
- สาโรช บัวศรี. จริยธรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : อรุณสภา, ๒๕๒๗.
- สุชีพ ปุณฺณานุภาพ. พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- แสงอรุณ โปร่งธูระ. พุทธศาสน์. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเอกสารตำรา สำนักส่งเสริมวิชาการสถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๓๙.
- โสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ธิธมฺโม), พระครู. รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- อักรเมธี สิริวรานนท์. เปิดโอกาสให้ชีวิตได้รับสิ่งอันเป็นมงคล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อุทยานความรู้, ๒๕๕๐.

๒) บทความในหนังสือพิมพ์

บทบรรณาธิการ. “ไทยกับระบบการศึกษาที่ไร้อนาคต”. คมชัดลึก, (๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๕) : ๒.

๓) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

- กถิน อัดโยธิน. “การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๕.
- กวีวรรณ, พระ. “การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๒.
- กิติมาน นาทอน. “การบริหารกิจกรรมนักเรียนแบบมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ตามหลักอิทธิบาท ๔ โรงเรียนบ้านค้ำอ้อย อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์, ๒๕๔๖.
- จันทกาญจน์ นกแก้ว. “การปฏิบัติงานตามบทบาทของเจ้าพนักงานท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.
- จูลนากุสชาติ อภิชาติ, พระ. “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.
- ชาติรี แนวจำปา. “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- ประภษัญญ์ ทองคอนคู่. “หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”. สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พนมไพร ไชยรงค์. “ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๐.

- พัชรภาพ วีรสิทธิ์. “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสำนักงานประกันสังคม”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๘.
- ไพบุลย์ คั้งใจ. “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษา บริษัท แอมพาส อินคัสตรี จำกัด จังหวัดสมุทรปราการ”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- มนู ให้อไทย. “อิทธิพลของอิทธิบาท ๔ ที่มีทักษะการเล่นกลยุทธ์เคอร์เคอร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนบดินทรเดชา สิงห์ สิงหเสนี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.
- วิษณุภา เมธีวรฉัตร. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- วุฒิกร บัวทอง, พระมหา. “การใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม ๗”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๒.
- สถิตย์ รัชปัดย์. “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘.
- สอนประจันต์ เสียงเย็น, พระมหา. “การปฏิบัติตามบทบาทในการพัฒนาจิตใจประชาชนของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดมุกดาหาร”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.
- สุนันท์ กิตติสัทโท (สายพิมพ์พงษ์), พระ. “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการทำงาน ศึกษากรณีผู้ทำเรื่องปั่นดินเผาด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- สุรินทร์ นินทศรี. “การดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

๔) เอกสารอื่น ๆ ที่ไม่ได้ตีพิมพ์

โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ. “แผนปฏิบัติการ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖”. ชลบุรี : โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ, ๒๕๕๖, (อัดสำเนา).

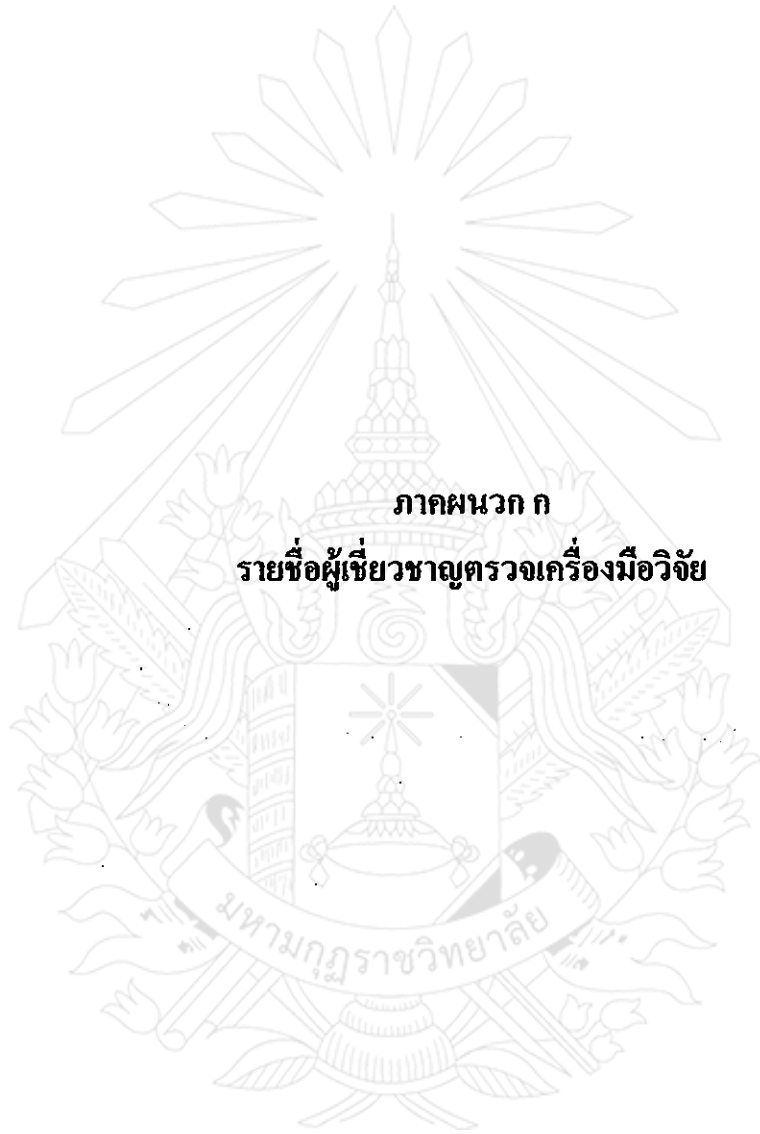
โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ. “ทะเบียนนักเรียนปีการศึกษา ๒๕๕๖”. ชลบุรี : โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ, ๒๕๕๖, (อัดสำเนา).

ภาคผนวก

มหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์
ให้ดำเนินการขอข้อมูล
เกี่ยวกับ...

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์
๒๖ หมู่ ๗ ต.อ้อมใหญ่ อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๑๖๐
โทร.๐-๒๔๒๙-๑๖๖๓, ๐-๒๔๒๙-๑๒๔๒ FAX ๐-๒๔๒๙-๑๒๔๑

ที่ ศธ ๖๐๑๑ (๒.๘) / ๖ ๐๐๘

๘ กรกฎาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ดร.วิญญู กินะเสน

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์ และเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางอุมารินทร์ ประชุมชน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา รุ่นที่ ๗/๒๕๕๔ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การปฏิบัติตามหลักกัทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี” ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยด้วยการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัยก่อนทำการเก็บข้อมูล โดยมี พระครูศรีปริยัติคุณากรณ์, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และพระมหาธีรชัย บุญญชีโว ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บัณฑิตวิทยาลัยพิจารณาแล้วเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามที่จะใช้เป็นเครื่องมือการวิจัยดังกล่าวแก่นักศึกษา

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสุนทรธรรมโสภณ, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์

โครงการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๒๔๒๙-๑๖๖๓ ต่อ ๑๒๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์
๒๖ หมู่ ๗ ต.อ้อมใหญ่ อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๑๖๐
โทร.๐-๒๔๒๙-๑๖๖๓, ๐-๒๔๒๙-๑๒๔๒ FAX ๐-๒๔๒๙-๑๒๔๑

ที่ ศธ ๖๐๑๑ (๒.๘) / ๖๐๐๘

๘ กรกฎาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ดร.กิตติมา วณิชรานันท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์ และเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนางอุมารินทร์ ประชุมชน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา รุ่นที่ ๗/๒๕๕๕ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสามมาหิวศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี” ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยด้วยการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัยก่อนทำการเก็บข้อมูล โดยมี พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และพระมหาธีรชัย ปุณฺณชีโว ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บัณฑิตวิทยาลัยพิจารณาแล้วเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามที่จะใช้เป็นเครื่องมือการวิจัยดังกล่าวแก่นักศึกษา

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสุนทรธรรมโสภณ, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์

โครงการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๒๔๒๙-๑๖๖๓ ต่อ ๑๒๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์
๒๖ หมู่ ๗ ต.อ้อมใหญ่ อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๑๖๐
โทร. ๐-๒๔๒๙-๑๖๖๓, ๐-๒๔๒๙-๑๒๔๒ FAX ๐-๒๔๒๙-๑๒๔๑

ที่ ศธ ๖๐๑๑ (๒.๘) / ว ๐๐๘

๘ กรกฎาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร นางสาวภรณ์ศิริ ศศิศาสตร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์ และเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนางอุมารินทร์ ประชุมชน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา รุ่นที่ ๑/๒๕๕๔ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมล้นมาชีวิศิลา บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี” ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยด้วยการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัยก่อนทำการเก็บข้อมูล โดยมี พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และพระมหาธีรชัย ปุณฺณชีโว, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บัณฑิตวิทยาลัยพิจารณาแล้วเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามที่จะใช้เป็นเครื่องมือการวิจัยดังกล่าวแก่นักศึกษา

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสุนทรธรรมโสภณ, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์

โครงการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๒๔๒๕-๑๖๖๓ ต่อ ๑๒๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์
๒๖ หมู่ ๗ ต.อ้อมใหญ่ อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๑๖๐
โทร.๐-๒๔๒๙-๑๖๖๓, ๐-๒๔๒๙-๑๒๔๒ FAX ๐-๒๔๒๙-๑๒๔๑

ที่ ศธ ๖๐๑๑ (๒.๗) / ๖๐๐๘

๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดตโปทาราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๓๐ ชุด

ด้วย นางอุมารินทร์ ประทุมชน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา รุ่นที่ ๗/๒๕๕๕ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสามมาชีวะศิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี” ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยด้วยการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัยก่อนทำการเก็บข้อมูล โดยมี พระครูศรีปริยัติคุณากรณ์ ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และพระมหาธีรชัย ปุณฺณชีโว, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม มีความประสงค์จะขอความอนุเคราะห์เพื่อแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนวัดตโปทาราม จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อทดลองเครื่องมือการวิจัยดังกล่าว

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา บัณฑิตวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสุนทรธรรมโสภณ, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์

โครงการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๒๔๒๕-๑๖๖๓ ต่อ ๑๒๐

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์
๒๖ หมู่ ๗ ต.อ้อมใหญ่ อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๑๖๐
โทร.๐-๒๔๒๙-๑๖๖๓, ๐-๒๔๒๙-๑๒๔๒ FAX ๐-๒๔๒๙-๑๒๔๑

ที่ ศธ ๖๐๑๑ (๒.๘) / ว ๐๐๘

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ใช้พื้นที่เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล
เจริญพร ผู้อำนวยการ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

ด้วย นางอุมารินทร์ ประทุมชน นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา รุ่นที่ ๑/๒๕๕๕ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี” ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยด้วยการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัยก่อนทำการเก็บข้อมูล โดยมี พระครูศรีปริยัติคุณากรณ์, คร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และพระมหาธีรชัย ปุณฺณชีโว คร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ จึงขอความอนุเคราะห์ใช้พื้นที่เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชีวศิลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดศรีราชา เพื่อนำไปประกอบการดำเนินการวิจัย

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา บัณฑิตวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านและขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

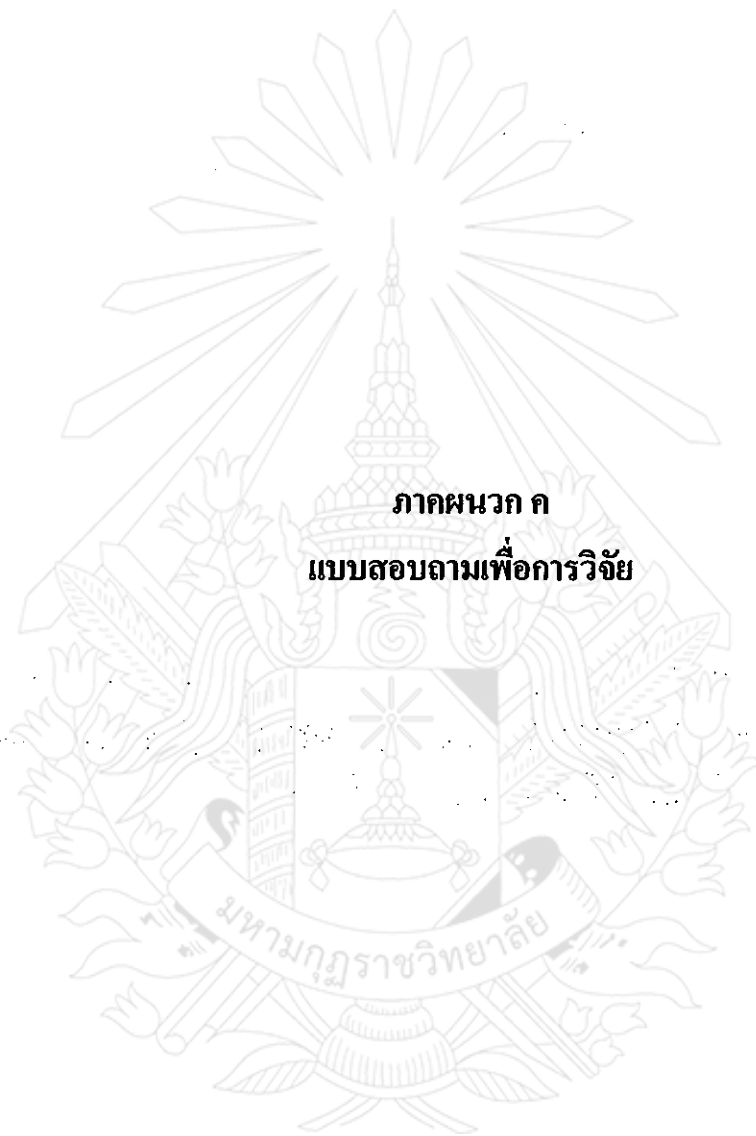
(พระครูสุนทรธรรมโสภณ, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์สิรินธรราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์

รับทราบ

โทร. ๐-๒๔๒๕-๑๖๖๓ ต่อ ๑๒๐

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓

โรงเรียนมัธยมสามมาชีวิศัลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

คำชี้แจง

กรุณาตอบแบบสอบถามนี้ตามความเป็นจริง โดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน () หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำไปวิเคราะห์ เพื่อนำผลการวิจัยไปให้การส่งเสริมเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสามมาชีวิศัลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ บัญชีส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสามมาชีวิศัลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมสามมาชีวิศัลป์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

ตอนที่ ๑ บัญชีส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

เลขที่แบบสอบถาม.....

สำหรับผู้วิจัย

๑ ๒ ๓

๑. เพศ

๑ () ชาย

๒ () หญิง

๔

๒. อายุ

๑ () ๑๒ ปี

๒ () ๑๓ ปี

๓ () ๑๔ ปีขึ้นไป

๕

๓. ชั้นปีการศึกษา

๑ () มัธยมศึกษาปีที่ ๑

๒ () มัธยมศึกษาปีที่ ๒

๓ () มัธยมศึกษาปีที่ ๓

๖

๔. สถานภาพทางครอบครัว

๑ () อยู่กับพ่อแม่

๒ () อยู่กับญาติ

๓

๓ () อยู่กับบุคคลอื่น

ตอนที่ ๒ การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนมัธยมธัมมา

จิ่วศิลป์ บางพระ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี

- ๕ มีค่าเท่ากับ มีระดับการปฏิบัติ มากที่สุด
 ๔ มีค่าเท่ากับ มีระดับการปฏิบัติ มาก
 ๓ มีค่าเท่ากับ มีระดับการปฏิบัติ ปานกลาง
 ๒ มีค่าเท่ากับ มีระดับการปฏิบัติ น้อย
 ๑ มีค่าเท่ากับ มีระดับการปฏิบัติ น้อยที่สุด

ข้อที่	ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
๑) ด้านการปฏิบัติตามหลักฉันทะ (ความพอใจ)							
๑.	นักเรียนมีความพอใจ ชอบใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ						☐ ๑
๒.	นักเรียนมีความกระตือรือร้น ในการทำงานที่ครูมอบหมาย						☐ ๒
๓.	นักเรียนเตรียมความพร้อมล่วงหน้าก่อนเข้าเรียนทุกครั้ง						☐ ๓
๔.	นักเรียนเข้าเรียนตรงตามเวลาทุกครั้ง						☐ ๔
๕.	นักเรียนมีความสุขเมื่อทำงานที่ครูมอบหมายได้สำเร็จ						☐ ๕
๒) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ (ความเพียร)							
๑.	นักเรียนมีความเพียรพยายามในการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง						☐ ๑
๒.	นักเรียนมีความตั้งใจเรียนให้ดีในชั้นเรียนและไม่ย่อท้อต่อการเรียนแม้มีอุปสรรค						☐ ๒
๓.	นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรเรียนทุกครั้งเมื่อมีเวลา						☐ ๓
๔.	นักเรียนมีความพยายามทำงานส่งครูให้เสร็จทันเวลาไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง						☐ ๔
๕.	นักเรียนมีความมุ่งมั่นอดทนในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากบทเรียน						☐ ๕

ข้อที่	ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ					สำหรับ ผู้วิจัย
		๕	๔	๓	๒	๑	
๓) ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ (ความตั้งใจมั่น)							
๑.	นักเรียนมีความตั้งใจมุ่งมั่นจดจ่อกับการเรียนอย่างสม่ำเสมอทุกวิชา						☐ ๑๘
๒.	นักเรียนทำตัวให้พร้อมที่จะเรียนรู้และมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเอง						☐ ๑๙
๓.	เมื่อนักเรียนสนใจเรื่องใดก็พยายามเรียนรู้สิ่งนั้นอย่างตั้งใจ						☐ ๒๐
๔.	นักเรียนมีสมาธิในการเรียนหรืออ่านหนังสือ						☐ ๒๑
๕.	นักเรียนมีความตั้งใจเอาใจใส่ และทำงานที่ครูมอบหมายจนสำเร็จลุล่วงทุกครั้ง						☐ ๒๒
๔) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง)							
๑.	นักเรียนคิดพิจารณาหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงงานและข้อบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ						☐ ๒๓
๒.	เมื่อนักเรียนมีข้อสงสัยในสิ่งที่เรียนจะพยายามค้นหาคำตอบหรือขอความช่วยเหลือจากผู้รู้						☐ ๒๔
๓.	นักเรียนหมั่นตรวจสอบข้อผิดพลาดของงานที่ทำแล้วปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง						☐ ๒๕
๔.	นักเรียนมองปัญหาด้านการเรียนอย่างไร้เหตุผลและเป็นสิ่งท้าทาย						☐ ๒๖
๕.	นักเรียนมีการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นขั้นตอน						☐ ๒๗

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและแนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โรงเรียนมัธยมสัมมาชิวิไลย์ บางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี

๑) ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ (ความพอใจ)

การพัฒนา.....
.....

แนวทางการส่งเสริม.....
.....

๒) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ (ความเพียร)

การพัฒนา.....
.....

แนวทางการส่งเสริม.....
.....

๓) ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ (ความตั้งใจมั่น)

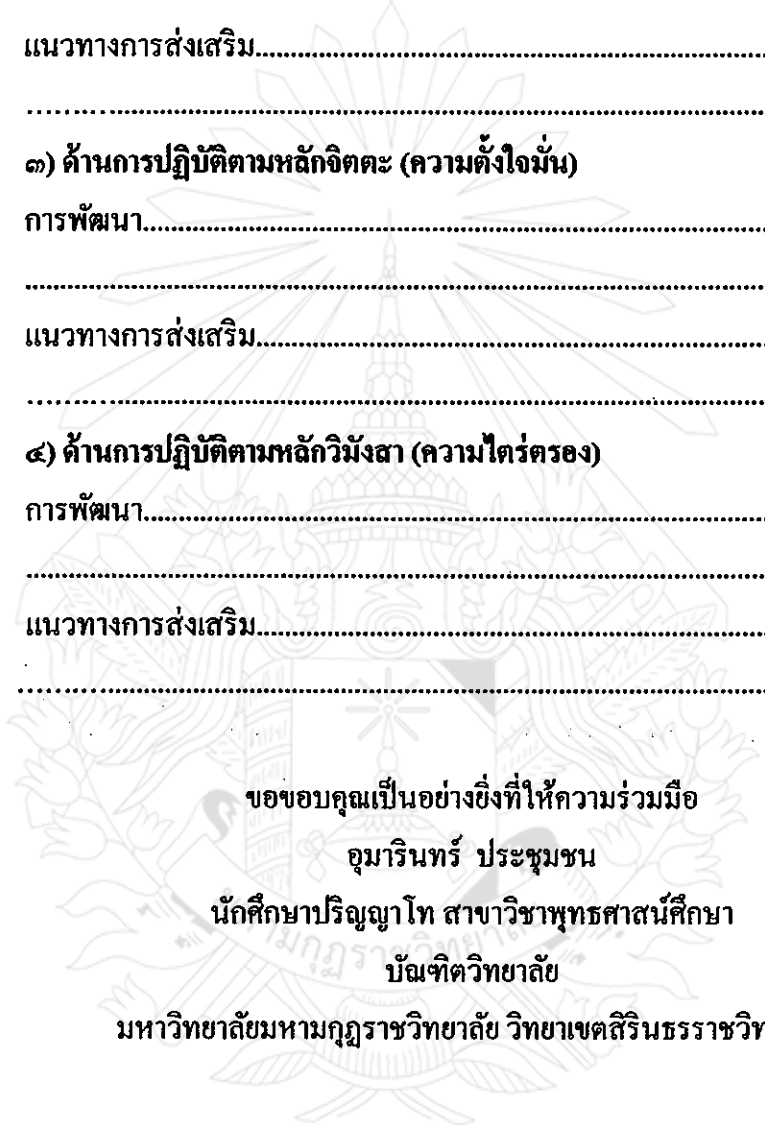
การพัฒนา.....
.....

แนวทางการส่งเสริม.....
.....

๔) ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง)

การพัฒนา.....
.....

แนวทางการส่งเสริม.....
.....

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือ
อุมารินทร์ ประชุมชน
นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

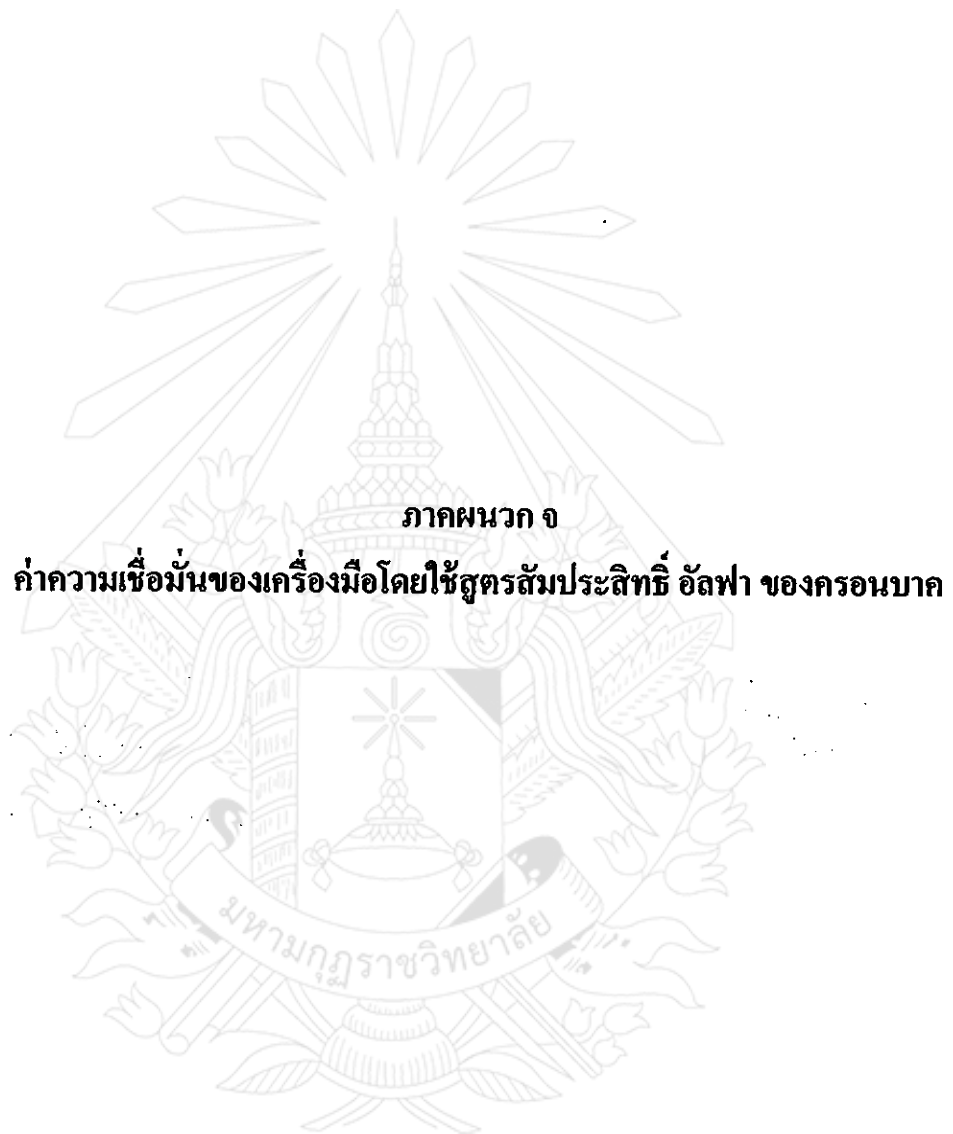

ภาคผนวก ง

ผลสรุปค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม
เรื่อง การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓
โรงเรียนมัธยมธัมมาชีวคิลป์ บางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ			ผลรวมของคะแนน ($\sum R$)	$IOC = \frac{\sum R}{N}$	หมายเหตุ
	คนที่ ๑	คนที่ ๒	คนที่ ๓			
๑. ด้านการปฏิบัติตามหลักกัณฑ์						
๑	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๒	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๓	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๔	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๕	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๒. ด้านการปฏิบัติตามหลักวิริยะ						
๑	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๒	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๓	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๔	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๕	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๓. ด้านการปฏิบัติตามหลักจิตตะ						
๑	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๒	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๓	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๔	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๕	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๔. ด้านการปฏิบัติตามหลักวิมังสา						
๑	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๒	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๓	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๔	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
๒๐	+๑	+๑	+๑	๓	๑.๐๐	นำไปใช้ได้

ภาคผนวก จ

ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ อัลฟา ของครอนบาค

ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่ใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
A1	62.0333	208.6540	.4125	.9125
A2	62.5667	199.8402	.5515	.9097
A3	62.4667	198.3954	.5790	.9090
A4	63.0333	214.1023	.1922	.9172
A5	62.5667	197.3575	.6563	.9071
B1	62.1333	204.6713	.4054	.9134
B2	62.2000	206.3724	.4207	.9126
B3	61.9333	201.1678	.7024	.9070
B4	61.6667	200.8506	.6052	.9085
B5	62.4667	196.3264	.5419	.9104
C1	61.0000	199.1724	.5490	.9098
C2	61.7333	198.0644	.6533	.9072
C3	61.3333	201.3333	.6362	.9080
C4	61.9000	199.5414	.6229	.9080
C5	61.9333	197.9954	.5923	.9087
D1	62.2333	198.2540	.5747	.9091
D2	61.8000	199.8897	.6702	.9072
D3	62.3333	196.2299	.7666	.9049
D4	61.3667	195.6885	.6609	.9069
D5	62.6333	200.5851	.5239	.9104

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 20

Alpha = .9136

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล : นางอุมารินทร์ ประชุมชน
วัน/เดือน/ปีเกิด : วันอังคารที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๑๗
ที่อยู่ปัจจุบัน : ๒๐๐/๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา
จังหวัดชลบุรี

วุฒิการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๐ : ศศ.บ. (วิทยาการจัดการบริหารงานทั่วไป)
สถาบันราชภัฏยะเซียงเทธา
พ.ศ. ๒๕๕๑ : ธรรมศึกษาชั้นเอก

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๔๗ : ครูพี่เลี้ยง โรงเรียนวัดค โปธาราม
พ.ศ. ๒๕๔๗ – ปัจจุบัน : ครู โรงเรียนมัธยมสัฒมาชีวศึลป บางพระ อำเภอศรีราชา
จังหวัดชลบุรี

